ข้อสอบและเฉลย

ประโยค ๑-๒ ถึงประโยค ป.ธ. ๙

ประโยค ๑ - ๒
แปล มคธเป็นไทย
สอบ วันที่ ๕ มีนาคม ๒๕๔๘

แปล โดยพยัญชนะ

๑. โส (ภิกขุ) จินฺเตสิ "อยํ อุปาสิกา มยา สพฺพํ จินฺติตจินฺติตํ เปเสสิ, อหํ เอตํ ทฏฺฐุกาโม, อโห วต เม นานคฺครสโภชนํ คาหาเปตฺวา สยเมว อาคจฺเฉยฺยาติ ฯ อุปาสิกา "มม ปุตฺโต มํ ทฏฺฐุกาโม, คมนํ เม ปจฺจาสึสตีติ โภชนํ คาหาเปตฺวา วิหารํ คนฺตฺวา ตสฺส อทาสิ ฯ โส กตภตฺตกิจฺโจ "มาติกมาตา นาม ตฺวํ มหาอุปาสิเกติ ปุจฺฉิ ฯ "อาม ตาตาติ ฯ "อุปาสิเก ตฺวํ ปรจิตฺตํ ชานาสีติ ฯ "กึ มํ ปุจฺฉสิ ตาตาติ ฯ "มยา จินฺติตจินฺติตํ สพฺพมกาสิ, เตน ตํ ปุจฺฉามีติ ฯ "ปรจิตฺตชานนภิกฺขู พหู ตาตาติ ฯ "นาหํ อญฺเญ ปุจฺฉามิ, ตฺวํ ปุจฺฉามิ อุปาสิเกติ ฯ เอวํ สนฺเตปี อุปาสิกา "ปรจิตฺตํ ชานามีติ อวตฺวา "ปรจิตฺตํ ชานนฺตา นาม เอวํ กโรนฺติ ปุตฺตาติ อาห ฯ โส "ภาริยํ วติทํ กมฺมํ; ปุถุชฺชนา นาม โสภนมฺปี อโสภนมฺปี จินฺเตนฺติ สจาหํ อยุตฺตํ จินฺตยิสฺสามิ, สห ภณฺฑเกน โจรํ จูฬาย คณฺหนฺตี วิย มํ วิปฺปการํ ปาเปยฺย; มยา อิโต ปลายิตุํ วฏฺฏตีติ จินฺเตตฺวา "อุปาสิเก อหํ คมิสฺสามีติ อาห ฯ "กหํ อยฺยาติ ฯ "สตฺถุ สนฺติกํ อุปาสิเกติ ฯ "วสถ ตาว ภนฺเต อิธาติ ฯ "น วสิสฺสามิ อุปาสิเก คมิสฺสาเมวาติ นิกฺขมิตฺวา สตฺถุ สนฺติกํ อคมาสิ ฯ

แปล โดยอรรถ

๒. ตํ ทิวสํ ปน สตฺถา ปจฺจูสกาเล โลกํ โวโลเกนฺโต มหาทุคฺคตสฺส อตฺตโน ญาณชาลสฺส อนฺโต ปวิฏฺฐํ ทิสฺวา "กินฺนุ โข ภวิสฺสตีติ อาวชฺเชนฺโต "มหาทุคฺคโต 'เอกํ ภิกฺขุํ โภเชสฺสามีติ ภริยาย สทฺธึ หิยฺโย ภตึ อกาสิ, กตรนฺนุ โข ภิกฺขุํ ลภิสฺสตีติ จินฺเตตฺวา "มนุสฺสา ปณฺเณ อาโรปิตสณฺฑาย ภิกฺขู คเหตฺวา อตฺตโน อตฺตโน เคเหสุ นิสีทาเปสฺสนฺติ, มหาทุคฺคโต มญฺเจ ปตฺวา อญฺญ ภิกฺขุํ น ลภิสฺสตีติ อุปธาเรสิ ฯ พุทฺธา กิร ทุคฺคเตสุ อนุกมฺปกโรนฺติ ฯ ตสฺมา สตฺถา ปาโตว สรีรกิจฺจํ กตฺวา "มหาทุคฺคตสฺส สงฺคณฺหิสฺสามีติ คนฺธกุฏึ ปวิสิตฺวา นิสีทิ ฯ มหาทุคฺคเตปิ มจฺเฉ คเหตฺวา เคหํ ปวิสนฺเต, สกฺกสฺส ปณฺฑุกมฺพลสิลาสนํ อุณฺหากาโร ทสฺเสสิ ฯ โส "กินฺนุ โข การณนฺติ โอโลเกนฺโต "หิยฺโย มหาทุคฺคโต 'เอกสฺส ภิกฺขุโน ภิกฺขํ ทสฺสามีติ อตฺตโน ภริยาย สทฺธึ ภตึ อกาสิ, กตรํ นุ โข ภิกฺขุํ ลภิสฺสตีติ จินฺเตตฺวา "นตฺเถตสฺส อญฺโญ ภิกฺขุ, สตฺถา ปน มหาทุคฺคตสฺส สงฺคหํ กริสฺสามีติ คนฺธกุฏิยํ นิสินฺโน ว, มหาทุคฺคโต อตฺตโน อุปกปฺปนกํ ยาคุภตฺตํ ปณฺณสูเปยฺยํปิ ตถาคตสฺส ทเทยฺย, ยนฺนูนาหํ มหาทุคฺคตสฺส เคหํ คนฺตฺวา ภตฺตการกกมฺมํ กเรยฺยนฺติ อญฺญาตกเวเสน ตสฺส เคหสมีปึ คนฺตฺวา "อตฺถิ นุ โข กสฺสจิ กิญฺจิ ภติยา กตฺตพฺพนฺติ ปุจฺฉิ ฯ

ให้เวลา ๔ ชั่วโมง ๑๕ นาที.

เฉลย ประโยค ๑ - ๒
แปล มคธเป็นไทย

แปล โดยพยัญชนะ

๑. อ. ภิกษุนั้น คิดแล้วว่า อ. อุบาสิกานี้ ส่งไปแล้วซึ่งวัตถุอันเราคิดแล้ว ทั้งคิดแล้ว ๆ ทั้งปวง อ. เรา เป็นผู้ใคร่เพื่ออันเห็นซึ่งอุบาสิกานั่น ย่อมเป็น โอหนอ อ. อุบาสิกา ยังบุคคลให้ถือเอาแล้ว ซึ่งโภชนะมีรสอันเลิศต่าง ๆ เพื่อเรา พึงมาเองนั่นเทียว ดังนี้ ฯ อ. อุบาสิกา คิดแล้วว่า อ. บุตรของเราเป็นผู้ใคร่ เพื่ออันเห็นซึ่งเรา ย่อมเป็น ย่อมหวังเฉพาะซึ่งการไปแห่งเรา ดังนี้ ยังบุคคลให้ ถือเอาแล้วซึ่งโภชนะ ไปแล้วสู่วิหาร ได้ถวายแล้วแก่ภิกษุนั้น ฯ อ. ภิกษุนั้น ผู้มีกิจด้วยภัตอันตนทำแล้ว ถามแล้วว่า ดูก่อนมหาอุบาสิกา อ. ท่าน เป็นผู้ชื่อว่า มาติกมารดา ย่อมเป็นหรือ ดังนี้ ฯ อ. อุบาสิกานั้น กล่าวแล้วว่า ดูก่อนพ่อ จ๊ะ อ. ดิฉัน เป็นผู้ชื่อว่ามาติกมารดา ย่อมเป็น ดังนี้ ฯ อ. ภิกษุนั้น ถามแล้วว่า ดูก่อนอุบาสิกา อ. ท่าน ย่อมรู้ซึ่งจิตของบุคคลอื่นหรือ ดังนี้ ฯ อ. อุบาสิกานั้น กล่าวแล้วว่า ดูก่อนพ่อ อ. ท่าน ย่อมถามซึ่งดิฉัน เพราะเหตุไร ดังนี้ ฯ อ. ภิกษนั้น กล่าวแล้วว่า อ. ท่าน ได้กระทำแล้วซึ่งวัตถุอันเราคิดแล้ว ทั้งคิดแล้ว ทั้งปวง เพราะเหตุนั้น อ. เรา ย่อมถามซึ่งท่าน ดังนี้ ฯ อ. อุบาสิกานั้น กล่าวแล้วว่า ดูก่อนพ่อ อ. ภิกษุผู้รู้ซึ่งจิตของบุคคลอื่น ท. เป็นผู้มาก ย่อมเป็น ดังนี้ ฯ อ. ภิกษุนั้น กล่าวแล้วว่า อ. เรา ย่อมไม่ถามซึ่งภิกษุทั้งหลาย เหล่าอื่น ดูก่อน อุบาสิกา อ. เรา ย่อมถามซึ่งท่าน ดังนี้ ฯ ครั้นเมื่อความเป็นอย่างนั้น แม้มีอยู่ อ. อุบาสิกา ไม่กล่าวแล้วว่า อ. เรา ย่อมรู้ซึ่งจิตของบุคคอื่น ดังนี้ กล่าวแล้วว่า ดูก่อนบุตร ชื่อ อ. ชน ท. ผู้รู้อยู่ซึ่งจิตของบุคคลอื่น ย่อมกระทำอย่างนี้ ดังนี้ ฯ อ. ภิกษุนั้น คิดแล้วว่า อ. กรรมนี้ เป็นกรรมหนักหนอ ย่อมเป็น ชื่อ อ. ปุถุชน ท. ย่อมคิด แม้ซึ่งเรื่องอันงาม แม้ซึ่งเรื่องอันไม่งาม ถ้าว่า อ. เรา จักคิดซึ่งเรื่อง

อันไม่ควรแล้วไซร้ อ. อุบาสิกานี้ยังเรา พึงให้ถึงซึ่งประการอันแปลก ราวกะว่า อ. หญิง ผู้จับอยู่ซึ่งโจรกับด้วยภัณฑะที่มวยผม อ. อันอันเราหนีไปจากที่นี้ ย่อมควร ดังนี้ กล่าวแล้วว่า ดูก่อนอุบาสิกา อ. เราจักไป ดังนี้ ฯ อ. อุบาสิกานั้น ถามแล้วว่า ข้าแต่พระผู้เป็นเจ้า อ. ท่านจักไป ณ ที่ไหน ดังนี้ ฯ อ. ภิกษุนั้น กล่าวแล้วว่า ดูก่อนอุบาสิกา อ. เรา จักไปสู่สำนักของพระศาสดา ดังนี้ ฯ อ. อุบาสิกานั้น กล่าวแล้วว่า ข้าแต่ท่านผู้เจริญ อ. ท่าน ท. ขอจงอยู่ในที่นี้ก่อน ดังนี้ ฯ อ. ภิกษุนั้น กล่าวแล้วว่า ดูก่อนอุบาสิกา อ. เรา จักไม่อยู่ อ. เรา จักไปนั่นเทียว ดังนี้ ออกแล้ว ได้ไปแล้วสู่สำนักของพระศาสดา ฯ

แปล โดยอรรถ

๒. ก็ในวันนั้น พระศาสดาทรงตรวจดูสัตวโลกในเวลาใกล้รุ่ง ทรงเห็นนายมหาทุคคตะ ผู้เข้าไปในภายในข่ายคือพระญาณของพระองค์ ทรงใคร่ครวญว่า จักมีเหตุอะไรหนอแล ดังนี้ ทรงดำริว่า นายมหาทุคคตะคิดว่า เรา จักเลี้ยงภิกษุรูปหนึ่ง ดังนี้ เมื่อวันวาน จึงได้ทำงานรับจ้างกับภรรยาแล้ว เขาจักได้ภิกษุรูปไหนหนอแล ดังนี้ จึงทรงใคร่ครวญว่า คนทั้งหลาย จักพาภิกษุไปตามชื่อที่จดไว้ในบัญชีแล้ว ให้นั่งในเรือนของตน ๆ นายมหาทุคคตะเว้นเราเสียแล้ว จักไม่ได้ภิกษุรูปอื่น ฯ ได้ยินว่า พระพุทธเจ้าทั้งหลาย ย่อมทรงทำความอนุเคราะห์ในพวกคนเข็ญใจ ฯ เพราะฉะนั้น พระศาสดาทรงทำสรีรกิจแต่เช้าตรู่แล้ว ทรงดำริว่า เราจักสงเคราะห์นายมหาทุคคตะดังนี้แล้ว จึงเสด็จเข้าสู่พระคันธกุฎี ประทับนั่ง ฯ แม้เมื่อนายมหาทุคคตะ กำลังถือปลาเข้าไปสู่เรือน ปัณฑุกัมพลศิลาอาสน์ของท้าวสักกะแสดงอาการร้อน ฯ ท้าวเธอทรงพิจารณาว่า เหตุอะไรหนอแล ดังนี้ ทรงดำริว่า เมื่อวันวาน นายมหาทุคคตะ คิดแล้วว่า เราจักถวายภิกษาแก่ภิกษุรูปหนึ่ง ดังนี้ ได้ทำงานรับจ้างกับภรรยาของตน เขาจักได้ภิกษุรูปไหนหนอแล ดังนี้ ทรงทราบว่า ภิกษุรูปอื่นไม่มีสำหรับเขา ก็พระศาสดาทรงดำริว่า เราจักสงเคราะห์นายมหาทุคคตะ ดังนี้ ประทับนั่งรออยู่

๑๓๓

ในพระคันธกุฎี นายมหาทุคคตะ พึงถวายข้าวยาคูและภัต ทั้งแกงผักอันเหมาะสำหรับตนแก่พระตถาคต ถ้ากระไร เราควรไปยังเรือนของนายมหาทุคคตะทำหน้าที่เป็นพ่อครัว ดังนี้ แล้วจึงทรงจำแลงเพศมิให้ใครรู้จัก เสด็จไปที่ใกล้เรือนของนายมหาทุคคตะนั้นแล้ว ตรัสถามว่า การงานอะไร ๆ ที่พึงกระทำด้วยการรับจ้างของใครมีอยู่หรือหนอแล ฯ

พระเทพปริยัติสุธี อินฺทปญฺโญ วัดบพิตรพิมุข เฉลย
สนามหลวงแผนกบาลี ตรวจแก้

ประโยค ๑ - ๒
ปัญหา บาลีไวยากรณ์
สอบ วันที่ ๖ มีนาคม ๒๕๔๘

๑. จงเติมคำที่ถูกต้องลงในช่องว่าง ต่อไปนี้

ก. อักขรวิธี ว่าด้วยอักษร จัดเป็น ๒ คือ.....ฯ

ข. กรณ์ที่ทำอักขระ มี ๔ คือ.....ฯ

๒. สนธิกิริโยปกรณ์คืออะไร ฯ ในสระสนธิ ได้สนธิกิริโยปกรณ์เท่าไร ฯ อะไรบ้าง ฯ

๓. คำพูดในบาลีภาษาจัดเป็นวจนะไว้เท่าไร ฯ อะไรบ้าง ฯ วจนะนั้นมีเครื่องหมายให้แปลกกันที่ไหน ฯ

๔. วิภัตติอาขยาต จัดเป็นกี่หมวด ฯ หมวดนั้น ๆ บอกกาลอะไร ฯ จงเขียนวิภัตติหมวดปัญจมี เฉพาะฝ่ายปรัสสบทมาดู ฯ

๕. ปัจจัยที่สำหรับประกอบกับกิริยากิตก์ แบ่งเป็นกี่หมวด ฯ อะไรบ้าง ฯ ปัจจัยไหนบอกกาลอะไร ฯ รูปวิเคราะห์ต่อไปนี้ เป็นรูปและสาธนะอะไร ฯ

ก. คจฺฉนฺติ เอตฺถาติ คติ ฯ

ข. ภุญฺชิตพฺพนฺติ โภชนํ ฯ

๖. จงบอกชื่อสมาสในรูปวิเคราะห์ต่อไปนี้

ก. สีตญฺจ สมฏฺฐญฺจ สีตสมฏฺฐํ (ฐานํ) ฯ

ข. สห มจฺฉเรน ยํ วตฺตตีติ สมจฺเฉรํ (จิตฺตํ) ฯ

ค. สำสาเร ทุกฺขำ สำสารทุกฺขำ ฯ

ฆ. สมโณ จ พฺราหฺมโณ จ สมณพฺราหฺมณา ฯ

ง. อาคตา สมณา ยำ โส อาคตสมโณ (อาราโม) ฯ

๗. ในโคตตตัทธิต มีปัจจัยเท่าไร ฯ อะไรบ้าง ฯ **ปูชนีโย, สติมา, ทุวิธา** ลงปัจจัยอะไร ฯ ในตัทธิตไหน ฯ

ให้เวลา ๓ ชั่วโมง

เฉลย ประโยค ๑ - ๒
ปัญหา บาลีไวยากรณ์

๑. ได้เติมคำที่ถูกต้องในช่องว่าง ดังต่อไปนี้

ก. อักขรวิธี ว่าด้วยอักษรจัดเป็น ๒ คือ สมัญญาภิธาน แสดงชื่ออักษรที่เป็นสระและพยัญชนะพร้อมทั้งฐานกรณ์ ๑ สนธิ ต่ออักษรที่อยู่ในคำอื่นให้เนื่องเป็นอันเดียวกัน ๑

ข. กรณ์ที่ทำอักขระมี ๔ คือ **ชิวฺหามชฺฌ** ท่ามกลางลิ้น เป็นกรณ์ของอักขระที่เป็นตาลุชะ ๑ **ชิวฺโหปคฺคฺ** ถัดปลายลิ้นเข้ามา เป็นกรณ์ของอักขระที่เป็นมุทธชะ ๑ **ชิวฺหคฺคฺ** ปลายลิ้น เป็นกรณ์ของอักขระที่เป็นทันตชะ ๑ **สกฏฺฐานนฺ** ฐานของตน เป็นกรณ์ของอักขระ ที่เหลือนอกจากนี้คือ **กัณฐชะ โอฏฐชะ นาสิกัฏฐานชะ** ๑ ฯ

๒. สนธิกิริโยปกรณ์คือ วิธีที่เป็นอุปการะแก่การทำสนธิ ในสระสนธิได้สนธิกิริโยปกรณ์ ๗ ฯ คือ **โลโป** ๑ **อาเทโส** ๑ **อาคโม** ๑ **วิกาโร** ๑ **ปกติ** ๑ **ทีฆ** ๑ **รสฺสนฺ** ๑ ฯ

๓. คำพูดในบาลีภาษาจัดเป็นวจนะไว้ ๒ ฯ คือ **เอกวจนะ** ๑ **พหุวจนะ** ๑ วจนะนั้นมีเครื่องหมายให้แปลกกันที่ท้ายศัพท์เหมือนคำว่า **ปุริโส** ชายคนเดียว เป็นเอกวจนะ **ปุริสา** ชายหลายคน เป็นพหุวจนะ ฯ

๔. วิภัตติอาขยาตจัดเป็น ๘ หมวด ฯ หมวดวตฺตมานา ปญฺจมี สตฺตมี บอกปัจจุบันกาล, หมวดปโรกฺขา หิยตฺตนี อชฺชตฺตนี บอกอดีตกาล, หมวดภวิสฺสนฺติ กาลาติปตฺติ บอกอนาคตกาล ฯ

ได้เขียนวิภัตติหมวด ปญฺจมี เฉพาะฝ่ายปรัสบท คือ

ปัญจมี

	เอก.	**พหุ.**
ป.	**ตุ**	**อนฺตุ**
ม.	**หิ**	**ถ**
อุ.	**มิ**	**ม**

๕. ปัจจัยที่สำหรับประกอบกับกิริยากิตก์ แบ่งออกเป็น ๓ หมวด ฯ คือ

กิตปัจจัย มีปัจจัย ๓ ตัว คือ **อนฺต ตวนฺตุ ตาวี** ๑

กิจจปัจจัย มีปัจจัย ๒ ตัว คือ **อนีย ตพฺพ** ๑

กิตกิจจปัจจัย มีปัจจัย ๕ ตัว คือ **มาน ต ตูน ตฺวา ตฺวาน** ๑

อนฺต มาน บอกปัจจุบันกาล

อนีย ตพฺพ บอกความจำเป็น

ตวนฺตุ ตาวี ต ตูน ตฺวา ตฺวาน บอกอดีตกาล

ก. เป็นกัตตุรูป อธิกรณสาธนะ

ข. เป็นกัมมรูป กัมมสาธนะ

๖. ได้บอกชื่อสมาสในรูปวิเคราะห์ดังต่อไปนี้

ก. ชื่อ วิเสสโนภยบท กัมมธารยสมาส ฯ

ข. ชื่อ สหบุพพบท พหุพพิหิสมาส ฯ

ค. ชื่อ สัตตมีตัปปุริสสมาส ฯ

ฆ. ชื่อ อสมาหาร ทวันทวสมาส ฯ

ง. ชื่อ ทุติยาพหุพพิหิสมาส ฯ

๗. ในโคตตตัทธิตมีปัจจัย ๘ ตัว ฯ **คือ ณ, ณายน, ณาน, เณยฺย, ณิ, ณิก, ณว, เณร** ฯ

ปูชนีโย ลง **อีย** ปัจจัย ใน **ฐานตัทธิต**

สติมา ลง **มนฺตุ** ปัจจัย ใน **ตทัสสัตถิตัทธิต**

ทฺวิธา ลง **ธา** ปัจจัย ใน **วิภาคตัทธิต**

พระศรีสุธรรมโมลี สมจิตฺโต วัดโมลีโลกยาราม เฉลย

สนามหลวงแผนกบาลี ตรวจแก้

ประโยค ป.ธ. ๓
แปล มคธเป็นไทย
สอบ วันที่ ๕ มีนาคม ๒๕๔๘

แปล โดยพยัญชนะ

๑. ตํ สุตฺวา สตฺถา อาม ภิกฺขเว มม ปุตฺโต สสคฺเค สติ อาจริยสฺส สนฺติกํ คโต อิทานิ ปนสฺส สสคฺโค ฉินฺโน อตฺตนา ว อตฺตานํ นิเสเธตฺวา อรหตฺตํ ปตฺโตติ วตฺวา อิมา คาถา อภาสิ

หิรินิเสโธ ปุริโส โกจิ โลกสฺมิ วิชฺชติ
โย นิทฺทํ อปโพเธติ อสฺโส ภทฺโร กสามิว
อสฺโส ยถา ภทฺโร กสานิวิฏฺโฐ
อาตาปีโน สํเวคิโน ภวาถ
สทฺธาย สีเลน จ วีริเยน จ
สมาธินา ธมฺมวินิจฺฉเยน จ
สมฺปนฺนวิชฺชาจรณา ปฏิสฺสตา
ปหสฺสถ ทุกฺขมิทํ อนปฺปกนฺติ ฯ

ตตฺถ อนฺโต อุปฺปนฺนํ อกุสลวิตกฺกํ หิริยา นิเสเธตีติ หิรินิเสโธ ฯ โกจิ โลกสฺมินฺติ เอวรูโป ปุคฺคโล ทุลฺลโภ โกจิเทว โลกสฺมึ วิชฺชติ ฯ โย นิทฺทนฺติ โย อปฺปมตฺโต สมณธมฺมํ กโรนฺโต อตฺตโน อุปฺปนฺนํ นิทฺทํ อปหรนฺโต พุชฺฌตีติ อปโพเธติ ฯ กสามิวาติ ยถา ภทฺโร อสฺโส อตฺตนิ ปตมานํ กสํ อปหรติ อตฺตนิ ปติตุ์ น เทติ โย เอวํ นิทฺทํ อปโพเธติ โส ทุลฺลโภติ อตฺโถ ฯ

แปล โดยอรรถ

๒. ตสฺมึ ขเณ คนฺธมาทนปพฺพเต เอโก ปจฺเจกพุทฺโธ สมาปตฺติโต วุฏฺฐหิ ฯ อนฺโตสมาปตฺติยํ กิร สมาปตฺติผเลน ชิฆจฺฉา น พาธติ สมาปตฺติ-วุฏฺฐิตานํ ปน พลวตี หุตฺวา อุทรปฏลํ ฑหนฺตี วิย อุปฺปชฺชติ ตสฺมา เต ลภนฏฺฐานํ โอโลเกตฺวา คจฺฉนฺติ ฯ ตํ ทิวสญฺจ เตสํ ทานํ ทตฺวา เสนาปติฏฺฐานาทีสุ อญฺญตรํ สมฺปตฺตึ ลภนฺติ ตสฺมา โสปิ ทิพฺเพน จกฺขุนา โอโลเกนฺโต สกลชมฺพุทีเป ฉาตกภยํ อุปฺปนฺนํ เสฏฺฐิเคเห จ ปญฺจนฺนํ ชนานํ นาพิโกทโนว ปกฺโก สทฺธา นุ โข เอเต สกฺขิสฺสนฺติ วา มม สงฺคหํ กาตุนฺติ เตสํ สทฺธภาวญฺจ สงฺคหํ กาตุ สมตฺถภาวญฺจ ทิสฺวา ปตฺตจีวรมาทาย คนฺตฺวา เสฏฺฐิสฺส ปุรโต ทฺวาเร จิตเมว อตฺตานํ ทสฺเสสิ ฯ โส ตํ ทิสฺวา ว ปสนฺนจิตฺโต ปุพฺเพปิ มยา ทานสฺส อทินฺนตฺตา เอวรูปึ ฉาตกํ ทิฏฺฐํ อิทํ โข ปน ภตฺตํ มํ เอกทิวสญฺเญว รกฺเขยฺย อยฺยสฺส ปน ทินฺนํ อเนกาสุ กปฺปโกฏีสุ มม หิตาวหํ ภวิสฺสตีติ ตํ ภตฺตปาตึ อปเนตฺวา ปจฺเจกพุทฺธํ อุปสงฺกมิตฺวา ปญฺจปติฏฺฐิเตน วนฺทิตฺวา เคหํ ปเวเสตฺวา อาสเน นิสินฺนสฺส ปาเท โธวิตฺวา สุวณฺณปีเจ ฐเปตฺวา ตํ ภตฺตปาตึ อาทาย ปจฺเจกพุทฺธสฺส ปตฺเต โอกิริ ฯ

ให้เวลา ๔ ชั่วโมง ๑๕ นาที.

เฉลย ประโยค ป.ธ. ๓
แปล มคธเป็นไทย
แปล โดยพยัญชนะ

๑. อ. พระศาสดา ทรงสดับแล้ว ซึ่งคำนั้น ตรัสแล้วว่า ดูก่อนภิกษุ ท. เออ อ. บุตรของเรา ครั้นเมื่อความเกี่ยวข้อง มีอยู่ ไปแล้วสู่สำนักของอาจารย์ แต่ว่า อ. ความเกี่ยวข้อง อันบุตรของเรานั้นตัดแล้ว ในกาลนี้ อ. บุตรของเรานั้น ห้ามแล้ว ซึ่งตน ด้วยตนเทียว บรรลุแล้ว ซึ่งพระอรหัต ดังนี้ ได้ตรัสแล้ว ซึ่งพระคาถา ท. เหล่านี้ ว่า

อ. บุรุษ ผู้ห้ามซึ่งอกุศลวิตกด้วยหิริ บางคน จะมีในโลก อ. บุคคลใด นำไปปราศ ซึ่งความหลับ ตื่นอยู่ เพียงดัง อ. ม้าตัวเจริญ หลบอยู่ ซึ่งแส้ อ. บุคคลนั้น เป็นผู้อันบุคคลหาได้โดยยาก ย่อมเป็น อ. ม้าตัวเจริญ ตัวอันนายสารถีหวดแล้วด้วยแส้ ย่อมกระทำซึ่งความเพียร ฉันใด อ. เธอ ท. จงเป็นผู้มีความเพียร เป็นเครื่องยังกิเลสให้ร้อนทั่ว จงเป็นผู้มีความสลด จงเป็น ฉันนั้น อ. เธอ ท. เป็นผู้มาตามพร้อมแล้ว ด้วยศรัทธาด้วย ด้วยศีลด้วย ด้วยวิริยะด้วย ด้วยสมาธิด้วย ด้วยการวินิจฉัยซึ่งธรรมด้วย เป็น เป็นผู้มีวิชชา และจรณะถึงพร้อมแล้ว เป็นผู้มีสติเฉพาะ เป็น จักละ ซึ่งทุกข์ อันไม่น้อยนี้ ดังนี้ ฯ

อ. วิเคราะห์ว่า อ. บุคคลใด ย่อมห้ามซึ่งอกุศลวิตก อันเกิดขึ้นแล้ว ในภายใน ด้วยหิริ เพราะเหตุนั้น อ. บุคคลนั้น ชื่อว่า **หิรินิเสโธ** ดังนี้ ในพระคาถานั้น อันบัณฑิต พึงกระทำ ฯ

อ. อรรถว่า อ. บุคคล ผู้มีอย่างนี้เป็นรูป ผู้อันบุคคลหาได้โดยยาก ชื่อว่า บางคน นั่นเทียว จะมีในโลก ดังนี้ แห่งหมวดสองแห่งบทว่า **โกจิ โลกสฺมึ** ดังนี้ ฯ

อ. อรรถว่า อ. บุคคลใด ผู้ไม่ประมาทแล้ว กระทำอยู่ซึ่งสมณธรรม นำไปปราศอยู่ซึ่งความหลับ อันเกิดขึ้นแล้วแก่ตน ตื่นอยู่ เพราะเหตุนั้น อ. บุคคลนั้น ชื่อว่า นำไปปราศซึ่งความหลับตื่นอยู่ ดังนี้ แห่งหมวดสองแห่งบทว่า **โย นิทฺทำ** ดังนี้ ฯ

อ. อรรถว่า อ. ม้า ตัวเจริญ หลบหลีกอยู่ซึ่งแส้ อันตกไปอยู่ที่ตน คือว่า ย่อมไม่ให้เพื่ออันตกไปที่ตน ฉันใด อ. บุคคล ใด นำไปปราศ ซึ่งความหลับ ตื่นอยู่ ฉันนั้น อ. บุคคลนั้น เป็นผู้อันบุคคลหาได้โดยยาก ย่อมเป็น ดังนี้ แห่งบทว่า **กสามิว** ดังนี้ เป็นต้น ฯ

แปล โดยอรรถ

ในขณะนั้น ที่ภูเขาคันธมาทน์ พระปัจเจกพุทธเจ้าองค์หนึ่ง ออกจากสมาบัติแล้ว ฯ ทราบว่า ในภายในสมาบัติ ความหิวย่อมไม่เบียดเบียน เพราะผลแห่งสมาบัติ แต่ว่า สำหรับพระปัจเจกพุทธเจ้าทั้งหลาย ผู้ออกจากสมาบัติแล้ว ความหิวมีความรุนแรงเกิดขึ้นอยู่ คล้ายเผากระเพาะอาหาร เพราะเหตุนั้น พระปัจเจกพุทธเจ้าเหล่านั้น ตรวจดูฐานะที่จะได้ (อาหาร) แล้วจึงไป ฯ ก็ในวันนั้น ชนทั้งหลายถวายทานแก่พระปัจเจกพุทธเจ้าเหล่านั้นแล้ว ย่อมได้สมบัติ อย่างใดอย่างหนึ่ง บรรดาสมบัติมีตำแหน่งเสนาบดีเป็นต้น เพราะฉะนั้น พระปัจเจกพุทธเจ้าแม้นั้น ตรวจดูอยู่ด้วยทิพยจักษุ ดำริว่า ฉาตกภัย เกิดขึ้นแล้วในชมพูทวีปทั้งสิ้น และในเรือนเศรษฐี เขาหุงข้าวสุกอันสำเร็จด้วยข้าวสารทะนานหนึ่งเท่านั้นเพื่อคน ๕ คน ชนเหล่านั้นจักมีศรัทธา หรือหนอ หรือจักอาจเพื่อจะทำความสงเคราะห์เรา ? เห็นว่าชนเหล่านั้นเป็นผู้มีศรัทธา

และสามารถเพื่อจะทำความสงเคราะห์ จึงถือเอาบาตรและจีวรไปแสดงตนที่ประตูข้างหน้าของเศรษฐีนั่นแลฯ เศรษฐีนั้น พอเห็นท่านเข้า ก็มีจิตเลื่อมใส คิดว่า เราประสบฉาตกภัยเห็นปานนี้ เพราะเราไม่ได้ให้ทานแม้ในกาลก่อนก็แล ภัตรนี้พึงรักษาเราได้วันเดียวเท่านั้น ส่วนภัตรที่เราถวายแล้วแก่พระผู้เป็นเจ้าจักนำประโยชน์เกื้อกูลมาให้เราหลายโกฏิกัปป์ จึงนำถาดภัตรนั้นออก เข้าไปหาพระปัจเจกพุทธเจ้า ไหว้ด้วยเบญจางคประดิษฐ์ นิมนต์ให้เข้าไปสู่เรือน ล้างเท้าของท่านผู้นั่งบนอาสนะแล้ว วางไว้บนตั่งทองแล้ว ถือเอาถาดภัตรนั้น มาเกลี่ยลงในบาตร ของพระปัจเจกพุทธเจ้า ฯ

พระเทพวิมลโมลี จิตฺตคุตฺโต วัดสุทัศนเทพวราราม เฉลย
สนามหลวงแผนกบาลี ตรวจแก้

ประโยค ป.ธ. ๓
สัมพันธ์ไทย
สอบ วันที่ ๖ มีนาคม ๒๕๔๘

อุปนีตวโยว ทานิสิ
สมฺปยาโตสิ ยมสฺส สนฺติกํ
วาโสปิ จ เต นตฺถิ อนฺตรา
ปาเถยฺย์ปิ จ เตน วิชฺชติ ฯ
โส กโรหิ ทีปมตฺตโน
ขิปฺปี วายม ปณฺฑิโต ภว
นิทฺธนฺตมโล อนงฺคโณ
น ปุน ชาติชรํ อุเปหิสีติ ฯ

ตตฺถ อุปนีตวโยติ อุปาติ นิปาตมตฺตํฯ นีตวโย คตวโย อติกฺกนฺตวโยฯ ตฺวมสิ อิทานิ ตโย วเย อติกฺกมิตฺวา มรณมุเข ฐิโตติ อตฺโถ ฯ สมฺปยาโตสิ ยมสฺส สนฺติกนฺติ มรณมุขํ คนฺตุํ สชฺโช หุตฺวา ฐิโตสีติ อตฺโถ ฯ วาโสปิ จ เต นตฺถิ อนฺตราติ ยถา มคฺคํ คจฺฉนฺตา ตานิ ตานิ กิจฺจานิ กโรนฺตา อนฺตรามคฺเค วสนฺติ น เอวํ ปรโลกํ คจฺฉนฺตา ฯ น หิ สกฺกา ปรโลกํ คจฺฉนฺเตน อธิวาเสถ กติปาหํ ทานํ ตาว เทมิ ธมฺมํ ตาว สุณามีติอาทีนิ วตฺตุํ ฯ อิโต ปน จวิตฺวา ปรโลเก นิพฺพตฺโตว โหติ ฯ อิมมตฺถํ สนฺธาเยตํ วุตฺตํ ฯ ปาเถยฺยนฺติ อิทํ กิญฺจาปิ เหฏฺฐา วุตฺตเมว อุปาสกสฺส ปน ปุนปฺปุนํ ทฬฺหีกรณตฺถํ อิธาปิ สตฺถารา คหิตํ ฯ ชาติชรนฺติ เอตฺถ พฺยาธิมรณานิปิ คหิตาเนว โหนฺติฯ

ให้เวลา ๔ ชั่วโมง ๑๕ นาที.

เฉลย ประโยค ป.ธ. ๓
สัมพันธ์ไทย

สตฺถา สยกตฺตา ใน อภาสิ ๆ อาขฺยาตบท กตฺตุวาจก อิมา ก็ดี เทฺว ก็ดี วิเสสน ของคาถา ๆ อวุตฺตกมฺม ใน อภาสิ

ตฺวํ สยกตฺตา ใน อสิ ๆ อาขฺยาตบท กตฺตุวาจก อุปนีตวโย วิกติกตฺตา ใน อสิ ว ศัพท์ อวธารณ เข้ากับ อุปนีตวโย อิทานิ กาลสตฺตมี ใน อสิ ตฺวํ สยกตฺตา ใน อสิ ๆ อาขฺยาตบท กตฺตุวาจก สมฺปยาโต* วิกติกตฺตา ใน อสิ ยมสฺส สามีสมฺพนฺธ ใน สนฺติกํ ๆ สมฺปาปุณิยกมฺม ใน สมฺปยาโต วาโส สยกตฺตา ใน นตฺถิ ๆ อาขฺยาตบท กตฺตุวาจก ปี ศัพท์ อเปกฺขตฺถ เข้ากับ วาโส เต สามีสมฺพนฺธ ใน วาโส อนฺตรา ภินฺนาธาร ใน วาโส ปาเณยฺยํ สยกตฺตา ใน น วิชฺชติ น ศัพท์ ปฏิเสธ ใน วิชฺชติ ๆ อาขฺยาตบท กตฺตุวาจก ปี ศัพท์ อเปกฺขตฺถ เข้ากับ ปาเณยฺยํ เต สามีสมฺพนฺธ ใน ปาเณยฺยํ จ สี่ศัพท์ วากฺยสมุจฺจยตฺถ เข้ากับ อุปนีตวโยว ทานิสิ, สมฺปยาโตสิ ยมสฺส สนฺติกํ, วาโสปี เต นตฺถิ อนฺตรา และ ปาเณยฺยมฺปี เต น วิชฺชติ โส วิเสสน ของ ตฺวํ ๆ สยกตฺตา ใน กโรหิ วายม ภว และ น อุเปหิสิ น ศัพท์ ปฏิเสธ ใน อุเปหิสิ กิริยาสี่บท อาขฺยาตบท

---

* สมฺปยาโต : สํ + ป + ยา + ต = พร้อมจะไปแล้ว, เกือบจะถึงแล้ว, ย่างเข้าใกล้แล้ว

กตฺตุวาจก ทีปี อวุตฺตกมฺม ใน กโรหิ อตฺตโน สมฺปทาน ใน กโรหิ ขิปฺปี กิริยาวิเสสน ใน วายม ปณฺฑิโต วิกติกตฺตา ใน ภว นิทฺธนฺตมโล ก็ดี อนงฺคโณก็ดี วิกติกตฺตา ใน หุตฺวา ฯ สมานกาลกิริยา ใน อุเปหิสิ ปุน กิริยาวิเสสน ใน อุเปหิสิ ชาติชรำ อวุตฺตกมฺม ใน น อุเปหิสิ อิติ ศัพท์ สรูป ใน อิมา เทฺว คาถา ฯ

สทฺทชาตำ (ปทำ หรือ วจนำ* ก็ได้) สยกตฺตา ใน โหติ ฯ อาขฺยาตบท กตฺตุวาจก ตตฺถ วิเสสน ของ ปฐมคาถายำ ฯ ภินฺนาธาร ใน ปเท (หรือ ตตฺถ วิเสสน ของ ปเทสุ ฯ นิทฺธารณ ใน ปเท ฯ นิทฺธารณีย) อุปนีตวโย สรูป ใน อิติ ฯ ศัพท์ สรูป ใน ปเท ฯ ภินฺนาธาร ใน สทฺทชาตำ อุป สรูป ใน อิติ ฯ ศัพท์ สรูป ใน สทฺทชาตำ นิปาตมตฺตำ วิกติกตฺตา ใน โหติ ฯ

ตฺวำ สยกตฺตา ใน อสิ ฯ อาขฺยาตบท กตฺตุวาจก นีตวโย ก็ดี คตวโย ก็ดี อติกฺกนฺตวโย ก็ดี วิกติกตฺตา ใน อสิ นีตวโย วิวริย ใน คตวโย ฯ วิวรณ และ วิวริย ใน อติกฺกนฺตวโย ฯ วิวรณ ฯ ตฺวำ สยกตฺตา ใน อสิ ฯ อาขฺยาตบท กตฺตุวาจก อิทานิ กาลสตฺตมี ใน อสิ ตโย วิเสสน ของ วเย ฯ อวุตฺตกมฺม ใน อติกฺกมิตฺวา ฯ ปุพฺพกาลกิริยา ใน ชิโต มรณมุเข สมีปาธาร ใน ชิโต ฯ วิกติกตฺตา ใน อสิ อิติ ศัพท์ สรูป ใน อตฺโถ ฯ ลิงฺคตฺถ ฯ

สมฺปยาโตสิ ยมสฺส สนฺติกำ สรูป ใน อิติ ฯ ศัพท์ สรูป ใน คาถา-ปาทสฺส ฯ สามีสมฺพนฺธ ใน อตฺโถ ตฺวำ สยกตฺตา ใน อสิ ฯ อาขฺยาตบท กตฺตุวาจก

---

* คัมภีร์ปทรูปสิทธิฎีกา (อธิบายสูตร ๖๐) และ คัมภีร์สุโพธาลังการฎีกา (อธิบายคาถา ๑๗) ได้ประพันธ์คาถาไว้ว่า

ปทำ จตุพฺพิธำ วุตฺตำ นามาขฺยาโตปสคฺคิกำ
นิปาตกญฺจ วิญฺญหิ อสฺโส ขลฺวาภิธาวติ ฯ

มรณมุขํ สมฺปาปุณิยกมฺม ใน คนฺตุ ๆ ตุมตฺถสมฺปทาน ใน สชฺโช ๆ วิกติกตฺตา ใน หุตฺวา ๆ สมานกาลกิริยา ใน ชิโต ๆ วิกติกตฺตา ใน อสิ อิติ ศัพท์ สรูป ใน อตฺโถ ๆ ลิงฺคตฺถ ฯ

วาโสปิ จ เต นตฺถิ อนฺตรา สรูป ใน อิติ ๆ ศัพท์ สรูป ใน คาถา-ปาทสฺส ๆ สามีสมฺพนฺธ ใน อตฺโถ ปุคฺคลา สยกตฺตา ใน วสนฺติ ๆ อาขฺยาตบท กตฺตุวาจก ยถา ศัพท์ อุปมาโชตก มคฺคํ สมฺปาปุณิยกมฺม ใน คจฺฉนฺตา ๆ วิเสสน ของ ปุคฺคลา ตานิ สองบท วิเสสน ของ กิจฺจานิ ๆ อวุตฺตกมฺม ใน กโรนฺตา ๆ อพฺภนฺตรกิริยา ใน วสนฺติ อนฺตรามคฺเค อาธาร ใน วสนฺติ ปุคฺคลา สยกตฺตา ใน วสนฺติ ๆ อาขฺยาตบท กตฺตุวาจก น ศัพท์ ปฏิเสธนตฺถ เอวํ ศัพท์ อุปเมยฺยโชตก ปรโลกํ สมฺปาปุณิยกมฺม ใน คจฺฉนฺตา ๆ วิเสสน ของ ปุคฺคลา อนฺตรามคฺเค อาธาร ใน วสนฺติ ฯ

หิ ศัพท์ เหตุโชตก ปุคฺคเลน อนภิหิตกตฺตา ใน น สกฺกา น ศัพท์ ปฏิเสธ ใน สกฺกา ๆ กิริยาบท ภาววาจก ปรโลกํ สมฺปาปุณิยกมฺม ใน คจฺฉนฺเตน ๆ วิเสสน ของ ปุคฺคเลน ตุมฺเห เหตุกตฺตา ใน อธิวาเสถ ๆ อาขฺยาตบท เหตุกตฺตุ-วาจก กติปาหํ การิตกมฺม ใน อธิวาเสถ อหํ สยกตฺตา ใน เทมิ และ สุณามิ กิริยาสองบท อาขฺยาตบท กตฺตุวาจก ทานํ อวุตฺตกมฺม ใน เทมิ ตาว กิริยาวิเสสน ใน เทมิ ธมฺมํ อวุตฺตกมฺม ใน สุณามิ ตาว กิริยาวิเสสน ใน สุณามิ อิติ ศัพท์ สรูป ใน อาทีนิ วจนานิ อาทีนิ วิเสสน ของ วจนานิ (หรือ อธิวาเสถ ฯ เป ฯ สุณามีติอาทีนิ วิเสสน ของ วจนานิ) ๆ อวุตฺตกมฺม ใน วตฺตุ ๆ ตุมตฺถสมฺปทาน ใน น สกฺกา ฯ

ปน ศัพท์ วากฺยารมฺภโชตก ปุคฺคโล สยกตฺตา ใน โหติ ๆ อาขฺยาตบท กตฺตุวาจก อิโต วิเสสน ของ โลกโต ๆ อปาทาน ใน จวิตฺวา ๆ ปุพฺพกาลกิริยา ใน นิพฺพตฺโต ปรโลเก อาธาร ใน นิพฺพตฺโต ๆ วิกติกตฺตา ใน โหติ ว ศัพท์ อวธารณ เข้ากับ นิพฺพตฺโต ฯ เอตํ วิเสสน ของ วจนํ ๆ วุตฺตกมฺม ใน วุตฺตํ สตฺถารา อนภิหิตกตฺตา ใน วุตฺตํ ๆ กิตบท กมฺมวาจก (วาโสปิ จ เต อนฺตรา สรูป ใน อิติ ๆ ศัพท์ สรูป ใน เอตํ วจนํ) อิมํ วิเสสน ของ อตฺถํ ๆ อวุตฺตกมฺม

ใน สนฺธาย ฯ กิริยาวิเสสน ใน วุตฺตํ อิติ ศัพท์ สรูป ใน อตฺโถ ฯ ลิงฺคตฺถ ฯ

อิทำ วิเสสน ของ ปทำ ฯ วุตฺตกมฺม ใน วุตฺตำ สตฺถารา อนภิหิตกตฺตา ใน วุตฺตำ ฯ กิตบท กมฺมวาจก ปาเถยฺยำ สรูป ใน อิติ ฯ ศัพท์ อาทยตฺถ ใน อิทำ ปทำ กิญฺจาปี ศัพท์ อนุคฺคหตฺถ เหฏฺฐา อาธาร ใน วุตฺตำ เอว ศัพท์ อวธารณ เข้ากับ วุตฺตำ ปน ศัพท์ อรุจิสูจนตฺถ อิทำ วิเสสน ของ ปทำ ฯ วุตฺตกมฺม ใน คหิตำ สตฺถารา อนภิหิตกตฺตา ใน คหิตำ ฯ กิตบท กมฺมวาจก อุปาสกสฺส สมฺปทาน ใน ทพฺหีกรณตฺถำ ปุนปฺปุนำ กิริยาวิเสสน ใน ทพฺหีกรณตฺถำ ฯ สมฺปทาน ใน คหิตำ อิธ วิเสสน ของ คาถายำ อปิ ศัพท์ อเปกฺขตฺถ เข้ากับ อิธ คาถายำ อาธาร ใน คหิตำ ฯ

พฺยาธิมรณานิ สยกตฺตา ใน โหนฺติ ฯ อาขฺยาตบท กตฺตุวาจก ชาติชรำ สรูป ใน อิติ ฯ ศัพท์ สรูป ใน เอตฺถ ปเท เอตฺถ วิเสสน ของ ปเท ฯ อาธาร ใน คหิตานิ ปี ศัพท์ อเปกฺขตฺถ เข้ากับ พฺยาธิมรณานิ คหิตานิ วิกติกตฺตา ใน โหนฺติ เอว ศัพท์ อวธารณ เข้ากับ คหิตานิ ฯ

พระราชปริยัติโมลี เขมสรโณ วัดพระงาม จ.นครปฐม สัมพันธ์
สนามหลวงแผนกบาลี ตรวจแก้

ประโยค ป.ธ. ๓

บุรพภาค

สอบ วันที่ ๗ มีนาคม ๒๕๔๘

จงแก้ตัวอักษร ย่อหน้า และจัดวรรคตอน ให้ถูกต้องตามสมัยนิยม

ด่วนที่สุด ที่พศ๐๐๐๖/๒๒๘๘๘ สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ อำเภอพุทธมณฑล จังหวัดนครปฐม ๗๓๑๗๐ ๒๙ธันวาคม ๒๕๔๗ เรื่องการดำเนินการกรณีธรนีพิบัตรในจังหวัดภาคใต้ นมัสการเจ้าคณะภาค/รองเจ้าคณะภาคทุกภาค สิ่งที่ส่งมาด้วย สัมเนาหนังสือสำนักเรขาธิการคณะรัฐมนตรี ด่วนที่สุด ที่นร๐๕๐๔/ว๒๖๘ ลงวันที่๒๘ ธันวาคม ๒๕๔๗ ด้วยสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติได้รับหนังสือจากสำนักเรขาธิการคณะรัฐมนตรีว่าตามที่ได้เกิดเหตการธรนีพิบัตรในจังหวัดภาคใต้ ทำให้ประชาชนชาวไทยและนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติเสียชีวิตและบาดเจ็บ รวมทั้งทรัพย์สินและสภาพแวดร้อมเสียหายเป็นจำนวนมาก ในเบื้องต้นคณะรัฐมนตรีจึงขอให้ส่วนราชการถือปฏิบัติรวม ๔ข้อ โดยในส่วนของสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติได้รับมอบให้ขอความร่วมมือให้วัดทุกวัดจัดกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาเพื่อบำเพ็ญกุศลอุทิสแก่ผู้เสียชีวิต เพื่อแสดงการไว้อารัยตามความเหมาะสม ตามสัมเนาหนังสือสำนักเรขาธิการคณะรัฐมนตรีที่แนบถวายมาพร้อมกันนี้ ในการนี้ สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติได้มีหนังสือนมัสการเจ้าคณะจังหวัดทุกจังหวัด เพื่อแจ้งวัดทุกวัดสวดพระพุทธมนต์และบำเพ็ญกุศลตามสมควร พร้อมกับรัฐบาล ซึ่งกำหนดจัดพิธีแสดงความไว้อารัยในวันที่ ๓๐ ธันวาคม ๒๕๔๗ เวลา ๑๙.๐๐ น. หรือตามวันที่เห็นสมควร จึงนมัสการมาเพื่อโปรดทราบ ขอนมัสการด้วยความเคารพอย่างสูง จุฬารัตน์ บุณยากร (นางจุฬารัตน์ บุณยากร) ผู้อำนวยการสำนักเรขาธิการมหาเถรสมาคม ปฏิบัติราชการแทนผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ สำนักเรขาธิการมหาเถรสมาคม โทร./โทรสาร ๐๒๔๔๑๔๕๔๔

ให้เวลา ๑ ชั่วโมง ๑๕ นาที.

เฉลย ประโยค ป.ธ. ๓

บุรพภาค

ด่วนที่สุด
ที่ พศ ๐๐๐๖/๒๒๘๘๘ สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ
อำเภอพุทธมณฑล
จังหวัดนครปฐม ๗๓๑๗๐

๒๙ ธันวาคม ๒๕๔๗

เรื่อง การดำเนินการกรณีธรณีพิบัติในภาคใต้
นมัสการ เจ้าคณะภาค/รองเจ้าคณะภาคทุกภาค
สิ่งที่ส่งมาด้วย สำเนาหนังสือสำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรี ด่วนที่สุด
ที่ นร ๐๕๐๔/ว ๒๖๘ ลงวันที่ ๒๘ ธันวาคม ๒๕๔๗

ด้วยสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ได้รับหนังสือจากสำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรีว่า ตามที่ได้เกิดเหตุการณ์ธรณีพิบัติในจังหวัดภาคใต้ ทำให้ประชาชนชาวไทยและนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติเสียชีวิตและบาดเจ็บ รวมทั้งทรัพย์สินและสภาพแวดล้อมเสียหายเป็นจำนวนมาก ในเบื้องต้นคณะรัฐมนตรีจึงขอให้ส่วนราชการถือปฏิบัติรวม ๔ ข้อ โดยในส่วนของสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติได้รับมอบให้ขอความร่วมมือให้วัดทุกวัดจัดกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา เพื่อบำเพ็ญกุศลอุทิศแก่ผู้เสียชีวิต เพื่อแสดงการไว้อาลัยตามความเหมาะสม ตามสำเนาหนังสือสำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรีที่แนบถวายมาพร้อมกันนี้

ในการนี้ สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ได้มีหนังสือนมัสการเจ้าคณะจังหวัดทุกจังหวัด เพื่อแจ้งวัดทุกวัดสวดพระพุทธมนต์และบำเพ็ญกุศลตามสมควร พร้อมกับรัฐบาลซึ่งกำหนดจัดพิธีแสดงความไว้อาลัย ในวันที่ ๓๐ ธันวาคม ๒๕๔๗ เวลา ๑๙.๐๐ น. หรือตามวันที่เห็นสมควร

จึงนมัสการมาเพื่อโปรดทราบ.

ขอนมัสการด้วยความเคารพอย่างสูง
จุฬารัตน์ บุณยากร
(นางจุฬารัตน์ บุณยากร)
ผู้อำนวยการสำนักเลขาธิการมหาเถรสมาคม
ปฏิบัติราชการแทนผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ

สำนักเลขาธิการมหาเถรสมาคม
โทร./โทรสาร ๐ ๒๔๔๑ ๔๕๔๔

ประโยค ป.ธ. ๓
ปัญหา บาลีไวยากรณ์
สอบ วันที่ ๗ มีนาคม ๒๕๔๘

๑. ลักษณะที่จะประกอบพยัญชนะสังโยคได้ เฉพาะในพยัญชนะวรรค มีหลักอย่างไร ฯ **อหิงฺสา, อุพฺภาเทสิ, วุฏฺโฒ, เอกกฺคตา, ปนฺญายิ** ประกอบสังโยคถูกหรือผิด ถ้าผิดจงแก้ให้ถูก ฯ

๒. โลปนิคคหิตสนธิ ในที่เช่นไร จึงลบนิคคหิตได้ ฯ จงตอบพร้อมทั้งยกตัวอย่างประกอบ ฯ **สมฺปทเมเวตํ** เป็นสนธิอะไร ฯ ตัดและต่ออย่างไร ฯ

๓. จงตอบคำถามต่อไปนี้

ก. ราชคหำ เป็นนามนามชนิดไหน ฯ
ข. ศัพท์มโนคณะ เข้าสมาสแล้ว นิยมทำอย่างไร ฯ
ค. อายสฺมโต เป็นวิภัตติอะไรได้บ้าง ฯ
ฆ. อมฺห ศัพท์ เป็นสัพพนามชนิดไหน ฯ
ง. โต ตฺถ ปัจจัย เป็นเครื่องหมายวิภัตติอะไร ฯ

๔. ในอาขยาต แบ่งธาตุเป็นกี่ชนิด ฯ ชนิดไหนเป็นได้กี่วาจก ฯ อุทปาทิ และวิโสธเย ในคำว่า “**ตสฺมา สีลำ วิโสธเย**” ประกอบด้วยเครื่องปรุงอะไรบ้าง ฯ

๕. ปัจจัยนามกิตก์ แบ่งเป็นกี่พวก ฯ และใช้ต่างกันอย่างไร ฯ **จีวรปารุปนำ (ฐานำ), โคโป, ทุลฺลโภ** ลงปัจจัยอะไร ฯ เป็นรูปและสาธนะอะไร จงตั้งวิเคราะห์มาดู ฯ

๖. สมาสเช่นไร ชื่อว่ากัมมธารยสมาส ฯ มีเท่าไร ฯ อะไรบ้าง ฯ **เทวมนุสฺสปูชิโต (สตฺถา), อนฺโตเคหำ** เป็นสมาสอะไรบ้าง จงตั้งวิเคราะห์มาตามลำดับ ฯ

๗. เสฏฐตัทธิต มีปัจจัยเท่าไร ฯ อะไรบ้าง ฯ **อรหตฺตำ, เหรญฺญิโก, อฏฺฐโม** ลงปัจจัยอะไร ฯ ในตัทธิตไหน ฯ จงตั้งวิเคราะห์มาดู ฯ

ให้เวลา ๓ ชั่วโมง.

เฉลย ประโยค ป.ธ. ๓
ปัญหา บาลีไวยากรณ์

๑. ลักษณะที่จะประกอบพยัญชนะสังโยคได้ เฉพาะในพยัญชนะวรรค มีหลักอย่างนี้ คือ พยัญชนะที่ ๑ ซ้อนหน้าพยัญชนะที่ ๑ และที่ ๒ ในวรรคของตนได้, พยัญชนะที่ ๓ ซ้อนหน้าพยัญชนะที่ ๓ และที่ ๔ ในวรรคของตนได้, พยัญชนะที่ ๕ สุดวรรค ซ้อนหน้าพยัญชนะในวรรคของตนได้ทั้ง ๕ ตัว ยกเสียแต่ตัว **ง** ซึ่งเป็นตัวสะกดอย่างเดียวมิได้มีสำเนียงในภาษาบาลี ซ้อนหน้าตัวเองไม่ได้ ฯ

อหิงฺสา	ประกอบสังโยคผิด	แก้ให้ถูกเป็น	**อหึสา**
อุพฺปาเทสิ	ประกอบสังโยคผิด	แก้ให้ถูกเป็น	**อุปฺปาเทสิ**
วุฏฺโฒ	ประกอบสังโยคผิด	แก้ให้ถูกเป็น	**วุฑฺโฒ**
เอกกฺคตา	ประกอบสังโยคผิด	แก้ให้ถูกเป็น	**เอกคฺคตา**
ปนฺญายิ	ประกอบสังโยคผิด	แก้ให้ถูกเป็น	**ปญฺญายิ** ฯ

๒. ในที่เช่นนี้ คือ เมื่อมีสระหรือพยัญชนะอยู่เบื้องหลัง ลบนิคคหิตซึ่งอยู่หน้าบ้างก็ได้ ฯ ตัวอย่างที่มีสระอยู่เบื้องหลัง เช่น **ตาสํ - อหํ** เป็น **ตาสาหํ**, **วิทูนํ-อคฺคํ** เป็น **วิทูนคฺคํ**, ตัวอย่างที่มีพยัญชนะอยู่เบื้องหลัง เช่น **อริยสจฺจานํ-ทสฺสนํ** เป็น **อริยสจฺจานทสฺสนํ**, **พุทฺธานํ-สาสนํ** เป็น **พุทฺธานสาสนํ** ฯ

- สมฺปทเมเวตํ เป็นอาเทสนิคคหิตสนธิ และโลปสระสนธิ ตัดเป็น **สมฺปทำ - เอว - เอตำ**

ระหว่าง **สมฺปทำ - เอว** นิคคหิตอยู่หน้า ถ้าสระอยู่เบื้องปลาย แปลงนิคคหิตเป็น **ม** ต่อเป็น **สมฺปทเมว**

ระหว่าง **สมฺปทเมว - เอตำ** ถ้าสระหน้าและสระหลังไม่มีพยัญชนะคั่นในระหว่างลบสระหน้า คือ **อ** ที่ **สมฺปทเมว** ต่อเป็น **สมฺปทเมเวตำ** ฯ

๓. ได้ตอบคำถามต่อไปนี้ คือ

ก. **ราชคหำ** เป็นนามนามชนิดอสาธารณนาม ฯ

ข. ศัพท์มโนคณะ เข้าสมาสแล้วนิยมเอาสระที่สุดศัพท์ของตนเป็น **โอ** ได้เหมือนคำว่า **มโนคโณ** หมู่แห่งมนะ **อโยมยำ** ของบุคคลทำด้วยเหล็กเป็นต้น เว้น **วจ** ศัพท์ ไม่นิยมเช่นนั้น แต่นิยมเอาสระที่สุดของตนเป็น **อี** เหมือนคำว่า **วจีกมฺมำ วจีทฺวารำ** ฉะนั้น ฯ

ค. **อายสฺมโต** เป็นได้ ๒ วิภัตติ คือ จตุตถีวิภัตติและฉัฏฐีวิภัตติ ฯ

ฆ. **อมฺห** ศัพท์ เป็นสัพพนามชนิดปุริสสัพพนาม ฯ

ง. **โต** ปัจจัย เป็นเครื่องหมายตติยาวิภัตติและปัญจมีวิภัตติ ส่วน **ตฺถ** ปัจจัยเป็นเครื่องหมายสัตตมีวิภัตติ ฯ

๔. ในอาขยาตแบ่งธาตุเป็น ๒ ชนิด ฯ สกัมมธาตุเป็นได้ ๔ วาจก คือ กัตตุวาจก กัมมวาจก เหตุกัตตุวาจก และเหตุกัมมวาจก ส่วนอกัมมธาตุ เป็นได้ ๓ วาจก คือ กัตตุวาจก ภาววาจก และเหตุกัตตุวาจก ฯ

- **อุทปาทิ** ประกอบด้วยเครื่องปรุง คือ **อุ** บทหน้า **ปท** ธาตุลง **อ** ปัจจัย แปลง **อี** วิภัตติหมวดอัชชัตตนี เป็น **อิ** แล้วลง **อ** อาคม หน้าธาตุได้รูปเป็น **อุ-อปาทิ** แล้วลง **ท** อาคม สำเร็จรูปเป็น **อุทปาทิ** ฯ
- **วิโสธเย** ประกอบด้วยเครื่องปรุง คือ **วิ** บทหน้า **สุธ** ธาตุ ลง **ณย** ปัจจัย ปัจจัยที่เนื่องด้วย ณ พฤทธิ์ **อุ** ที่ **สุธ** ธาตุ เป็น **โอ** ลง **เอยฺย** วิภัตติหมวดสัตตมีวิภัตติ ลบ **ยฺย** คงไว้แต่ **เอ** สำเร็จรูปเป็น **วิโสธเย** ฯ

๕. ปัจจัยนามกิตก์แบ่งเป็น ๓ พวก ฯ และใช้ต่างกันอย่างนี้ คือ

- **กิตปัจจัย** ใช้สำหรับประกอบกับศัพท์ที่เป็นกัตตุรูปอย่างเดียว
- **กิจจปัจจัย** ใช้สำหรับประกอบกับศัพท์ที่เป็นกัมมรูปและภาวรูป
- **กิตกิจจปัจจัย** ใช้สำหรับประกอบกับศัพท์แม้ทั้ง ๓ เหล่า คือ กัตตุรูป กัมมรูป และภาวรูป ฯ

- **จีวรปารุปนํ (ฐานํ)** ลง **ยุ** ปัจจัย เป็นกัตตุรูป อธิกรณสาธนะ ตั้งวิเคราะห์ว่า **จีวรํ ปารุปนฺติ เอตฺถาติ จีวรปารุปนํ (ฐานํ)** ฯ
- **โคโป** ลง **กฺวิ** ปัจจัย เป็นกัตตุรูป กัตตุสาธนะ ตั้งวิเคราะห์ว่า **คาโว ปาเลตีติ โคโป** ฯ

  หรือลง **ณ** ปัจจัยเป็นกัตตุรูป กัตตุสาธนะ ตั้งวิเคราะห์ว่า **คาโว ปาตีติ โคโป** ฯ

  หรือ ลง **ณ** ปัจจัยเป็นกัตตุรูป กัตตุสาธนะ ตั้งวิเคราะห์ว่า **โคเปตีติ โคโป** ฯ
- **ทุลฺลโภ** ลง **ข** ปัจจัยเป็น กัมมรูป กัมมสาธนะ ตั้งวิเคราะห์ว่า **ทุกฺเขน ลพฺภตีติ ทุลฺลโภ** ฯ

๖. นามศัพท์ ๒ บท มีวิภัตติและวจนะเป็นอย่างเดียวกัน บทหนึ่งเป็นประธานคือเป็นนามนาม บทหนึ่งเป็นวิเสสนะ คือเป็นคุณนาม หรือเป็นคุณนามทั้ง ๒ บท มีบทอื่นเป็นประธาน ที่ท่านย่อเข้าเป็นบทเดียวกัน ชื่อว่ากัมมธารยสมาส ฯ มี ๖ อย่าง คือ

วิเสสนปุพฺพปโท	**วิเสสนุตฺตรปโท**
วิเสสโนภยปโท	**วิเสสโนปมปโท**
สมฺภาวนปุพฺพปโท	**อวธารณปุพฺพปโท** ฯ

- **เทวมนุสฺสปูชิโต (สตฺถา)** เป็นตติยาตัปปุริสสมาส มีอสมาหารทวันทวสมาสเป็นภายใน ตั้งวิเคราะห์ตามลำดับดังนี้

อ.ทวัน.วิ. เทวา จ มนุสฺสา จ เทวมนุสฺสา

หรือ **วิ. เทโว จ มนุสฺโส จ เทวมนุสฺสา**

ต.ตัป. วิ. เทวมนุสฺเสหิ ปูชิโต เทวมนุสฺสปูชิโต (สตฺถา) ฯ

- **อนฺโตเคหํ** เป็นนิปาตปุพพกอัพยยีภาวสมาส ตั้งวิเคราะห์ว่า **เคหสฺส อนฺโต อนฺโตเคหํ** ฯ

๗. เสฏฐตัทธิต มีปัจจัย ๕ ตัว ฯ คือ **ตร, ตม, อิยิสฺสก, อิย, อิฏฺฐ** ฯ

อรหตฺตำ ลง **ตฺต** ปัจจัย ในภาวตัทธิต

ตั้งวิเคราะห์ว่า **อรหโต ภาโว อรหตฺตำ** ฯ

- เหรญฺญิโก ลง **ณิก** ปัจจัย ในตรตยาทิตัทธิต

ตั้งวิเคราะห์ว่า **หิรญฺเญสุ นิยุตฺโต เหรญฺญิโก** ฯ

- อฏฺฐโม ลง **ม** ปัจจัย ในปูรณตัทธิต

ตั้งวิเคราะห์ว่า **อฏฺฐนฺนำ ปูรโณ อฏฺฐโม** ฯ

พระเทพปริยัติมุนี เขมจารี วัดทองนพคุณ เฉลย
สนามหลวงแผนกบาลี ตรวจแก้

ประโยค ป.ธ. ๔
แปล ไทยเป็นมคธ
สอบ วันที่ ๕ มีนาคม ๒๕๔๘

๑. ในอดีตกาล ครั้งพระเจ้าพาราณสีครองราชย์อยู่ในกรุงพาราณสี หมอคนหนึ่งเที่ยวทำเวชกรรมอยู่ ในหมู่บ้านและนิคม พบหญิงมีจักษุทุพพลภาพคนหนึ่ง จึงถามว่า ความไม่ผาสุกของเธอเป็นอย่างไร ? ฯ ฉันมองไม่เห็นด้วยดวงตา ฯ ข้าพเจ้าจักทำยาให้แก่เธอ ฯ ขอกรุณาทำเถิด นาย ฯ เธอจักให้อะไรเล่าแก่ข้าพเจ้า ฯ ถ้าท่านจักสามารถทำดวงตาของฉันให้เป็นปกติได้ ข้าพเจ้าพร้อมกับบุตรและธิดา จักยอมเป็นทาสีของท่าน ฯ หมอคนนั้นรับว่า ดีละ ดังนี้แล้วจึงปรุงยาให้แล้ว ฯ ดวงตาได้กลับเป็นปกติด้วยยาเพียงขนานเดียวเท่านั้น ฯ หญิงคนนั้นคิดว่า เราได้ปฏิญาณแก่หมอนั้นว่า เราพร้อมกับบุตรและธิดา จักยอมเป็นทาสี (ของเขา) ก็แต่เขาจักไม่เรียกเราด้วยวาจาอันอ่อนหวาน เราจักลวงเขาดังนี้ ฯ หญิงคนนั้นผู้อันหมอถามว่า เป็นอย่างไรนางผู้เจริญ ตอบว่า เมื่อก่อนดวงตาของข้าพเจ้าปวดหน่อยหนึ่ง เดี๋ยวนี้ ปวดมากเหลือเกิน ฯ หมอคิดว่าหญิงคนนี้ประสงค์จะลวงเราแล้วไม่ให้อะไร ๆ ความต้องการด้วยค่าจ้างที่หญิงคนนี้ให้แล้วแก่เรา ย่อมไม่มี เราจักทำเธอให้เป็นคนบอดเสียในบัดนี้ ดังนี้แล้วไปเรือนบอกความนั้นแก่ภรรยา ฯ ภรรยานั้นได้นิ่งเสีย ฯ หมอนั้นปรุงยาขนานหนึ่งแล้ว ไปยังสำนักหญิงนั้น บอกให้เธอหยอดว่า นางผู้เจริญ เธอจงหยอดยาขนานนี้เถิด ฯ ดวงตาทั้ง ๒ ข้าง ได้ดับลงแล้วเหมือนเปลวไฟดับลง ฉะนั้น ฯ หมอคนนั้นได้ (มาเกิด) เป็นพระจักขุบาลแล้ว ฯ

๒. สมัยนั้น อุปติสสปริพพาชกทำภัตตกิจแต่เช้าตรู่แล้ว ไปยังอารามของปริพพาชก พบพระเถระจึงคิดว่า ธรรมดานักบวชแบบนี้ เรายังไม่เคยพบเห็นเลย ภิกษุรูปนี้จะเป็นผู้หนึ่ง บรรดาผู้ที่เป็นพระอรหันต์ หรือผู้บรรลุพระอรหัตตมรรค

ในโลก ไฉนหนอ เราพึงเข้าไปหาภิกษุรูปนี้ แล้วถามว่า ท่านผู้มีอายุ ท่านเป็นผู้บวชอุทิศใคร ใครเป็นศาสดาของท่าน หรือว่าท่านชอบใจธรรมของใคร ฯ ทีนั้น ความปริวิตกดังนี้ได้เกิดแก่อุปติสสปริพพาชกนั้นว่า กาลนี้มิใช่กาลควรถามปัญหากะภิกษุนี้แล ภิกษุนี้กำลังเข้าไปสู่ละแวกบ้านเที่ยวบิณฑบาตอยู่ ถ้ากระไร เมื่อเราแสวงหาโมกขธรรมที่คนทั้งหลายต้องการรู้แล้ว ควรติดตามภิกษุนี้ไปข้างหลัง ๆ ฯ เขาเห็นพระเถระผู้ได้บิณฑบาตแล้ว ไปสู่โอกาสแห่งใดแห่งหนึ่ง และรู้ว่าพระเถระนั้นต้องการจะนั่ง จึงได้จัดตั้งปริพพาชกของตนถวาย ฯ แม้ในเวลาเสร็จภัตตกิจแล้ว ก็ได้ถวายน้ำในลักจั่นของตนแก่พระเถระ ฯ ครั้นทำอาจาริยวัตรอย่างนั้นแล้ว จึงทำปฏิสันถารอย่างจับใจกับพระเถระผู้ทำภัตตกิจเสร็จแล้ว กราบเรียนอย่างนี้ว่า ท่านผู้มีอายุ อินทรีย์ของท่านผ่องใสนักแล ผิวพรรณบริสุทธิ์ผุดผ่อง ท่านผู้มีอายุ ท่านเป็นผู้บวชอุทิศใคร ใครเป็นศาสดาของท่าน หรือว่าท่านชอบใจธรรมของใคร ฯ พระเถระคิดว่า ธรรมดาปริพพาชกเหล่านี้ ย่อมเป็นปฏิปักษ์ต่อพระศาสนา เราจักแสดงความลึกซึ้งในพระศาสนานี้แก่ปริพพาชกนี้ ดังนี้ เมื่อจะแสดงว่าตนเป็นผู้ใหม่ จึงกล่าวว่า ผู้มีอายุ อาตมาแลเป็นผู้ใหม่ บวชแล้วไม่นาน พึ่งมาสู่พระธรรมวินัยนี้ อาตมาจักไม่สามารถแสดงธรรมโดยพิศดารก่อน ฯ ปริพพาชกกล่าวว่า ข้าพเจ้าชื่อว่าอุปติสสะ ขอพระคุณเจ้ากล่าวตามความสามารถเถิด จะน้อยหรือมากก็ตาม ข้อนั้นเป็นภาระของข้าพเจ้าเพื่อแทงตลอดได้ด้วย ๑๐๐ นัย ๑,๐๐๐ นัย ดังนี้ ฯ

ให้เวลา ๔ ชั่วโมง ๑๕ นาที.

เฉลย ประโยค ป.ธ. ๔
แปล ไทยเป็นมคธ

๑. อตีเต พาราณสิยํ พาราณสีราเช รชฺชํ กาเรนฺเต เอโก เวชฺโช คามนิคเม จริตฺวา เวชฺชกมฺมํ กโรนฺโต เอกํ จกฺขุทุพฺพลํ อิตฺถึ ทิสฺวา ปุจฺฉิ กินฺเต อผาสุกนฺติ ฯ อกฺขีหิ น ปสฺสามีติ ฯ เภสชฺชนฺเต กริสฺสามีติ ฯ กโรหิ สามีติ ฯ กึ เม ทสฺสสีติ ฯ สเจ เม อกฺขีนิ ปากติกานิ กาตุํ สกฺขิสฺสสิ อหนฺเต สทฺธึ ปุตฺตธีตาหิ ทาสี ภวิสฺสามีติ ฯ โส สาธูติ เภสชฺชํ สํวิทหิ ฯ เอกเภสชฺเชเนว อกฺขีนิ ปากติกานิ อเหสุ ฯ สา จินฺเตสิ อหํ เอตสฺส สปุตฺตธีตา ทาสี ภวิสฺสามีติ ปฏิชานึ น โข ปน มํ สณฺเหน สมฺทาจริสฺสติ วณฺเจสฺสามิ นนฺติ ฯ สา เวชฺเชนาคนฺตฺวา กีทิสํ ภทฺเทติ ปุฏฺฐา ปุพฺเพ เม อกฺขีนิ โถกํ รุชฺชึสุ อิทานิ อติเรกตรํ รุชฺชนฺตีติ อาห ฯ เวชฺโช อยํ มํ วณฺเจตฺวา กิญฺจิ อทาตุกามา น เม เอตาย ทินฺนภตฺติยา อตฺโถ อิทานิ ตํ อนฺธํ กริสฺสามีติ จินฺเตตฺวา เคหํ คนฺตฺวา ภริยาย ตมตฺถํ อาจิกฺขิ ฯ สา ตุณฺหี อโหสิ ฯ โส เอกํ เภสชฺชํ โยเชตฺวา ตสฺสา สนฺติกํ คนฺตฺวา ภทฺเท อิมํ เภสชฺชํ อญฺชาหีติ อญฺชาเปสิ ฯ เทฺว อกฺขีนิ ทีปสิขา วิย วิชฺฌายึสุ ฯ โส เวชฺโช จกฺขุปาโล อโหสิ ฯ

๒. ตสฺมึ สมเย อุปติสฺสปริพฺพาชโก ปาโต ว ภตฺตกิจฺจํ กตฺวา ปริพฺพาชการามํ คจฺฉนฺโต เถรํ ทิสฺวา จินฺเตสิ มยา เอวรูโป นาม ปพฺพชิโต น ทิฏฺฐปุพฺโพเยว เย โลเก อรหนฺโต วา อรหตฺตมคฺคํ วา สมาปนฺนา อยํ เตสํ ภิกฺขุ อญฺญตโร ยนฺนูนาหํ อิมํ ภิกฺขุํ อุปสงฺกมิตฺวา ปุจฺเฉยฺยํ กึสิ ตฺวํ อาวุโส อุทฺทิสฺส ปพฺพชิโต โก วา เต สตฺถา กสฺส วา ตฺวํ ธมฺมํ โรเจสีติ ฯ อถสฺส เอตทโหสิ อกาโล โข อิมํ ภิกฺขุํ ปญฺหํ ปุจฺฉิตุํ อนฺตรฆรํ ปวิฏฺโฐ ปิณฺฑาย จรติ ยนฺนูนาหํ อิมํ ภิกฺขุํ ปิฏฺฐิโต ปิฏฺฐิโต อนุพนฺเธยฺยํ อตฺถิเกหิ อุปฏฺฐาตพฺโพ มคฺคนฺติ ฯ โส เถรํ ลทฺธปิณฺฑปาตํ อญฺญตรํ โอกาสํ คจฺฉนฺตํ ทิสฺวา นิสีทิตุกามตญฺจสฺส ญตฺวา อตฺตโน ปริพฺพาชกปีฐกํ ปญฺญาเปตฺวา อทาสิ ฯ

ภตฺตกิจฺจปริโยสาเนปิสฺส อตฺตโน กุณฺฑิกาย อุทกํ อทาสิ ฯ เอวํ อาจริยวตฺตํ กตฺวา กตภตฺตกิจฺเจน เถเรน สทฺธึ มธุรปฏิสนฺถารํ กตฺวา เอวมาห วิปฺปสนฺนานิ โข เต อาวุโส อินฺทฺริยานิ ปริสุทฺโธ ฉวิวณฺโณ ปริโยทาโต กสิ ตฺวํ อาวุโส อุทฺทิสฺส ปพฺพชิโต โก วา เต สตฺถา กสฺส วา ตฺวํ ธมฺมํ โรเจสีติ ปุจฺฉิ ฯ เถโร จินฺเตสิ อิเม ปริพฺพาชกา นาม สาสนสฺส ปฏิปกฺขภูตา อิมสฺส สาสเน คมฺภีรตํ ทสฺเสสฺสามีติ อตฺตโน นวกภาวํ ทสฺเสนฺโต อาห อหํ โข อาวุโส นโว อจิรปพฺพชิโต อธุนาคโต อิมํ ธมฺมวินยํ น ตาว สกฺขิสฺสามิ วิตฺถาเรน ธมฺมํ เทเสตุนฺติ ฯ ปริพฺพาชโก อหํ อุปติสฺโส นาม ตฺวํ ยถาสตฺติยา อปฺปํ วา พหุ วา วท เอตํ นยสเตน นยสหสฺเสน ปฏิวิชฺฌิตุ มยฺหํ ภาโรติ อาห ฯ

ประโยค ป.ธ. ๔
แปล มคธเป็นไทย
สอบ วันที่ ๖ มีนาคม ๒๕๔๘

๑. อิจฺเจเต สพฺเพ (ชนา) ทุสฺสีลํ อสฺสทฺธํ มจฺฉรึ อตฺตานํ สีลาทีสุ จเปตฺวา วิวิธานิสํสํ สมฺปาปุณึสุ ฯ ยญฺจ เนสํ ทุสฺสีลาทิเหตุกํ ทิฏฺฐธมฺมสมฺปรายสุ ลภิตพฺพํ เวรํ โหติ ตํ สีลาทีสุ จิตกาลโต ปจฺฉา ปหียติ ตสฺมา อตฺตสมฺมาจปนํ มงฺคลนฺติ ทฏฺฐพฺพํ ฯ เตนฏฺฐกถายํ โสปิ มงฺคลํ ฯ กสฺมา ฯ ทิฏฺฐธมฺมิกสมฺปรายิก-เวรปฺปหานวิวิธานิสํสาธิคมเหตุโตติ วุตฺตํ ฯ

สมฺมาปณิหิตญฺหิ จิตฺตํ สพฺพสมฺปตฺตึ ทาตุ สกฺโกติ ฯ เตน ภควา ยํ ยํ สมฺปตฺตึ เนว มาตาทโย ทาตุ สกฺโกนฺติ ตํ อิเมสํ สตฺตานํ อพฺภนฺตเร ปวตฺตํ สมฺมาปณิหิตํ จิตฺตเมว เทตีติ วตฺวา ธมฺมปทสฺส จิตฺตวคฺเค อิมํ คาถมาห

น ตํ มาตา ปีตา กยิรา อญฺเญ วา ปน ญาตกา
สมฺมาปณิหิตํ จิตฺตํ เสยฺยโส นํ ตโต กเรติ ฯ

ตตฺถ น ตนฺติ ภิกฺขเว ตํ การณํ เนว มาตา กเรยฺย น ปีตา น อญฺเญ ญาตกา ฯ สมฺมาปณิหิตนฺติ ทสกุสลกมฺมปเถสุ จปีตํ ฯ เสยฺยโส นํ ตโต กเรติ ตโต การณโต วรตรํ อุตฺตริตรํ ปุคฺคลํ กโรติ ฯ มาตาปิตโร หิ ปุตฺตานํ ธนํ ททมานา เอกสฺมึเยว อตฺตภาเว กมฺมํ อกตฺวา สุเขน ชีวิตกปฺปนกํ ทาตุ สกฺโกนฺติ ปุตฺตานมฺปน จกฺกวตฺติสิรึ ทาตุ สมตฺถา มาตาปิตโร นาม นตฺถิ ปเคว ทิพฺพสมฺปตฺตึ วา ปฐมชฺฌานาทิสมฺปตฺตึ วา โลกุตฺตรสมฺปตฺติทาเน กถา ว นตฺถิ ฯ สมฺมาปณิหิตนฺตุ จิตฺตํ สพฺพมฺเปตํ สมฺปตฺตึ ทาตุ สกฺโกติ ฯ เตเนตํ วุตฺตนฺติ ฯ ตสฺมา เกนจิปิ จิตฺตํ สมฺมา จเปตพฺพเมว สพฺพสุขํ เทติ ฯ

๒. มิจฺฉาจปีตญฺหิ จิตฺตํ สพฺพทุกฺขํ เทติ เตน ภควา ยํ เนว โจรา น เวริโน กาตุ สกฺโกนฺติ ตํ อิเมสํ สตฺตานํ อนฺโต มิจฺฉาปณิหิตํ จิตฺตเมว กโรตีติ วตฺวา ตตฺเถวิมํ คาถมาห

ทิโส ทิสำ ยนฺตำ กยิรา เวรี วา ปน เวรินำ
มิจฺฉาปณิหิตำ จิตฺตำ ปาปิโย นำ ตโต กเรติ ฯ

ตตฺถ ทิโสติ โจโร ฯ ทิสนฺติ โจรำ ฯ ทิสฺวาติ ปาจเสโส ฯ ยนฺตำ กยิราติ ตสฺส อตฺตนา ทิฏฺฐโจรสฺส ปุตฺตทารปีพนกฺเขตฺตาทินาสนชีวิตโวโรปนวเสน ยำ ตำ อนยพฺยสนำ กเรยฺย ฯ เวรีติ เกนจิเทว การเณน พทฺธเวรี ฯ เวรินนฺติ เอวรูปี เวรึ ทิสฺวา ฯ มิจฺฉาปณิหิตนฺติ ทสอกุสลกมฺมปเถสุ จปีตำ ฯ ปาปิโยติ ปาปีฏฺฐตรำ ฯ นนฺติ เยน มิจฺฉาจปีตำ จิตฺตำ ตำ ปุคฺคลำ ฯ ตโตติ ตสฺมา โจรเวรีหิ ทิฏฺฐโจรเวริปุคฺคลโต ตโต วา อนยพฺยสนโต ฯ กเรติ กเรยฺย ฯ อิทำ วุตฺตำ โหติ ทิโส วา เวรี วา ปุตฺตทารกฺเขตฺตวตฺถุโคมหิสาทีสุ อปรชฺฌนฺโต ยสฺส อปรชฺฌติ ตมฺปิ ตเถว อตฺตนิ อปรชฺฌนฺตำ ทิสำ วา เวรึ วา ทิสฺวา ยำ ตสฺส อนยพฺยสนำ กโรติ มิจฺฉาปณิหิตำ จิตฺตำ ตโต ปาปิฏฺฐตรำ ตำ ปุคฺคลำ กเรยฺย ฯ ทิสเวริโน หิ อิมสฺมึเยว อตฺตภาเว ทุกฺขำ วา อุปฺปาเทยฺยุำ ชีวิตกฺขยำ วา กเรยฺยุำ มิจฺฉาปณิหิตำ จิตฺตนฺตุ ทิฏฺฐธมฺเม อนยพฺยสนำ ปาเปตฺวา อตฺตภาว-สตสหสฺสานิปิ จตุราปาเย ขิปีตฺวา สีสำ อุกฺขิปีตุำ น เทตีติ ฯ

ให้เวลา ๔ ชั่วโมง ๑๕ นาที.

เฉลย ประโยค ป.ธ. ๔
แปล มคธเป็นไทย

๑. ชนเหล่านั่นทั้งหมด ดำรงตนซึ่งทุศีล ไม่มีศรัทธา ตระหนี่ ไว้ในคุณมีศีลเป็นต้นแล้ว ได้รับอานิสงส์ต่าง ๆ กัน ด้วยประการฉะนี้ ฯ อนึ่ง เวรใด มีโทษเครื่องทุศีลเป็นต้นเป็นเหตุ เป็นเวรที่ชนเหล่านั้นควรจะได้รับในปัจจุบันและภายหน้า เวรนั้น พวกเขาย่อมละเสียได้ หลังจากเวลาที่ตนตั้งอยู่ในคุณมีศีลเป็นต้น เพราะฉะนั้น การดำรงตนไว้ชอบพึงเห็นว่า เป็นมงคล ฯ ด้วยเหตุนั้น ในอรรถกถา ท่านจึงกล่าวว่า แม้การตั้งตนไว้ชอบนั้น ก็เป็นมงคล ฯ เพราะเหตุไร ฯ เพราะเป็นเหตุให้ละเวรอันเป็นไปในปัจจุบันและภายหน้า และให้ได้รับอานิสงส์ต่าง ๆ ฯ

แท้จริง จิตที่ตั้งไว้ชอบ สามารถอำนวยสมบัติทุกอย่างให้ได้ ฯ ด้วยเหตุนั้น พระผู้มีพระภาคจึงตรัสว่า ปิยชนมีมารดาเป็นต้น ย่อมไม่อาจจะอำนวยสมบัติใด ๆ ให้ได้ จิตที่ตั้งไว้ชอบซึ่งเป็นไปภายในของสัตว์ทั้งหลายเหล่านี้ นั้น นั่นแล ให้ได้ ดังนี้ จึงตรัสพระคาถานี้ ในจิตตวรรค ธรรมบท ว่า

มารดาบิดา ก็หรือว่า ญาติเหล่าอื่น พึงทำเหตุนั้น
ไม่ได้ จิตที่ตั้งไว้ชอบ พึงทำเขาให้ประเสริฐกว่า
เหตุนั้น ดังนี้ ฯ

บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า **น ตำ** ความว่า ภิกษุทั้งหลาย มารดาพึงทำเหตุนั้นไม่ได้ บิดาก็ทำไม่ได้ ญาติเหล่าอื่นก็ทำไม่ได้ ฯ บทว่า **สมฺมาปณิหิตำ** ความว่า อันบุคคลตั้งไว้ในกุศลกรรมบถ ๑๐ ประการ ฯ บาทพระคาถาว่า **เสยฺยโส นำ ตโต กเร** ความว่า ย่อมกระทำบุคคลให้ประเสริฐกว่า คือ ให้ยิ่งยวดกว่ากว่าเหตุนั้น ฯ จริงอยู่ บิดามารดาเมื่อจะให้ทรัพย์แก่บุตรทั้งหลาย ย่อมสามารถที่จะให้ทรัพย์ ชนิดที่ไม่ต้องทำการงาน เลี้ยงชีวิตไปได้โดยสะดวกในอัตภาพเดียวเท่านั้น แต่ที่ชื่อว่า บิดามารดา สามารถจะให้สิริคือความเป็นพระเจ้าจักรพรรดิ

แก่บุตรทั้งหลายไม่มีเลย จะป่วยกล่าวไปไยถึงทิพยสมบัติ หรือสมบัติมีปฐมฌานเป็นต้น ไม่จำต้องกล่าวถึง ในการให้โลกุตตรสมบัติเลย ฯ ส่วนจิตที่ตั้งไว้ชอบย่อมสามารถจะอำนวยสมบัตินั่น แม้ทุกประการให้ได้ ฯ ด้วยเหตุนั้น พระผู้มีพระภาคจึงตรัสคำนั้นไว้แล ฯ เพราะฉะนั้น จิตเฉพาะที่ใคร ๆ ควรตั้งไว้ชอบเท่านั้น จึงจะอำนวยความสุขทุกอย่างให้ได้ ฯ

๒. จริงอยู่ จิตที่ตั้งไว้ผิด ย่อมอำนวยทุกข์ทุกอย่างให้ ด้วยเหตุนั้น พระผู้มีพระภาคจึงตรัสว่า พวกโจร พวกคนมีเวร ย่อมไม่สามารถจะทำความพินาศใดให้ได้ จิตที่ตั้งไว้ผิดภายในของสัตว์เหล่านี้เท่านั้น ย่อมกระทำความพินาศนั้นให้ได้ ดังนี้แล้ว ตรัสพระคาถานี้ในจิตวรรค ธรรมบทนั้นนั่นเอง ว่า

โจรเห็นโจร ก็หรือว่า คนมีเวรเห็นคนมีเวร
พึงทำความย่อยยับ นั้นใด จิตที่ตั้งไว้ผิด
พึงทำเขาให้เลวกว่าความย่อยยับ นั้น ดังนี้ ฯ

โจร ชื่อว่า ทิโส ในพระคาถานั้น ฯ บทว่า **ทิสำ** แปลว่า โจร ฯ พึงเพิ่มบาลีที่เหลือว่า **ทิสฺวา** เข้ามา ฯ สองบทว่า **ยนฺตำ กยิรา** ความว่า พึงทำความย่อยยับนั้นใดแก่โจรผู้ที่ตนเห็นแล้วนั้น ด้วยสามารถทำร้ายบุตรภริยา ทำอสังหาริมทรัพย์มีนาเป็นต้นให้เสียหาย หรือปลงชีวิต ฯ บุคคลผู้ผูกเวรไว้ด้วยเหตุบางอย่างนั่นเอง ชื่อว่า เวรี ฯ บทว่า **เวรินำ** ความว่า เห็นบุคคลผู้มีเวรเห็นปานนั้น ฯ บทว่า **มิจฺฉาปณิหิตำ** ความว่า อันบุคคลตั้งไว้แล้วในอกุศลกรรมบถ ๑๐ ประการ ฯ บทว่า **ปาปิโย** แปลว่า ให้เป็นผู้เลวที่สุดกว่า ฯ บทว่า **นำ** ได้แก่ ซึ่งบุคคลผู้ที่ตั้งจิตไว้ผิด ฯ บทว่า **ตโต** ความว่า กว่าบุคคลผู้เป็นโจรและผู้มีเวร อันโจรและคนมีเวรทั้งหลายเห็นแล้วนั้น หรือว่า กว่าความย่อยยับนั้น ฯ บทว่า **กเร** แปลว่า พึงกระทำ ฯ มีคำอธิบายที่ท่านกล่าวไว้ดังนี้ว่า โจรหรือคนมีเวรเมื่อผิดในสัตว์และพัสดุทั้งหลาย มีบุตรภริยา นา สวน โค และกระบือเป็นต้น ตนผิดต่อผู้ใด เห็นโจรหรือคนมีเวรผู้ผิดในตนเหมือนอย่างนั้น แม้นั้น

ย่อมกระทำความย่อยยับอันใดให้แก่โจรหรือผู้มีเวรนั้น จิตที่ตั้งไว้ผิดพึงทำบุคคลนั้น ให้เลวที่สุดกว่า กว่าโจรและคนมีเวรที่จะพึงทำต่อกันนั้น หรือกว่าความย่อยยับนั้น ฯ แท้จริง โจรและคนมีเวรทั้งหลาย จะพึงบันดาลทุกข์ให้เกิดขึ้น หรือจะพึงกระทำชีวิตให้ตักษัย ในอัตภาพนี้เท่านั้น ส่วนจิตที่ตั้งไว้ผิด ให้ถึงความย่อยยับในปัจจุบันแล้ว ยังส่งไปในอบาย ๔ ไม่ให้เพื่อที่จะโงหัวขึ้นได้ แม้ตลอดแสนอัตภาพ ฯ

Untitled-13 162 10/10/54, 17:38

ประโยค ป.ธ. ๕
แปล ไทยเป็นมคธ
สอบ วันที่ ๕ มีนาคม ๒๕๔๘

๑. ในกาลนั้น พระเจ้าพาราณสีทรงพิจารณาว่า โทษบางประการในเพราะกรรมทั้งหลายมีกายกรรมเป็นต้นของเรา มีอยู่หรือหนอแล ไม่เห็นกรรมอะไร ๆ อันไม่เป็นที่พอพระหฤทัยของพระองค์ ทรงดำริว่า ธรรมดาโทษของตนย่อมไม่ปรากฏแก่ตน ย่อมปรากฏแก่คนเหล่าอื่น เราจักกำหนดความเป็นไปของชาวเมือง ดังนี้แล้ว จึงปลอมเพศเสด็จออกไปในเวลาเย็น ทรงดำริว่า ธรรมดาการสนทนาปราศัยของพวกมนุษย์ผู้นั่งบริโภคอาหารในเวลาเย็น ย่อมมีประการต่าง ๆ กัน ถ้าเราครองราชย์โดยไม่เป็นธรรม ชนทั้งหลายก็จักพูดกันว่า พวกเราถูกพระเจ้าแผ่นดินผู้ไม่ดำรงอยู่ในธรรม ผู้ชั่วช้า เบียดเบียนด้วยอาชญาและพลีกรรมเป็นต้น ถ้าเราครองราชย์โดยธรรม ชนทั้งหลายก็จักกล่าวถ้อยคำเป็นต้นว่า ขอพระเจ้าอยู่หัวของเรา จงทรงมีพระชนมายุยืนนานเถิด แล้วกล่าวคุณของเรา ดังนี้แล้ว เสด็จเที่ยวไปตามลำดับฝาเรือนทั้งหลายนั้น ๆ ฯ ในขณะนั้น พวกโจรผู้หากินทางอุโมงค์ กำลังขุดอุโมงค์ในระหว่างเรือน ๒ หลัง เพื่อต้องการเข้าเรือนทั้ง ๒ โดยอุโมงค์เดียวกันนั่นเอง ฯ พระราชาทอดพระเนตรเห็นพวกมันแล้ว ได้ทรงประทับอยู่ในเงาเรือน ฯ ในเวลาที่พวกโจรเหล่านั้นขุดอุโมงค์เข้าเรือนได้แล้วตรวจดูสิ่งของทั้งหลาย มาณพตื่นขึ้นแล้วเมื่อจะสาธยายมนต์นั้น กล่าวว่า ท่านพยายามอยู่ ท่านพยายามอยู่ ท่านพยายามอยู่เพราะเหตุอะไร ? แม้เราก็รู้เรื่องนั้นอยู่ เราก็รู้อยู่ ดังนี้ ฯ โจรเหล่านั้นได้ฟังคำนั้นแล้ว กลัวทิ้งแม้ผ้าที่ตนนุ่งแล้ว หนีไปโดยที่ซึ่ง ๆ หน้าทีเดียว โดยบอกกันว่า นัยว่าคนนี้รู้จักพวกเราแล้ว มันจักให้พวกเราฉิบหายในบัดนี้ ฯ พระราชาทอดพระเนตรเห็นโจรเหล่านั้นกำลังหนีไป และได้ทรงสดับเสียงมาณพนอกนี้กำลังสาธยายมนต์อยู่ ทรงกำหนดความเป็นไปของชาวเมืองได้แล้ว จึงเสด็จเข้าสู่พระราชนิเวศน์แล้ว ฯ

๒. ในเวลาเย็นวันรุ่งขึ้น พวกภิกษุประชุมกันในโรงธรรม นั่งกล่าวคุณกถาของพระเถระว่า ท่านผู้มีอายุทั้งหลาย ท่านทั้งหลายจงดูอานุภาพของพระมหาโมคคัลลานะเถิด ท่านชื่อว่าไม่กระทบกระทั่งศรัทธา ไม่กระทบกระทั่งโภคะทั้งหลาย ฝึกเศรษฐีผู้มีความตระหนี่โดยครู่เดียว กระทำให้หมดพยศแล้วให้ถือเอาขนมนำมาสู่พระเชตวัน กระทำไว้ตรงพระพักตร์พระศาสดาแล้วให้ดำรงอยู่ในโสดาปัตติผล น่าอัศจรรย์ พระเถระมีอานุภาพมาก ฯ พระศาสดาทรงสดับถ้อยคำของพวกภิกษุด้วยโสตธาตุอันเป็นทิพย์ เสด็จมาแล้ว ตรัสถามว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย บัดนี้ พวกเธอนั่งประชุมกันด้วยเรื่องอะไรหนอ เมื่อภิกษุเหล่านั้นกราบทูลว่า ด้วยเรื่องชื่อนี้ จึงตรัสสรรเสริญพระเถระว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรมดาภิกษุผู้ฝึกสกุล ไม่ควรกระทบกระทั่งศรัทธา ไม่ควรกระทบกระทั่งโภคะทั้งหลาย ไม่ให้สกุลชอกช้ำ ไม่เบียดเบียน เป็นดุจแมลงภู่คาบเอาละอองจากดอกไม้ ฉะนั้น เข้าไปหาสกุลแล้ว ควรให้รู้พุทธคุณ โมคคัลลานะบุตรของเราก็เป็นเช่นนั้น ดังนี้แล้ว ตรัสพระคาถานี้ว่า

มุนีพึงเที่ยวไปในหมู่บ้าน เหมือนแมลงภู่ไม่ทำ
ดอกไม้สีและกลิ่นให้ชอกช้ำ เก็บเอารสแล้ว
บินไป ฉะนั้น ฯ

ให้เวลา ๔ ชั่วโมง ๑๕ นาที.

เฉลย ประโยค ป.ธ. ๕
แปล ไทยเป็นมคธ

๑. ตทา พาราณสีราชา อตฺถิ นุ โข เม กายกมฺมาทีสุ โกจิ โทโสติ ปจฺจเวกฺขนฺโต อตฺตโน อรุจฺจนกํ กิญฺจิ กมฺมํ อทิสฺวา อตฺตโน วชฺชนฺนาม อตฺตโน น ปญฺญายติ ปเรสํ ปญฺญายติ นาครานํ ปริคฺคณฺหิสฺสามีติ จินฺเตตฺวา สายํ อญฺญาตกเวเสน นิกฺขมิตฺวา สายมาสํ ภุญฺชิตฺวา นิสินฺนมนุสฺสานํ กถา-สลฺลาโป นาม นานปฺปการโก โหติ สจาหํ อธมฺเมน รชฺชํ กาเรมิ ปาเปน อธมฺมิกรญฺญา ทณฺฑพลิอาทีหิ หตมฺหาติ วกฺขนฺติ สเจ ธมฺเมน กาเรมิ ทีฆายุโก โน โหตุ ราชาติอาทีนิ วตฺวา มม คุณํ กเถสฺสนฺตีติ เตสํ เตสํ เคหานํ ภิตฺติอนุสาเรน วิจริ ฯ ตสฺมึ ขเณ อุมฺมงฺคโจรา ทฺวินฺนํ เคหานํ อนฺตเร อุมฺมงฺคํ ภินฺทนฺติ เอกอุมฺมงฺเคเนว เทฺว เคหานิ ปวิสนตฺถาย ฯ ราชา เต ทิสฺวา เคหจฺฉายาย อฏฺฐาสิ ฯ เตสํ อุมฺมงฺคํ ภินฺทิตฺวา เคหํ ปวิสิตฺวา ภณฺฑานํ โอโลกนกาเล มาณโว ปพุชฺฌิตฺวา ตํ มนฺตํ สชฺฌายนฺโต ฆเฏสิ ฆเฏสิ กึการณา ฆเฏสิ อหัปิ ตํ ชานามิ ชานามีติ อาห ฯ เต ตํ สุตฺวา อิมินา กิรมฺห ฌาตา อิทานิ โน นาเสสฺสตีติ นิวตฺถวตฺถานิปิ ฉฑฺเฑตฺวา ภีตา สมฺมุขสมฺมุขฏฺฐาเนเนว ปลายึสุ ฯ ราชา เต ปลายนฺเต ทิสฺวา อิตรสฺส จ มนฺตํ สชฺฌายนฺตสฺส สทฺทํ สุตฺวา นาครานํ ปริคฺคณฺหิตฺวา นิเวสนํ ปาวิสิ ฯ

๒. ปุนทิวเส สายณฺหสมเย ธมฺมสภายํ สนฺนิปติตา ภิกฺขู ปสฺสถาวุโส มหาโมคฺคลฺลานตฺเถรสฺส อานุภาวํ อนุปหจฺจ นาม สทฺธึ อนุปหจฺจ โภเค มจฺฉริเสฏฺฐึ มุหุตฺเตน ทมิตฺวา นิพฺพิเสวนํ กตฺวา ปูเว คาหาเปตฺวา เชตวนํ อาเนตฺวา สตฺถุ สมฺมุขํ กตฺวา โสตาปตฺติผเล ปติฏฺฐาเปสิ อโห มหานุภาโว เถโรติ เถรสฺส คุณกถํ กเถนฺตา นิสีทึสุ ฯ สตฺถา ทิพฺพาย โสตธาตุยา ภิกฺขูนํ กถํ สุตฺวา อาคนฺตฺวา กาย นุตฺถ ภิกฺขเว เอตรหิ กถาย สนฺนิสินฺนาติ ปุจฺฉิตฺวา

อิมาย นามาติ วุตฺเต ภิกฺขเว กุลทมเกน นาม ภิกฺขุนา อนุปหจฺจ สทฺธํ อนุปหจฺจ โภเค กุลํ อกิลเมตฺวา อวิเหเจตฺวา ปุปฺผโต เรณุ คณฺหนฺเตน ภมเรน วิย อุปสงฺกมิตฺวา พุทฺธคุณ ชานาเปตพฺพ ตาทิโส มม ปุตฺโต โมคฺคลฺลาโนติ เถรํ ปสสิตฺวา อิมํ คาถมาห

ยถาปิ ภมโร ปุปฺผ วณฺณคนฺธ อเหฐย
ปเลติ รสมาทาย เอว คาเม มุนี จเรติ ฯ

ประโยค ป.ธ. ๕
แปล มคธเป็นไทย
สอบ วันที่ ๖ มีนาคม ๒๕๔๘

๑. สณฺจาโร ปฏิสณฺจาโรติ จ ปททฺวยมตฺถโต เอกํฯ ตถา หิ ทุกงฺคุตฺตเร ตติยปณฺณาสกสฺส จตุตฺถวคฺเค เทฺวเม ภิกฺขเว สณฺจารา กตเม เทฺว อามิส-สณฺจาโร จ ธมฺมสณฺจาโร จ อิเม โข ภิกฺขเว เทฺว สณฺจารา เอตทคฺคํ ภิกฺขเว อิเมสํ ทฺวินฺนํ สณฺจารานํ ยทิทํ ธมฺมสณฺจาโรติ ปจมสุตฺตํ เทฺวเม ภิกฺขเว ปฏิสณฺจารา กตเม เทฺว อามิสปฺปฏิสณฺจาโร จ ธมฺมปฺปฏิสณฺจาโร จาติอาทิ ทุติยสุตฺตํ จ วุตฺตํ ฯ

จตูหิ ปจฺจเยหิ อตฺตโน จ ปรสฺส จ อนฺตรํ ปฏิจฺฉาทนวเสน สณฺจรณํ อามิสสณฺจาโร ฯ ธมฺเมน สณฺจรณํ ธมฺมสณฺจาโรฯ ทุติเย อุปสคฺคมตฺตํ วิเสโสติ ตพฺพณฺณนา ฯ

ปฏิสณฺจาโรติ อยํ โลกสนฺนิวาโส อามิเสน จ ธมฺเมน จาติ ทฺวีหิ ฉิทฺโท ตสฺส ตํ ฉิทฺทํ ยถา น ปญฺญายติ เอวํ ปีจสฺส วิย ปจฺจตฺถรเณน อามิเสน จ ธมฺเมน จ ปฏิสณฺจรณํ เอตฺถ จ อามิเสน สงฺคโห อามิสสณฺจาโร นาม ฯ ตํ กโรนฺเตน มาตาปิตูนํ ภิกฺขุภติกสฺส เวยฺยาวจฺจกรสฺส รญฺโญ โจรานญฺจ อคฺคํ อคฺคเหตฺวาปี ทาตุํ วฏฺฏติ ฯ อามสิตฺวา ทินฺเน หิ ราชาโน จ โจรา อนตฺถมฺปิ กโรนฺติ ชีวิตกฺขยมฺปิ ปาเปนฺติ อนามสิตฺวา ทินฺเน อตฺตมนา โหนฺติ ฯ โจรนาค-วตฺถุอาทีนิ เจตฺถ วตฺถูนิ กเถตพฺพานิ ฯ สกฺกจฺจํ อุทฺเทสทานํ ปาลิวณฺณนา-ธมฺมกถาติ เอวํ ธมฺเมน สงฺคโห ธมฺมปฺปฏิสณฺจาโร นามาติ สงฺคีติสุตฺตวณฺณนา ฯ

อามิเสน อลพฺภมาเนน ตถา ธมฺเมน จาติ ทฺวีหิ ฉิทฺโท ฯ อามิสสฺส จ ธมฺมสฺส จ อลาเภน อตฺตโน จ ปรสฺส จ อนฺตเร สมฺภวนฺตสฺส หิ ฉิทฺทสฺส วิวรสฺส เภทสฺส ปฏิสณฺจรณํ ปีทหนํ สงฺคณฺหนํ ปฏิสณฺจาโร ฯ อคฺคํ อคฺคเหตฺวาติ อคฺคํ อตฺตโน อคฺคเหตฺวา ฯ อุทฺเทสทานนฺติ ปาลิยา

อฏฺฐกถาย จ อุทฺทิสฺสนํ ฯ ปาลิวณฺณนาติ ปาลิยา อตฺถวณฺณนา ฯ ธมฺมกถาติ สรภญฺญปทภณนาทิวเสน ธมฺมกถนนฺติ ตฏฺฏีกา ฯ

๒. ปฏิสณฺจารโก โหตีติ เทฺวเยว หิ โลกสนฺนิวาสสฺส ฉิทฺทานิ เตสํ ปฏิสณฺจารโก โหติ ปฏิสณฺจารํ นิรนฺตรํ กโรติ ฯ ปฏิสณฺจารเกน หิ ภิกฺขุนา อาคนฺตุกํ อาคจฺฉนฺตํ ทิสฺวา ว ปจฺจุคฺคนฺตฺวา ปตฺตจีวรํ คเหตพฺพํ อาสนํ ทาตพฺพํ ตาลปณฺเณน วีชิตพฺพํ ปาทา โธวิตฺวา เตเลน มกฺเขตพฺพา สปฺปีผาณิเต สติ เภสชฺชํ ทาตพฺพํ ปานียเน ปุจฺฉิตพฺโพ อาวาโส ปฏิชคฺคิตพฺโพ ฯ เอวํ เอกเทเสน อามิสปฺปฏิสณฺจาโร กโต นาม โหติ ฯ สายมฺปน นวกตเรปิ อตฺตโน อุปฏฺฐานํ อนาคเตเยว ตสฺส สนฺติกํ คนฺตฺวา นิสีทิตฺวา อวิสเย ปญฺหํ อปุจฺฉิตฺวา ตสฺส วิสเย ปญฺโห ปุจฺฉิตพฺโพ ฯ ตุมฺเห กตรภาณกาติ อปุจฺฉิตฺวา อาจริยูปชฺฌายา กตรํ คนฺถํ วลญฺเชนฺตีติ ปุจฺฉิตฺวา ปโหนกฏฺฐาเน ปญฺโห ปุจฺฉิตพฺโพ ฯ สเจ กเถตุํ สกฺโกติ อิจฺเจตํ กุสลํ โน เจ สกฺโกติ สยํ กเถตฺวา ทาตพฺพํ ฯ เอวํ เอกเทเสน ธมฺมปฺปฏิสณฺจาโร กโต นาม โหติ ฯ สเจ อตฺตโน สนฺติเก วสติ ตํ อาทาย นิพทฺธํ ปิณฺฑาย จริตพฺพํ ฯ สเจ คนฺตุกาโม โหติ ปุนทิวเส คมนสภาเวน ตํ อาทาย เอกสฺมึ คาเม ปิณฺฑาย จริตฺวา อุยฺโยเชตพฺโพ ฯ สเจ อญฺญสฺมึ ทิสาภาเค ภิกฺขู นิมนฺติตา โหนฺติ ตํ ภิกฺขุ อิจฺฉมานํ อาทาย คนฺตพฺพํ ฯ

ให้เวลา ๔ ชั่วโมง ๑๕ นาที.

เฉลย ประโยค ป.ธ. ๕
แปล มคธเป็นไทย

๑. บท ๒ บท คือ สันถาร ๑ ปฏิสันถาร ๑ โดยความหมายเป็นอย่างเดียวกัน ฯ จริงอย่างนั้น ในจตุตถวรรคตติยปัณณาสก์ ในทุกนิบาต อังคุตตรนิกาย พระผู้มีพระภาคเจ้า ตรัสสูตรที่หนึ่งไว้ว่า ภิกษุทั้งหลาย สันถาร ๒ อย่างเหล่านี้ ฯ ๒ อย่างอะไรบ้าง ฯ คือ อามิสสันถาร ๑ ธัมมสันถาร ๑ ภิกษุทั้งหลาย สันถาร ๒ อย่างนี้แล ภิกษุทั้งหลาย บรรดาสันถาร ๒ อย่างนี้ ธัมมสันถารเป็นเลิศ และสูตรที่สองเป็นต้นว่า ภิกษุทั้งหลาย ปฏิสันถาร ๒ อย่างนี้ ฯ ๒ อย่างอะไรบ้าง ฯ คือ อามิสปฏิสันถาร ๑ ธัมมปฏิสันถาร ๑ ดังนี้ ฯ

อรรถกถาแห่งสูตรทั้ง ๒ นั้นว่า การปิดด้วยสามารถการปกปิดช่องว่างของตนและคนอื่นด้วยปัจจัย ๔ ชื่อว่า อามิสสันถาร ฯ การปิดด้วยธรรม ชื่อว่า ธัมมสันถาร ฯ ในพระสูตรที่สอง แปลกกันแต่เพียงอุปสัค ดังนี้ ฯ

อรรถกถาสังคีติสูตรว่า โลกสันนิวาสนี้ เป็นช่องเพราะเหตุ ๒ อย่าง คืออามิส ๑ ธรรม ๑ การอุดช่องนั้นของโลกสันนิวาสนั้นด้วยอามิสและด้วยธรรม โดยประการที่ช่องจะไม่ปรากฏเหมือนการเอาเครื่องลาดคลุมตั้ง ฉะนั้น ชื่อว่าปฏิสันถาร ก็บรรดาปฏิสันถาร ๒ อย่างนี้ การสงเคราะห์ด้วยอามิส ชื่อว่า **อามิสสันถาร** ฯ การที่ภิกษุผู้กระทำปฏิสันถารนั้น แม้ไม่ถือเอาส่วนเลิศแล้วให้แก่บิดามารดา แก่ไวยาวัจกรผู้ทำการรับใช้ภิกษุ แก่พระราชา และแก่พวกโจรก็ควร ฯ เพราะว่า เมื่อภิกษุจับต้องแล้วให้ส่วนอันเลิศ พระราชาทั้งหลายก็ดี พวกโจรก็ดี ย่อมทำความฉิบหายให้บ้าง ย่อมให้ถึงความสิ้นชีวิตบ้าง (แต่) เมื่อภิกษุไม่จับต้องแล้วให้ส่วนอันเลิศ พระราชาและโจรเหล่านั้น ย่อมพอใจ ฯ ก็ในเรื่องทำอามิสปฏิสันถารนี้ ควรเล่าเรื่องทั้งหลายมีเรื่องพระเจ้าโจรนาคเป็นต้น ฯ การสงเคราะห์ด้วยธรรมอย่างนี้คือ การให้อุทเทศ การพรรณนาพระบาลี

การบอกธรรมโดยเคารพ ชื่อว่า **ธรรมปฏิสันถาร** ดังนี้ ฯ

ฎีกาสังคีติสูตรนั้นว่า โลกสันนิวาสนี้เป็นช่องเพราะเหตุ ๒ อย่าง คือ เพราะอามิสอันตนไม่ได้ ๑ เพราะธรรมอย่างนั้น ๑ ฯ ก็การปก คือ การปิด ได้แก่การอุดช่องคือรู ได้แก่รอยแยกอันมีอยู่ระหว่างตนและคนอื่น เพราะไม่ได้อามิสและธรรม ชื่อปฏิสันถาร ฯ สองบทว่า **อคฺคํ อคฺคเหตฺวา** ความว่า ไม่ถือเอาส่วนอันเลิศเพื่อตน ฯ การแสดงพระบาลีและอรรถกถา ชื่อว่า **อุทฺเทสทานํ** ฯ การพรรณนาความแห่งพระบาลี ชื่อว่า **ปาลิวณฺณนา** การกล่าวธรรม ด้วยอำนาจแห่งวิธีมีการกล่าวด้วยเสียงและกล่าวด้วยบทเป็นต้น ชื่อว่า **ธมฺมกถา** ดังนี้ ฯ

๒. สองบทว่า **สณฺฐารโก โหติ** ความว่า แท้จริง โลกสันนิวาส มีช่องอยู่ ๒ ช่องเท่านั้น บุคคลเป็นผู้ปิดช่องเหล่านั้น คือว่า ย่อมทำปฏิสันถารมิให้ขาดสาย ฯ ด้วยว่า ภิกษุผู้ทำปฏิสันถาร พอเห็นภิกษุอาคันตุกะกำลังเดินมา ควรต้อนรับแล้วรับบาตรและจีวร ควรหาอาสนะให้ ควรพัดด้วยใบตาล ควรล้างเท้าแล้วทาด้วยน้ำมัน เมื่อเนยใสและน้ำอ้อย มีอยู่ ควรถวายเภสัช ควรถามท่านด้วยน้ำดื่ม ควรตระเตรียมที่พัก ฯ อามิสปฏิสันถารชื่อว่าเป็นอันภิกษุกระทำแล้ว โดยส่วนหนึ่ง ด้วยประการฉะนี้ ฯ อนึ่ง ในเวลาเย็น เมื่อภิกษุอาคันตุกะแม้อ่อนพรรษากว่า ไม่มายังที่บำรุงของตนเลย ภิกษุผู้ทำปฏิสันถาร ควรไปยังสำนักของเธอ นั่งแล้วอย่าถามปัญหาในเรื่องอันมิใช่วิสัย ถามปัญหาในเรื่องอันเป็นวิสัยของเธอ ฯ อย่าถามว่า พวกเธอ เป็นผู้กล่าวคัมภีร์ไหน ควรถามว่า อุปัชฌาย์อาจารย์ใช้คัมภีร์ไหน แล้วถามปัญหาในฐานะพอเหมาะ ฯ ถ้าภิกษุอาคันตุกะนั้น สามารถตอบได้ ข้อนี้เป็นการดี ถ้าเธอตอบไม่ได้ ควรตอบให้เสียเอง ฯ ธัมมปฏิสันถาร ชื่อว่าเป็นอันภิกษุกระทำแล้วโดยส่วนหนึ่ง ด้วยประการฉะนี้ ฯ ถ้าภิกษุอาคันตุกะนั้น พักอยู่ในสำนักของตน ควรพาเธอเที่ยวบิณฑบาตเนือง ๆ ถ้าเธออยากไปในวันรุ่งขึ้น

ควรพาเธอไปด้วยสภาพการเดินไปตามปกติ เที่ยวบิณฑบาตในหมู่บ้านหนึ่งแล้วส่งเธอกลับ ฯ ถ้าภิกษุทั้งหลาย ถูกพวกทายกนิมนต์ไว้ในทิศาภาคอื่น ควรพาภิกษุอาคันตุกะนั้นผู้ปรารถนาไปด้วย ฯ

Untitled-13 171 10/10/54, 17:38

ประโยค ป.ธ. ๖
แปล ไทยเป็นมคธ
สอบ วันที่ ๑๐ กุมภาพันธ์ ๒๕๔๘

๑. สมเด็จพระบรมศาสดา เมื่อจะทรงโอวาทเศรษฐีและเทวดา ด้วยอำนาจวิบากแห่งกรรมดีและกรรมชั่วนั่นแล จึงตรัสว่า ดูก่อนคฤหบดี ในโลกนี้ ฝ่ายบุคคลผู้ทำบาป ก็ย่อมเห็นว่าบาปดี ตลอดเวลาที่บาปยังไม่เผล็ดผล แต่เมื่อใด บาปของเขาเผล็ดผล เมื่อนั้น เขาย่อมเห็นบาปว่าชั่วแท้ ๆ ฝ่ายบุคคลผู้ทำกรรมดี ก็ย่อมเห็นกรรมดีว่าชั่ว ตลอดเวลาที่กรรมดียังไม่เผล็ดผล แต่เมื่อใด กรรมดีของเขาเผล็ดผล เมื่อนั้น เขาย่อมเห็นกรรมดีว่าดีจริง ๆ ดังนี้แล้ว เมื่อจะทรงสืบอนุสนธิแสดงธรรม จึงได้ตรัสพระคาถาเหล่านี้ว่า

> ฝ่ายบุคคลผู้ทำบาป ย่อมเห็นว่าบาปดี ตลอดเวลา
> ที่บาปยังไม่เผล็ดผล แต่เมื่อใด บาปเผล็ดผล เมื่อนั้น
> (บุคคลผู้ทำบาป) ย่อมเห็นบาปว่าชั่ว ฝ่ายบุคคลผู้ทำ
> ความดี ย่อมเห็นกรรมดีว่าชั่ว ตลอดเวลาที่กรรมดี
> ยังไม่เผล็ดผล แต่เมื่อใด กรรมดีเผล็ดผล เมื่อนั้น
> (บุคคลผู้ทำความดี) ย่อมเห็นกรรมดีว่าดี ดังนี้ ฯ

ในพระคาถานั้น บุคคลผู้ประกอบด้วยกรรมชั่วมีกายทุจริตเป็นต้น ชื่อว่าบุคคลผู้ทำบาป ฯ ความจริง ฝ่ายบุคคลผู้ทำบาปนั้น เมื่อยังเสวยความสุขที่บังเกิดด้วยอานุภาพแห่งความสุจริตในปางก่อนอยู่ ก็ย่อมเห็นแม้บาปกรรมว่าดี ฯ บาทพระคาถาว่า **ยาว ปาปั น ปจฺจติ** เป็นต้น มีความว่า บาปกรรมนั้น ของเขานั้นยังไม่ให้ผล ในปัจจุบันภพ หรือในสัมปรายภพ ตราบใด ฯ แต่เมื่อนั้น บาปกรรมนั้น ของเขานั้น ย่อมให้ผลในภพปัจจุบัน หรือในสัมปรายภพ เมื่อนั้น บุคคลผู้ทำบาปนั้น เมื่อเสวยกรรมกรณ์ต่าง ๆ ในปัจจุบันภพ และความทุกข์ในอบายภูมิในสัมปรายภพอยู่ ก็ย่อมเห็นบาปว่าชั่วจริง ๆ ฯ

๒. ความพิสดารว่า ในสมัยหนึ่ง เมืองไพศาลี ได้เป็นเมืองมั่งคั่ง กว้างขวาง มีชนมาก มีมนุษย์เกลื่อนกล่น ฯ ก็ในเมืองไพศาลีนั้น ได้มีกษัตริย์ครอบครองราชสมบัติตามวาระกันถึง ๗,๗๐๗ พระองค์ ฯ ปราสาทเพื่อประโยชน์เป็นที่ประทับของกษัตริย์เหล่านั้น ก็มีประมาณเท่านั้นเหมือนกัน เรือนยอดก็มีประมาณเท่านั้นเหมือนกัน สถานที่รื่นรมย์และสระโบกขรณี เพื่อประโยชน์เป็นที่ประทับอยู่ในพระราชอุทยาน ก็ได้มีประมาณเท่านั้นเหมือนกัน ฯ โดยสมัยต่อมา เมืองไพศาลีนั้น ได้เป็นเมืองมีภิกษาหาได้ยาก ข้าวกล้าเสียหาย ฯ ทีแรกพวกมนุษย์ที่ยากจนในเมืองไพศาลีนั้นได้ตายไป เพราะโทษคือความหิว ฯ พวกอมนุษย์ก็เข้าสู่พระนคร เพราะกลิ่นซากศพของมนุษย์เหล่านั้นที่ถูกทอดทิ้งไว้ในที่นั้น ๆ ฯ มนุษย์ทั้งหลายได้ตายไปมากกว่ามาก เพราะอุปัทวะที่เกิดจากพวกอมนุษย์ ฯ อหิวาตกโรคเกิดขึ้นแก่สัตว์ทั้งหลาย เพราะความปฏิกูลด้วยกลิ่นศพแห่งมนุษย์เหล่านั้น ฯ ภัย ๓ อย่าง คือ ภัยเกิดแต่ภิกษาหาได้ยาก ๑ ภัยเกิดแต่อมนุษย์ ๑ ภัยเกิดแต่โรค ๑ เกิดขึ้นแล้วด้วยประการฉะนี้ ฯ ชาวพระนครประชุมกันแล้ว กราบทูลพระราชาว่า ข้าแต่พระมหาราชเจ้า เกิดภัย ๓ อย่างขึ้นแล้วในพระนครนี้ ในกาลก่อนแต่กาลนี้ จนถึงพระราชาชั้นที่ ๗ ชื่อว่าภัยแบบนี้ ไม่เคยเกิดขึ้นแล้ว เพราะว่า ในรัชกาลของพระราชาทั้งหลายผู้ทรงธรรมทั้งหลาย ภัยแบบนี้ย่อมไม่เกิดขึ้น ดังนี้ ฯ

ให้เวลา ๔ ชั่วโมง ๑๕ นาที.

เฉลย ประโยค ป.ธ.๖
แปล ไทยเป็นมคธ

๑. สตฺถา กลฺยาณปาปกานํ กมฺมานํ วิปากวเสเนว เสฏฺฐิญฺเจว เทวตญฺจ โอวทนฺโต อิธ คหปติ ปาปปุคฺคโลปิ ยาว ปาปึ น ปจฺจติ ตาว ภทฺรานิ ปสฺสติ ยทา ปนสฺส ปาปึ ปจฺจติ ตทา ปาปเมว ปสฺสติ ภทฺรปุคฺคโลปิ ยาว ภทฺรํ น ปจฺจติ ตาว ปาปานิ ปสฺสติ ยทา ปนสฺส ภทฺรํ ปจฺจติ ตทา ภทฺรเมว ปสฺสตีติ วตฺวา อนุสนฺธึ ฆเฏตฺวา ธมฺมํ เทเสนฺโต อิมา คาถา อภาสิ

ปาโปปิ ปสฺสตี ภทฺรํ ยาว ปาปึ น ปจฺจติ
ยทา จ ปจฺจตี ปาปึ อถ [ปาโป] ปาปานิ ปสฺสติ
ภทฺโรปิ ปสฺสตี ปาปึ ยาว ภทฺรํ น ปจฺจติ
ยทา จ ปจฺจตี ภทฺรํ อถ [ภทฺโร] ภทฺรานิ ปสฺสตีติ ฯ

ตตฺถ **ปาโปติ** กายทุจฺจริตาทินา ปาปกมฺเมน ยุตฺตปุคฺคโล ฯ โสปิ หิ ปุริมสุจริตานุภาเวน นิพฺพตฺตํ สุขํ อนุภวมาโน ภทฺรํปิ ปสฺสติ ฯ **ยาว ปาปึ น ปจฺจตีติ** ยาว ตสฺส ตํ ปาปกมฺมํ ทิฏฺฐธมฺเม วา สมฺปราเย วา วิปากํ น เทติ ฯ ยทา ปนสฺส ตํ ทิฏฺฐธมฺเม วา สมฺปราเย วา วิปากํ เทติ อถ ทิฏฺฐธมฺเม วิวิธา กมฺมกรณา สมฺปราเย จ อปายทุกฺขํ อนุโภนฺโต โส ปาโป ปาปานิเยว ปสฺสติ ฯ

๒. เอกสฺมึ หิ สมเย เวสาลี อิทฺธา อโหสิ ผีตา พหุชนา อากิณฺณ-มนุสฺสา ฯ ตตฺถ หิ วาเรน รชฺชํ กโรนฺตานํ ขตฺติยานเมว สตฺตสตาธิกานิ สตฺต สหสฺสานิ สตฺต จ ขตฺติยา อเหสุ ฯ เตสํ วสนตฺถาย ตตฺตกาเยว ปาสาทา ตตฺตกาเนว กูฏาคารานิ อุยฺยาเน วิหารตฺถาย ตตฺตกาเยว อารามา จ โปกฺขรณิโย จ อเหสุ ฯ สา อปเรน สมเยน ทุพฺภิกฺขา อโหสิ ทุสฺสสฺสา ฯ ตตฺถ ฉาตกโภเสน ปฐมํ ทุคฺคตมนุสฺสา กาลมกํสุ ฯ เตสํ ตตฺถ ตตฺถ ฉฑฺฑิตานํ กุณปานํ คนฺเธน อมนุสฺสา นครํ ปวิสึสุ ฯ อมนุสฺสุปทฺทเวน พหุตรา

กาลมกำสุ ฯ เตสำ กุณปคนฺธปฏิกูลตาย สตฺตานำ อหิวาตกโรโค อุปฺปชฺชิ ฯ เอวำ ทุพฺภิกฺขภยำ อมนุสฺสภยำ โรคภยนฺติ ตีณิ ภยานิ อุปฺปชฺชึสุ ฯ นครวาสิโน สนฺนิปติตฺวา ราชานำ อาหำสุ มหาราช อิมสฺมึ นคเร ตีณิ ภยานิ อุปฺปนฺนานิ อิโต ปุพฺเพ ยาว สตฺตมา ราชปริวฏฺฏา เอวรูปำ ภยำ นาม น อุปฺปนฺนปุพฺพำ ธมฺมิกราชูนำ หิ กาเล เอวรูปำ ภยำ น อุปฺปชฺชตีติ ฯ

ประโยค ป.ธ.๖
แปล มคธเป็นไทย
สอบ วันที่ ๑๑ กุมภาพันธ์ ๒๕๔๘

๑. อนุชานามิ ภิกฺขเว ตุมฺเหวทานิ ตาสุ ตาสุ ทิสาสุ เตสุ เตสุ ชนปเทสุ ปพฺพาเชถาติ อาทิมฺหิ ปพฺพชฺชาเปกฺขํ กุลปุตฺตํ ปพฺพาเชนฺเตน เยน ปรโต น ภิกฺขเว ปณฺจหิ อาพาเธหิ ผุฏฺโฐ ปพฺพาเชตพฺโพติ อาทึ กตฺวา ยาว น อนฺธมูคพธิโร ปพฺพาเชตพฺโพติ เอวํ ปฏิกฺขิตฺตา ปุคฺคลา เต วชฺเชตฺวา ปพฺพชฺชาโทสวิรหิโต ปุคฺคโล ปพฺพาเชตพฺโพ ฯ โสปิ มาตาปีตูหิ อนุญฺญาโตเยว ตสฺส อนุชานนลกฺขณํ น ภิกฺขเว อนนุญฺญาโต มาตาปีตูหิ ปุตฺโต ปพฺพาเชตพฺโพ โย ปพฺพาเชยฺย อาปตฺติ ทุกฺกฏสฺสาติ เอตสฺมึ สุตฺเต วณฺณยิสฺสาม ฯ เอวํ ปพฺพชฺชาโทสวิรหิตํ มาตาปีตูหิ อนุญฺญาตํ ปพฺพาเชนฺเตนาปิจ สเจ อจฺฉินฺนเกโส โหติ เอกสีมายํ จ อญฺเญปิ ภิกฺขู อตฺถิ เกสจฺเฉทนตฺถาย ภณฺฑุกมฺมํ อาปุจฺฉิตพฺพํ ฯ ตสฺส อาปุจฺฉนาการํ อนุชานามิ ภิกฺขเว สงฺฆมฺ อปโลเกตุ ภณฺฑุกมฺมายาติ เอตฺถ วณฺณยิสฺสามิ ฯ สเจ โอกาโส โหติ สยํ ปพฺพาเชตพฺโพ ฯ สเจ อุทฺเทสปริปุจฺฉาทีหิ พฺยาวโฏ โหติ โอกาสํ น ลภติ เอโก ทหรภิกฺขุ วตฺตพฺโพ เอตํ ปพฺพาเชหีติ ฯ อวุตฺโตปิ เจ ทหรภิกฺขุ อุปชฺฌายํ อุทฺทิสฺส ปพฺพาเชติ วฏฺฏติ ฯ สเจ ทหรภิกฺขุ นตฺถิ สามเณโรปิ วตฺตพฺโพ เอตํ ขณฺฑสีมํ เนตฺวา ปพฺพาเชตฺวา กาสายานิ อจฺฉาเทตฺวา เอหีติ ฯ สรณานิ ปน สยํ ทาตพฺพานิ ฯ เอวํ ภิกฺขุนา ว ปพฺพาชิโต โหติ ฯ ปุริสํ หิ ภิกฺขุโต อญฺโญ ปพฺพาเชตุ น ลภติ ตถา มาตุคามํ ภิกฺขุนิโต อญฺโญ ฯ สามเณโร ปน สามเณรี วา อาณตฺติยา กาสายานิ ทาตุ ลภติ ฯ เกโสโรปนํ เยน เกนจิ กตํ สุกตํ โหติ ฯ สเจ ปน ภพฺพรูโป โหติ สเหตุโก ฌาโต ยสสฺสี กุลปุตฺโต โอกาสํ กตฺวาปิ สยเมว ปพฺพาเชตพฺโพ ฯ มตฺติกามุฏฺจึ คเหตฺวา นหายิตฺวา เกเส เตเมตฺวา อาคจฺฉาหีติ น จ ปน วิสฺสชฺเชตพฺโพ ฯ

ปพฺพชิตุกามานํ หิ ปฐมํ พลวา อุสฺสาโห โหติ ปจฺฉา ปน กาสายานิ จ เกสหรณสตฺถกญฺจ ทิสฺวา อุตฺรสนฺติ เอโตเยว ปลายนฺติ ฯ ตสฺมา สยเมว นหานติตฺถํ เนตฺวา สเจ นาติทหโร โหติ นหาหีติ วตฺตพฺโพ ฯ

๒. อุภโตพฺยญฺชนโกติ อิตฺถีนิมิตฺตุปฺปาทนกมฺมโต จ ปุริส-นิมิตฺตุปฺปาทนกมฺมโต จ อุภโตพฺยญฺชนมสฺส อตฺถีติ อุภโตพฺยญฺชนโก ฯ กโรตีติ ปุริสนิมิตฺเตน อิตฺถีสุ เมถุนวีติกฺกมํ กโรติ ฯ การาเปตีติ ปรํ สมาทเปตฺวา อตฺตโน อิตฺถีนิมิตฺเต การาเปติ ฯ โส ทุวิโธ โหติ อิตฺถีอุภโต พฺยญฺชนโก ปุริสอุภโตพฺยญฺชนโกติ ฯ ตตฺถ อิตฺถีอุภโตพฺยญฺชนกสฺส อิตฺถีนิมิตฺตํ ปากฏํ โหติ ปุริสนิมิตฺตํ ปฏิจฺฉนฺนํ ปุริสอุภโตพฺยญฺชนกสฺส ปุริสนิมิตฺตํ ปากฏํ อิตฺถีนิมิตฺตํ ปฏิจฺฉนฺนํ ฯ อิตฺถีอุภโตพฺยญฺชนกสฺส อิตฺถีสุ ปุริสตฺตํ กโรนฺตสฺส อิตฺถีนิมิตฺตํ ปฏิจฺฉนนํ โหติ ปุริสนิมิตฺตํ ปากฏํ ปุริสอุภโตพฺยญฺชนกสฺส ปุริสานํ อิตฺถีภาวํ อุปคจฺฉนฺตสฺส ปุริสนิมิตฺตํ ปฏิจฺฉนฺนํ โหติ อิตฺถีนิมิตฺตํ ปากฏํ โหติ ฯ อิตฺถีอุภโตพฺยญฺชนโก สยญฺจ คพฺภํ คณฺหาติ ปรญฺจ คณฺหาเปติ ปุริสอุภโตพฺยญฺชนโก ปน สยํ น คณฺหาติ ปรํ คณฺหาเปตีติ อิทเมเตสํ นานากรณํ ฯ กุรุนฺทิยมฺปน วุตฺตํ ยทิ ปฏิสนฺธิยํ ปุริสลิงฺคํ ปวตฺเต อิตฺถีลิงฺคํ นิพฺพตฺตติ ยทิ ปฏิสนฺธิยํ อิตฺถีลิงฺคํ ปวตฺเต ปุริสลิงฺคํ นิพฺพตฺตตีติ ฯ ตตฺถ วิจารณกฺกโม วิตฺถารโต อตฺถสาลินิยา ธมฺม-สงฺคณิฏฺฐกถาย เวทิตพฺโพ ฯ อิมสฺส ปน ทุวิธสฺสาปิ อุภโตพฺยญฺชนกสฺส เนว ปพฺพชฺชา อตฺถิ น อุปสมฺปทาติ อิทมฺปิธ เวทิตพฺพํ ฯ

ให้เวลา ๔ ชั่วโมง ๑๕ นาที.

เฉลย ประโยค ป.ธ.๖
แปล มคธเป็นไทย

๑. ในคำว่า **อนุชานามิ ภิกฺขเว ตุมฺเหวทานิ ตาสุ ตาสุ ทิสาสุ เตสุ เตสุ ชนปเทสุ ปพฺพาเชถ** เป็นต้น พึงทราบวินิจฉัยดังต่อไปนี้

พระอุปัชฌาย์ เมื่อจะให้กุลบุตรผู้มุ่งบรรพชาบวช พึงเว้นบุคคลที่ทรงห้ามไว้ข้างหน้าเสีย เริ่มต้นแต่พระดำรัสว่า ภิกษุทั้งหลาย คนที่ถูกอาพาธ ๕ ชนิด เบียดเบียนแล้ว ไม่ควรให้บวช ดังนี้ จนถึงพระดำรัสอย่างนี้ว่า คนบอด คนใบ้ และคนหนวก ไม่ควรให้บวช ดังนี้ พึงให้บุคคลผู้เว้นจากบรรพชาโทษบวช ฯ แม้บุคคลผู้เว้นจากบรรพชาโทษนั้น ผู้อันมารดาบิดาอนุญาตแล้วเท่านั้น จึงควรให้บวช ลักษณะแห่งการอนุญาตบุคคลนั้น ข้าพเจ้าจักพรรณนาในสูตรนี้ว่า ภิกษุทั้งหลาย บุตรอันมารดาบิดาไม่อนุญาตแล้ว ไม่ควรให้บวช ภิกษุใดพึงให้บวช ภิกษุนั้น ต้องทุกกฏ ฯ

อนึ่ง เมื่อจะให้บวชกุลบุตรผู้เว้นจากบรรพชาโทษ ซึ่งมารดาบิดาอนุญาตแล้วอย่างนั้น ถ้าว่ากุลบุตรนั้น ยังมิได้ปลงผม และในสีมาเดียวกัน ก็มีภิกษุแม้เหล่าอื่น มีอยู่ พึงบอกภัณฑุกรรมเพื่อประโยชน์แก่การปลงผม ฯ อาการบอกภัณฑุกรรมนั้น ข้าพเจ้าจักพรรณนาในสูตรนี้ว่า ภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตให้อปโลกน์ต่อสงฆ์ เพื่อทำภัณฑุกรรม ฯ ถ้ามีโอกาส พึงให้บวชเอง ฯ ถ้าต้องขวนขวายด้วยกิจมีอุทเทสและปริปุจฉาเป็นต้น ไม่ได้โอกาส พึงสั่งภิกษุหนุ่มรูปหนึ่งว่า คุณจงให้กุลบุตรนี้บวช ฯ ถ้าภิกษุหนุ่มซึ่งแม้อุปัชฌาย์มิได้สั่งเลย แต่ให้บวชแทนอุปัชฌาย์ การทำอย่างนั้นสมควร ฯ ถ้าภิกษุหนุ่มไม่มี พระอุปัชฌาย์พึงบอกสามเณรก็ได้ว่า เธอจงนำกุลบุตรนี้ไปยังขัณฑสีมาให้ปลงผม ให้นุ่งห่มผ้ากาสายะเสร็จแล้วจึงมา ฯ ส่วนสรณะ พระอุปัชฌาย์ต้องให้เอง ฯ กุลบุตรนั้น เป็นอันภิกษุนั่นเองให้บวชแล้ว ด้วยประการฉะนี้ ฯ

จริงอยู่ คนอื่นจากภิกษุจะให้บุรุษบวชไม่ได้ คนอื่นจากภิกษุณี ก็ย่อมจะให้มาตุคามบวชไม่ได้เหมือนกัน ฯ ส่วน สามเณรหรือสามเณรี จะให้ผ้ากาสายะตามคำสั่งก็ได้ ฯ การปลงผม ซึ่งผู้ใดผู้หนึ่งทำแล้ว ก็เป็นอันทำแล้วด้วยดี ฯ ก็ถ้าว่า กุลบุตรเป็นผู้มีรูปสมควร มีกุศลกรรมเป็นเหตุ มีชื่อเสียง มียศ พระอุปัชฌาย์แม้ทำโอกาสแล้ว ก็ควรให้บวชเองทีเดียว ฯ ก็แต่ว่า ไม่ควรปล่อยไปว่า เธอจงถือเอาดินเหนียวกำมือหนึ่ง อาบน้ำแล้ว ชุบผมแล้ว จงมา ฯ เพราะว่า พวกกุลบุตรผู้ใคร่จะบวช เบื้องต้นย่อมมีอุตสาหะแรงกล้า แต่ภายหลังได้เห็นผ้ากาสายะและมีดโกนผมเข้า ย่อมตกใจ จะหนีไปเสียจากที่นั่นก็ได้ ฯ เพราะเหตุนั้น พระอุปัชฌาย์เองนั่นแล ควรนำไปยังท่าอาบน้ำ ถ้ากุลบุตรนั้นไม่เด็กนัก พึงบอกว่า จงอาบน้ำเสีย ฯ

๒. บทว่า **อุภโตพยญฺชนโก** มีอรรถวิเคราะห์ว่า นิมิตเครื่องปรากฏ (ที่ตั้ง) โดยกรรม ๒ อย่าง คือ โดยกรรมเป็นเหตุยังอิตถีนิมิตให้เกิดขึ้น ๑ โดยกรรมเป็นเหตุยังปุริสนิมิตให้เกิดขึ้น ๑ มีอยู่แก่บุคคลนั้น เหตุนั้น บุคคลนั้นชื่อ อุภโตพยัญชนก ฯ บทว่า **กโรติ** ความว่า ย่อมทำความละเมิดเมถุนในสตรีทั้งหลายด้วยปุริสนิมิต ฯ บทว่า **การาเปติ** ความว่า ย่อมชักชวนบุรุษอื่นให้ทำความละเมิดเมถุน ในอิตถีนิมิตของตน ฯ

อุภโตพยัญชนกนั้น มี ๒ ประเภท คือ อิตถีอุภโตพยัญชนก ๑ ปุริสอุภโตพยัญชนก ๑ ฯ ใน ๒ ประเภทนั้น อิตถีนิมิตของอิตถีอุภโตพยัญชนกปรากฏ ปุริสนิมิต ก็ลี้ลับ ปุริสนิมิตของปุริสอุภโตพยัญชนกปรากฏ อิตถีนิมิตก็ลี้ลับ ฯ เมื่ออิตถีอุภโตพยัญชนกทำหน้าที่ของบุรุษในสตรีทั้งหลาย อิตถีนิมิตย่อมลี้ลับ ปุริสนิมิตปรากฏ เมื่อปุริสอุภโตพยัญชนกเข้าถึงความเป็นสตรีสำหรับพวกบุรุษ ปุริสนิมิต ก็ลี้ลับ อิตถีนิมิต ย่อมปรากฏ ฯ ความต่างกันแห่งอุภโตพยัญชนก ๒ ประเภทนั้น ดังนี้ คือ อิตถีอุภโตพยัญชนกตั้งครรภ์เองได้ทั้งให้สตรีอื่นตั้งครรภ์ได้ ส่วนปุริสอุภโตพยัญชนก ตั้งครรภ์เองไม่ได้ แต่ให้สตรีอื่นตั้งครรภ์ได้ ฯ

แต่ในอรรถกถากุรุนทีท่านแก้ว่า ถ้าเพศชาย บังเกิดในปฏิสนธิกาล เพศหญิงย่อมบังเกิดในปวัตติกาล ถ้าเพศหญิง บังเกิดในปฏิสนธิกาล เพศชาย ย่อมบังเกิดในปวัตติกาล ฯ ลำดับแห่งวิจารณ์ในความบังเกิดแห่ง ๒ เพศนั้น บัณฑิตพึงทราบอย่างพิสดารในอรรถกถาธรรมสังคณีชื่ออัฏฐสาลินี ฯ ส่วนในบรรพชาธิการนี้ พึงทราบสันนิษฐานแม้นี้ว่า อุภโตพยัญชนกแม้ทั้ง ๒ ประเภทนี้ บรรพชาไม่ได้ อุปสมบท ก็ไม่ได้ ฯ

พระธรรมธีรราชมหามุนี อโนมคุโณ วัดปากน้ำ เฉลย
สนามหลวงแผนกบาลี ตรวจแก้

ประโยค ป.ธ. ๗
แปล ไทยเป็นมคธ
สอบ วันที่ ๑๐ กุมภาพันธ์ ๒๕๔๘

๑. สิ่งใดย่อมเกิดขึ้น เพราะอาศัยอเนสนกรรมมีเวชกรรมที่ทำแก่คนที่ทรงห้ามเป็นต้น สิ่งนั้นทั้งหมดเป็นอกัปปิยะทั้งนั้น ฯ เพราะเหตุนั้น ในอรรถกถาปฐมปวารณาสิกขาบท พระอรรถกถาจารย์จึงกล่าวไว้ว่า อกัปปิยโภชนะ ที่บังเกิดจากกุลทูสนกรรม เวชกรรม การอวดอุตริมนุสสธรรม และอกับปิยวัตถุมีรูปิยะอันภิกษุยินดีเป็นต้น คือที่เกิดขึ้นเพระอเนสนา อันพระพุทธเจ้าทรงรังเกียจดังนี้ ฯ

ก็กรรมของภิกษุผู้เป็นทูต ของพวกคฤหัสถ์ พึงทราบโดยพิสดารในอรรถกถากุลทูสกสิกขาบท ฯ ส่วนความย่อในมังคลัตถทีปนีนี้ มีดังต่อไปนี้ ภิกษุรับก็ดี บอกก็ดี ซึ่งสาส์นของบุคคล ๙ จำพวกเหล่านี้ คือ สหธรรมิก ๕ ปัณฑุปลาส ๑ ไวยาวัจกรของตน ๑ มารดา ๑ บิดา ๑ สมควรอยู่ ฯ ส่วนของคนเหล่าอื่น เฉพาะสาส์นที่เป็นกัปปิยเท่านั้น จึงสมควร ฯ เพราะฉะนั้น ภิกษุไม่ควรทำความรังเกียจในสาส์นทั้งหลายเช่นนี้ว่า ท่านทั้งหลาย จงถวายบังคมพระบาทของพระผู้มีพระภาคเจ้า ตามคำของข้าพเจ้า ดังนี้ก็ดี ท่านทั้งหลายจงไหว้พระเจดีย์ พระปฏิมา ต้นโพธิ์ พระสังฆเถระ ดังนี้ก็ดี ท่านทั้งหลายจงทำการบูชาด้วยของหอมและดอกไม้ที่พระเจดีย์ ดังนี้ก็ดี ท่านทั้งหลายจงเผดียงภิกษุทั้งหลายให้ประชุมกัน พวกข้าพเจ้าจักถวายทาน จักฟังธรรมดังนี้ก็ดี ฯ เพราะสาส์นเหล่านี้ เป็นสาส์นที่เป็นกัปปิยะ ไม่เกี่ยวข้องด้วยกรรมของคฤหัสถ์ ฯ ก็ภิกษุใด รับสาส์นอื่นจากสาส์นที่เป็นกัปปิยะของบุคคลเหล่าอื่นเดินไป ภิกษุนั้น เป็นอาบัติทุกกฏทุกย่างก้าว ภิกษุนั้นแม้บริโภคโภชนะที่อาศัยกรรมนั้นได้มา ก็เป็นอาบัติทุกกฏทุกคำกลืน ฯ ความจริง ปัจจัยที่เกิดขึ้นเพราะกุลทูสนกรรม ย่อมไม่ควรแก่สหธรรมิกทั้ง ๕ ย่อมเป็นเช่นกับปัจจัยที่เกิดขึ้น เพราะอวดอุตริมนุสสธรรมที่ไม่มีจริง และการแลกเปลี่ยนด้วยรูปิยะ

นั่นแล ฯ ก็ภิกษุใด บริโภคปัจจัยที่เกิดขึ้น เพราะอเนสนกรรม ทูตกรรม และเวชกรรมเป็นต้น อาชีวะของภิกษุนั้น ชื่อว่าไม่บริสุทธิ์ ฯ เพราะฉะนั้น ภิกษุเมื่อจะส้องเสพปัจจัยเฉพาะที่มีความเกิดขึ้นบริสุทธิ์เท่านั้น พึงงดเว้นปัจจัยที่มีความเกิดขึ้นไม่บริสุทธิ์ ดุจหลีกเว้นอสรพิษ ฉะนั้น ฯ

๒. อรรถกถาอัฏฐสาลินี สัมมาทิฏฐิสูตร และสังคิติสูตรว่า ปาณาติบาต ชื่อว่ามีสังขารเป็นอารมณ์ เพราะมีชีวิตินทรีย์เป็นอารมณ์ อทินนาทาน มีสัตว์เป็นอารมณ์ หรือมีสังขารเป็นอารมณ์ มิจฉาจาร มีสังขารเป็นอารมณ์ ด้วยอำนาจแห่งโผฏฐัพพารมณ์ อาจารย์พวกหนึ่งกล่าวว่า มีสัตว์เป็นอารมณ์ ดังนี้ก็มี มุสาวาท มีสัตว์เป็นอารมณ์ หรือมีสังขารเป็นอารมณ์ ปิสุณวาจา ก็เหมือนกัน ผรุสวาจา มีเฉพาะสัตว์เป็นอารมณ์ สัมผัปปลาป มีสัตว์เป็นอารมณ์ หรือมีสังขารเป็นอารมณ์ ด้วยอำนาจรูปารมณ์ที่ได้เห็น สัททารมณ์ที่ได้ยิน คันธารมณ์ รสารมณ์ โผฏฐัพพารมณ์ ที่ได้รู้ ธรรมารมณ์ที่รู้แจ้ง อภิชฌา ก็เหมือนกัน พยาบาท มีเฉพาะสัตว์เป็นอารมณ์ มิจฉาทิฏฐิ มีสังขารเป็นอารมณ์ ด้วยอำนาจธรรมที่เป็นไปในไตรภูมิ หรือมีสัตว์เป็นอารมณ์ ด้วยอำนาจบัญญัติธรรม ดังนี้ ฯ

ให้เวลา ๔ ชั่วโมง ๑๕ นาที.

เฉลย ประโยค ป.ธ. ๗
แปล ไทยเป็นมคธ

๑. ยํ ปฏิกฺขิตฺตเวชฺชกมฺมาทิกํ นิสฺสาย อุปฺปชฺชติ สพฺพนฺตํ อกปฺปิยเมว ฯ เตน ปจมปฺปวารณาสิกฺขาปทวณฺณนายํ กุลทูสนเวชฺชกมฺม-อุตฺตริมนุสฺสธมฺมาโรจนสาทิตรูปิยาทีหิ นิพฺพตฺตํ พุทฺธปฺปฏิกุฏฺฐํ อเนสนาย อุปฺปนฺนนฺ อกปฺปิยโภชนนฺติ วุตฺตํ ฯ

คิหีนํ ทูตกมฺมนฺตุ กุลทูสกสิกฺขาปทวณฺณนายํ วิตฺถารโต เวทิตพฺพํ ฯ อยมฺปเนตฺถ สงฺเขโป ปณฺจ สหธมฺมิกา ปณฺฑุปลาโส อตฺตโน เวยฺยาวจฺจกโร มาตาปิตโร จาติ อิเมสํ นวนฺนํ สาสนํ สมฺปฏิจฺฉิตุมฺปี อาโรเจตุมฺปี วฏฺฏติ ฯ อญฺเญสนฺตุ กปฺปิยสาสนเมว วฏฺฏติ ฯ ตสฺมา มม วจเนน ภควโต ปาเท วนฺทถาติ วา เจติยํ ปฏิมํ โพธึ สงฺฆตฺเถรํ วนฺทถาติ วา เจติเย คนฺธปุปฺผปูชํ กโรถาติ วา ภิกฺขู สนฺนิปาเตถ ทานํ ทสฺสาม ธมฺมํ โสสฺสามาติ วา อีทิเสสุ สาสเนสุ กุกฺกุจฺจํ น กาตพฺพํ ฯ กปฺปิยสาสนานิ เหตานิ น คิหิกมฺมปฺปฏิสัยุตฺตานิ ฯ โย ปนญฺเญสํ กปฺปิยสาสนโต อญฺญํ คเหตฺวา คจฺฉติ ปเท ปเท ทุกฺกฏฺฐ ตสฺส ตํ กมฺมํ นิสฺสาย ลทฺธโภชนํ ภุญฺชโตปี อชฺโฌหาเร อชฺโฌหาเร ทุกฺกฏฺฐ ฯ กุลทูสกกมฺเมน หิ อุปฺปนฺนปจฺจยา ปญฺจนฺนํ สหธมฺมิกานํ น กปฺปนฺติ อภูตาโรจนรูปิยสำโวหาเรหิ อุปฺปนฺนปจฺจยสทิสา ว โหนฺตีติ ฯ โย หิ ทูตกมฺมเวชฺชกมฺมาทีหิ อุปฺปนฺนปฺปจฺจยํ ปริภุญฺชติ ตสฺส อาชีโว อปริสุทฺโธ ฯ ตสฺมา ภิกฺขุนา ปริสุทฺธุปฺปาเทเยว ปจฺจเย ปฏิเสวมาเนน อปริสุทฺธุปฺปาทา อาสีวิสา วิย ปริวชฺเชตพฺพา ฯ

๒. ปาณาติปาโต ชีวิตินฺทฺริยารมฺมณโต สงฺขารารมฺมโณ โหติ อทินฺนาทานนฺ สตฺตารมฺมณนฺ วา สงฺขารารมฺมณนฺ วา มิจฺฉาจาโร โผฏฺฐพฺพวเสน สงฺขารารมฺมโณ สตฺตารมฺมโณติปี เอเก ฯ มุสาวาโท สตฺตารมฺมโณ วา สงฺขารารมฺมโณ วา ตถา ปีสุณวาจา ผรุสวาจา สตฺตารมฺมณา ว สมฺผปฺปลาโป

ทิฏฺฐสฺสุตมุตวิญฺญาตวเสน สตฺตารมฺมโณ วา สงฺขารารมฺมโณ วา ตถา อภิชฺฌา พฺยาปาโท สตฺตารมฺมโณ ว มิจฺฉาทิฏฺฐิ เตภูมิกธมฺมวเสน สงฺขารารมฺมณา วา ปญฺญตฺติวเสน สตฺตารมฺมณา วาติ อฏฺฐสาลินีสมฺมาทิฏฺฐิสุตฺตสงฺคีติสุตฺต-วณฺณนา ฯ

ประโยค ป.ธ. ๗
แปล มคธเป็นไทย
สอบ วันที่ ๑๑ กุมภาพันธ์ ๒๕๔๘

๑. อิทำ ปน อานาปานสฺสติกมฺมฏฺฐานำ ครุกำ ครุกภาวนำ พุทฺธ-ปจฺเจกพุทฺธพุทฺธปุตฺตานำ มหาปุริสานำเยว มนสิการภูมิภูตำ น เจว อิตฺตรำ น อิตฺตรสตฺตสมาเสวิตำ ยถา ยถา มนสิกริยติ ตถา ตถา สนฺตญฺเจว โหติ สุขุมญฺจ ตสฺมา เอตฺถ พลวตี สติ จ ปญฺญา จ อิจฺฉิตพฺพา ฯ ยถา หิ มฏฺฐสาฏกสฺส ตุนฺนกรณกาเล สูจิปี สุขุมา อิจฺฉิตพฺพา สูจิปาสเวธนมฺปี ตโต สุขุมตรำ เอวเมว มฏฺฐสาฏกสทิสสฺส อิมสฺส กมฺมฏฺฐานสฺส ภาวนากาเล สูจิปฏิภาคา สติปี สูจิปาสเวธนปฏิภาคา ตำ สมฺปยุตฺตา ปญฺญาปี พลวตี อิจฺฉิตพฺพา ฯ ตาหิ จ ปน สติปญฺญาหิ สมนฺนาคเตน ภิกฺขุนา น เต อสฺสาสปฺปสฺสาสา อญฺญตฺร ปกติผุฏฺโฐกาสา ปริเยสิตพฺพา ฯ ยถา ปน กสโก กสิตฺวา พลิวทฺเท มุญฺจิตฺวา โคจราภิมุเข กตฺวา ฉายาย นิสินฺโน วิสเมยฺย อถสฺส เต พลิวทฺทา เวเคน อฏวึ ปวิเสยฺยุำ ฯ โย โหติ เฉโก กสโก โส ปุน เต คเหตฺวา โยเชตุกาโม น เตสำ อนุปทำ คนฺตฺวา อฏวึ อาหิณฺฑติ อถโข รสฺมิญฺจ ปโฏทญฺจ คเหตฺวา อุชุกเมว เตสำ นิปาตติฏฺฐำ คนฺตฺวา นิสีทติ วา นิปชฺชติ วา ฯ อถ เต โคเณ ทิวสภาคำ จริตฺวา อุทปานติฏฺฐำ โอตริตฺวา นหาตฺวา จ ปิวิตฺวา จ ปจฺจุตฺตริตฺวา จิเต ทิสฺวา รสฺมิยา พนฺธิตฺวา ปโฏเทน วิชฺฌนฺโต อาเนตฺวา โยเชตฺวา ปุน กมฺมำ กโรติ ฯ เอวเมว เตน ภิกฺขุนา น เต อญฺญตฺร ปกติผุฏฺโฐกาสา ปริเยสิตพฺพา ฯ สติรสฺมี ปน ปญฺญาปโฏทญฺจ คเหตฺวา ปกติผุฏฺโฐกาเส จิตฺตำ ฐเปตฺวา มนสิกาโร ปวตฺเตตพฺโพ ฯ เอวำ หิสฺส มนสิกโรโต น จิรสฺเสว เต อุปฏฺฐหนฺติ นิปาตติฏฺเฐ วิย โคณา ฯ ตโต เตน สติรสฺมิยา พนฺธิตฺวา ตสฺมึเยว ฐาเน โยเชตฺวา ปญฺญาปโฏเทน วิชฺฌนฺเตน ปุน กมฺมฏฺฐานำ อนุยุญฺชิตพฺพำ ฯ ตสฺเสวมนุยุญฺชโต น จิรสฺเสว นิมิตฺตำ อุปฏฺฐาติ ฯ

๒. สญฺจริตฺตํ สมาปชฺเชยฺยาติ สญฺจรณภาวํ สมาปชฺเชยฺย ฯ ยสฺมา ป น ตํ สมาปชฺชนฺเตน เกนจิ เปสิเตน กตฺถจิ คนฺตพฺพํ โหติ ปรโต ว อิตฺถิยา ว า ปุริสมตินฺติ อาทิวจนโต อิธ อิตฺถีปุริสา อธิปฺเปตา ตสฺมา ตมตฺถํ ทสฺเสตุํ อิตฺถิยา วา ปหิโต ปุริสสฺส สนฺติเก คจฺฉติ ปุริเสน วา ปหิโต อิตฺถิยา สนฺติเก คจฺฉตีติ เอวมสฺส ปทภาชนํ วุตฺตํ ฯ อิตฺถิยา วา ปุริสมตึ ปุริสสฺส วา อิตฺถีมตินฺติ เอตฺถ อาโรเจยฺยาติ ปาจเสโส ทฏฺฐพฺโพ ฯ เตเนวสฺส ปทภาชเน ปุริสสฺส มตึ อิตฺถิยา อาโรเจติ อิตฺถิยา มตึ ปุริสสฺส อาโรเจตีติ วุตฺตํ ฯ อิทานิ ยทตฺถํ เตสํ มตึ อธิปฺปายํ อชฺฌาสยํ ฉนฺทํ รุจึ อาโรเจติ ตํ ทสฺเสนฺโต ชายตฺตเน วา ชารตฺตเน วาติ อาห ฯ ตตฺถ ชายตฺตเนติ ชายภาเว ฯ ชารตฺตเนติ ชารภาเว ฯ ปุริสสฺส หิ มตึ อิตฺถิยา อาโรเจนฺโต ชายตฺตเน อาโรเจติ อิตฺถิยา มตึ ปุริสสฺส อาโรเจนฺโต ชารตฺตเน อาโรเจติ ฯ อปิจ ปุริสสฺเสว มตึ อิตฺถิยา อาโรเจนฺโต ชายตฺตเน วา อาโรเจติ นิพทฺธภริยาภาเว ชารตฺตเน วา มิจฺฉาจารภาเว ฯ ยสฺมา ปเนตํ อาโรเจนฺเตน ตฺวํ กิร ตสฺส ชายา ภวิสฺสสีติ อาทิ วตฺตพฺพํ โหติ ตสฺมา ตํ วตฺตพฺพตาการํ ทสฺเสตุํ ชายตฺตเน วาติ ชายา ภวิสฺสสิ ชารตฺตเน วาติ ชารี ภวิสฺสสีติ อสฺส ปทภาชนํ วุตฺตํ ฯ เอเตเนว อุปาเยน อิตฺถิยา มตึ ปุริสสฺส อาโรจเนปิ ปติ ภวิสฺสสิ สามิโก ภวิสฺสสิ ชาโร ภวิสฺสสีติ วตฺตพฺพาการโร เวทิตพฺโพ ฯ อนฺตมโส ตำขณิกายปีติ สพฺพนฺติเมน ปริจฺเฉเทน ยา อยํ ตำขณ มุหุตฺตมตฺเต ปฏิสำวสิตพฺพโต ตำขณิกา วุจฺจติ มุหุตฺติกาติ อตฺโถ ตสฺสาปิ มุหุตฺติกา ภวิสฺสสีติ เอวํ ปุริสมตึ อาโรเจนฺตสฺส สงฺฆาทิเสโส ฯ

ให้เวลา ๔ ชั่วโมง ๑๕ นาที.

เฉลย ประโยค ป.ธ. ๗
แปล มคธเป็นไทย

๑. แต่อานาปานัสสติกรรมฐานนี้เป็นกัมมัฏฐานที่หนัก เจริญได้ยาก ทั้งเป็นภูมิมนสิการของมหาบุรุษทั้งหลาย คือพระพุทธเจ้า พระปัจเจกพุทธเจ้า และพุทธบุตรเท่านั้น มิใช่เป็นกรรมฐานต่ำต้อย ทั้งไม่เป็นกรรมฐานที่สัตว์ผู้ต่ำต้อยจะเจริญ ผู้บำเพ็ญเพียรมนสิการโดยประการใดๆ ก็เป็นกรรมฐานที่สงบและละเอียดโดยประการนั้นๆ เพราะฉะนั้น ในอานาปานัสสติกรรมฐานนี้จำต้องปรารถนาสติและปัญญาที่แรงกล้า ฯ เหมือนอย่างว่า ในเวลาชุนผ้าเนื้อละเอียด จำต้องปรารถนาทั้งเข็มก็เล่มเล็ก ทั้งด้ายร้อยรูเข็มก็ต้องเส้นเล็กกว่าเข็มนั้น ฉันใด ในเวลาเจริญกรรมฐานเช่นกับผ้าเนื้อละเอียดนี้ ก็ฉันนั้นเหมือนกัน จำต้องปรารถนาทั้งสติซึ่งเปรียบด้วยเข็ม ทั้งปัญญาที่สัมปยุตด้วยสตินั้นซึ่งเปรียบด้วยด้ายร้อยรูเข็มที่แรงกล้า ฯ ก็แล ภิกษุผู้ประกอบด้วยสติและปัญญาเหล่านั้นแล้ว ไม่จำต้องหาลมหายใจเข้าลมหายใจออกเหล่านั้น นอกจากโอกาสที่ลมกระทบตามปกติ ฯ เปรียบเหมือน ชาวนาไถนาแล้ว ก็ปล่อยโคให้บ่ายหน้าไปสู่ที่หากินแล้วพึงนั่งพักที่ร่มไม้ ครานั้น โคเหล่านั้นของเขา ก็เข้าสู่ดงไม้โดยทันที ฯ ชาวนาผู้ฉลาดประสงค์จะจับโคเหล่านั้นมาเทียม (ไถ) อีก ก็จะไม่เดินตามรอยเท้าโคเหล่านั้นเข้าไปยังดงไม้ โดยที่แท้ เขาจะถือเอาเชือกและปฏักเดินตรงไปยังท่าน้ำที่โคเหล่านั้นลงทีเดียว แล้วนั่งหรือนอน (คอย) อยู่ ฯ ทีนั้น เขาได้เห็นโคเหล่านั้นซึ่งเที่ยวไปตลอดวันแล้วลงไปสู่ท่าน้ำดื่ม อาบและกินน้ำแล้วก็ขึ้นมายืนอยู่ ก็จะเอาเชือกผูกแล้วเอาปฏักทิ่มแทง นำไปเทียมทำงานอีกฉันใด ฯ ภิกษุนั้น ก็ฉันนั้นเหมือนกัน ไม่จำต้องหาลมหายใจเข้าลมหายใจออกเหล่านั้น นอกจากโอกาสที่ลมกระทบตามปกติ ฯ แต่พึงถือเอาเชือกคือสติและปฏักคือปัญญาแล้ว ก็ตั้งจิตไว้ในโอกาสที่ลมกระทบตามปกติให้มนสิการเป็นไปเถิด ฯ เพราะว่า เมื่อเธอมนสิการอยู่อย่างนี้ ต่อกาลไม่นานเลย ลมหายใจเข้า

ลมหายใจออกเหล่านั้น จะปรากฏ เหมือนโคปรากฏ ณ ท่าที่ลง ฉะนั้น ฯ ในลำดับนั้น เธอพึงเอาเชือกคือสติผูกประกอบไว้ในที่นั้นนั่นแหละแล้วแทงด้วยปฏักคือปัญญา หมั่นเจริญกรรมฐานอีก ฯ เมื่อเธอหมั่นเจริญอานาปานัสสติ-กรรมฐานอยู่อย่างนี้ ต่อกาลไม่นานเลย นิมิตก็จะปรากฏ ฯ

๒. คำว่า **สญฺจริตฺตำ สมาปชฺเชยฺย** ความว่า พึงถึงภาวะเที่ยวชักสื่อ ฯ ก็เพราะภิกษุผู้ถึงภาวะเที่ยวชักสื่อนั้น ถูกใคร ๆ วานแล้วก็ต้องไปในที่บางแห่ง ในสิกขาบทนี้ ท่านประสงค์เอาหญิงและชาย โดยพระบาลีเป็นต้นว่า **อิตฺถิยา วา ปุริสมตึ** ข้างหน้าแล ฉะนั้น เพื่อจะทรงแสดงอรรถนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้าจึงตรัสบทภาชนะแห่งพระบาลีว่า **อิตฺถิยา วา ปุริสมตึ** นั้น อย่างนี้ว่า ภิกษุถูกหญิงวานย่อมไปในสำนักผู้ชาย หรือว่าถูกผู้ชายวานย่อมไปในสำนักหญิง ดังนี้ ฯ ในคำว่า **อิตฺถิยา วา ปุริสมตึ ปุริสสฺส วา อิตฺถิมตึ** นี้ บัณฑิตพึงเห็นบาลีที่เหลือว่า **อาโรเจยฺย** ฯ เพราะเหตุนั้นนั่นแล ในบทภาชนะแห่งพระบาลีว่า **อิตฺถิยา วา ปุริสมตึ ปุริสสฺส วา อิตฺถิมตึ** นั้น พระผู้มีพระภาคเจ้าจึงตรัสพระดำรัสว่า บอกความประสงค์ของชายแก่หญิง บอกความประสงค์ของหญิงแก่ชาย ดังนี้ ฯ บัดนี้ เมื่อจะทรงแสดงเนื้อความ คือความประสงค์ ความต้องการ อัธยาศัย ความพอใจ ความชอบใจของชายและหญิงเหล่านั้นที่ภิกษุบอก จึงตรัสว่า **ชายตฺตเน วา ชารตฺตเน วา** ฯ บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า **ชายตฺตเน** คือในความเป็นเมีย ฯ บทว่า **ชารตฺตเน** คือในความเป็นชู้ ฯ ก็ภิกษุเมื่อบอกความประสงค์ของชายแก่หญิง ชื่อว่าย่อมบอกในความเป็นเมีย เมื่อบอกความประสงค์ของหญิงแก่ชาย ชื่อว่าย่อมบอกในความเป็นชู้ ฯ อีกอย่างหนึ่ง เมื่อบอกความประสงค์ของชายนั่นแหละแก่หญิง ชื่อว่าบอกในความเป็นเมีย คือในความเป็นภรรยาประจำก็ตาม ในความเป็นชู้ คือในความเป็นมิจฉาจารก็ตาม ฯ ก็เพราะภิกษุเมื่อจะบอกความเป็นเมียและความเป็นชู้นี้ ก็ต้องกล่าวคำมีอาทิว่า นัยว่า เธอจักเป็นภรรยาของชายนั้น ฉะนั้น เพื่อจะแสดงอาการคือความที่ถ้อยคำต้องกล่าวนั้น จึงตรัสบทภาชนะแห่งบท

ทั้งสองนั้นว่า คำว่า **ชายตฺตเน วา** คือเธอจักเป็นภรรยา คำว่า **ชารตฺตเน วา** คือเธอจักเป็นชู้ ดังนี้ ฯ โดยอุบายนี้นั่นแล แม้ในการบอกความประสงค์ของหญิงแก่ชาย บัณฑิตพึงทราบอาการถ้อยคำที่ภิกษุต้องกล่าวว่า เธอจักเป็นผัว จักเป็นสามี จักเป็นชู้ ดังนี้ ฯ สองบทว่า **อนฺตมโส ตำขณิกายปิ** มีความว่า โดยกำหนดอย่างต่ำที่สุด หญิงที่พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสเรียกว่า **ตังขณิกา** เพราะเป็นหญิงที่ชายพึงอยู่ร่วมในขณะนั้น คือ เพียงชั่วครู่ อธิบายว่า เป็นเมียชั่วคราว ฯ เมื่อภิกษุบอกความประสงค์ของชาย แก่หญิงแม้นั้น อย่างนี้ว่า เธอจักเป็นเมียชั่วคราว ก็เป็นสังฆาทิเสส ฯ

พระพรหมเวที ชวนปญฺโญ วัดไตรมิตรวิทยาราม เฉลย
สนามหลวงแผนกบาลี ตรวจแก้

ประโยค ป.ธ. ๘
แต่ง ฉันท์ภาษามคธ
สอบ วันที่ ๑๒ กุมภาพันธ์ ๒๕๔๘

จงเก็บข้อความตามที่จะเก็บได้ ในข้อความข้างท้ายนี้ แล้วประพันธ์ให้เป็นภาษามคธ โดยฉันทลักษณะ ๓ อย่าง ตามถนัด แต่งฉันท์อะไร แจ้งชื่อไว้ด้วย ฯ

มัตตัญญุตา นั้น ได้แก่ ความรู้จักประมาณ คือรู้จักความพอดี มัตตัญญุตานี้มีทางที่เป็นไปจะพึงพรรณาได้หลายประการ เป็นต้นว่า ความรู้จักประมาณในโภคทรัพย์ ในกิจการ ในการบริหารอัตภาพ ในบุคคลและในธรรม เมื่อรวมกล่าว ความประกอบทุกอย่างอันความรู้จักประมาณเข้ากำกับอยู่ด้วย จึงจะสำเร็จด้วยดี แต่ในที่นี้ จะรับพระราชทานวิสัชนาเฉพาะประการต้น พอเป็นตัวอย่าง ความรู้จักประมาณในโภคทรัพย์ ต่างโดยกิจเป็น ๓ สถาน คือ การแสวงหา การรักษา การบริโภคใช้สอย อันโภคทรัพย์นี้ที่บุคคลต้องประสงค์ ก็เพื่อจะได้เป็นอุปการะแก่สุข ชนผู้มั่งมีย่อมได้ความเอิบอิ่มใจว่า ทรัพย์ของตนมีอยู่ในเบื้องต้น เมื่อได้ใช้จ่ายทรัพย์เลี้ยงตนและบำรุงคนที่ควรเลี้ยง ย่อมได้ความสำราญกายสบายใจ เมื่อแลเห็นตนเป็นไทย ไม่ติดขัดเหตุเป็นหนี้สินท่านผู้อื่น ย่อมมีใจปรอดโปร่ง จะดำริอะไรก็โล่งไม่สะดุด เมื่อได้อาศัยโภคะเป็นกำลังอุดหนุนให้เป็นอยู่โดยชอบ ไม่ต้องประกอบการอันเป็นส่วนทุจริต ย่อมได้เสวยผลแห่งชีวิตล้วนแต่เป็นที่เจริญใจ แต่ทรัพย์ที่หาได้ในทางผิด หาได้สำเร็จกิจเหล่านี้ไม่ เพราะฉะนั้น การแสวงหาจึงควรให้เป็นไปในทางชอบ ความแสวงหาทรัพย์ในทางลบล้างกรรมสิทธิ์ในโภคทรัพย์ของผู้อื่น ที่ทำการลักก็ดี ด้วยล่อลวงก็ดี ด้วยชิงก็ดี ด้วยใช้อำนาจก็ดี ด้วยอาการอื่น ๆ อีกก็ดี เช่นนี้ ชื่อว่า **อเนสนา** แสวงหาไม่ควร บัณฑิตมีพระพุทธเจ้าเป็นอาทิติเตียนว่าเป็นการงานเป็นไปกับด้วยโทษ ไม่ยังประโยชน์ให้เกิดแก่บุคคลผู้ประกอบ ความแสวงหาเว้นจาก

อาการเช่นนั้น เป็นไปด้วยความหมั่น ออกกำลังกายกำลังความคิด หรือกำลังทรัพย์ของตน นับถือกรรมสิทธิ์ของชนอื่นในโภคทรัพย์ของเขา เช่นนี้ชื่อว่า **สุปริเยสนา** แสวงหารอบคอบดี อีกอย่างหนึ่งเรียกว่า **อุฏฐานสัมปทา** ถึงพร้อมแห่งความหมั่น นักปราชญ์มีพระพุทธเจ้าเป็นประธาน สรรเสริญว่าเป็นการงานไม่มีโทษ ยังประโยชน์ให้สำเร็จแก่บุคคลผู้ประกอบ และการงานบางอย่างย่อมเหมาะแก่บุคคลบางคน ในประเทศบางตำบล ในกาลบางยุค ผู้ประกอบต้องรู้จักประมาณ คือ ความพอดี จึงจะเป็นปฏิรูปการี คือ ผู้ทำเหมาะเจาะ การงานที่ประกอบนั้นจึงจะสำเร็จผลไพบูลย์ และโภคทรัพย์ที่บุคคลสั่งสมขึ้นได้ด้วยอาการเช่นนั้นแล้ว ต้องถึงพร้อมด้วยกำลังแห่งการรักษา จึงจะถาวรอยู่ได้ มีเงินแต่ไม่มีอุบายจะรักษา เงินนั้นก็ย่อมจะมีอันตรายไม่คงอยู่ มีเคหสถานแต่ไม่มีกำลังจะรักษา เรือนนั้นก็จะชำรุดทรุดโทรมลง ฯ

ให้เวลา ๔ ชั่วโมง ๑๕ นาที.

ประโยค ป.ธ. ๘
เฉลย แต่งฉันท์ภาษามคธ
พ.ศ. ๒๕๔๘

ปัฐยาวัตร

มตฺตญฺญุตา หิ นาเมสา โภคาทีสุ สุวณฺณิตา
อสฺมึ โลเก มนุสฺโสปิ มตฺตญฺญุตาสมาคโต
อตฺตโน สพฺพกิจฺจานิ สทา สาเธติ โสตฺถินา
โภคมตฺตญฺญุตำทานิ ปวกฺขามิ นิทสฺสนำ
ตตฺถ มตฺตญฺญุตา นาม โหเตธ ปริเยสนา
ปฏิลาโภ จ โภคานำ ปริโภโคติ ติพฺพิธา

อินทรวงศ์

มตฺตญฺญุโก โส สุขเปกฺขโกตฺตโน
เย ชีวิตสฺสตฺถสุขูปการกา
เภสชฺชอาทิจฺจตุปจฺจยา สิยุำ
ธมฺเมน สมฺมา ปริเยสเต อิเม

วสันตดิลก

โย เจ นโรธ จตุปจฺจยเอสนาย
มตฺตำ อชานมติลุพฺภมโน ทุจารี
เถยฺยาทินา ว ปริเยสติ อญฺญวตฺถุำ
ตสฺเสสนา วทิยเตว อเนสนาติ
ทุกฺขาวหา อยมิเธว หุรำ จ โหติ
พุทฺเธน โลกครุนา น ปสำสิตา ว

ปัฐยาวัตร

อิตรา เอสนา นาม อุฏฺฐานาทิปโยชิตา
ธีเรหิ ชินธมฺมสฺมึ วุตฺตา สุปริเยสนา
อถวา สาปิ อญฺญตฺถ วุตฺตา อุฏฺฐานสมฺปทา
สาเยว อนวชฺชา จ อตฺตโน จตฺถมาวหา
สพฺพตฺถ โลกนาเถน ปสฏฺฐา โหติ โถมิตา
กมฺมนฺเตสุ หิ โยโกจิ กมฺมนฺโต สุปโยชิโต
อิทฺธิญฺเจว วิรุฬฺหิญฺจ เวปุลฺลญฺจุปคจฺฉเต
เอโส กสฺสจิ เทสสฺส กาลสฺส ปุคฺคลสฺส วา
สุกโร ปฏิรูโป จ น สพฺพตฺถ น สพฺพทา
ธนานิ เจว โภคา จ สุรกฺขิตา ปติฏฺฐเร
สุรกฺขิโต นิวาโสปิ ขณฺฑผุลฺลํ น คจฺฉตีติ ฯ

พระธรรมคุณาภรณ์ หาสธมฺโม วัดสามพระยา เฉลย
สนามหลวงแผนกบาลี ตรวจแก้

ประโยค ป.ธ. ๘
แปล ไทยเป็นมคธ
สอบ วันที่ ๑๓ กุมภาพันธ์ ๒๕๔๘

๑. บทว่า **อุเปกฺขาสติปาริสุทฺธึ** ได้แก่ มีความบริสุทธิ์แห่งสติอันอุเบกขาเวทนาให้เกิดแล้ว ฯ ความจริง สติในฌานนี้ บริสุทธิ์เป็นอย่างดี และความบริสุทธิ์แห่งสตินั้นใด ความบริสุทธิ์นั้น อันอุเบกขาเวทนากระทำแล้ว ไม่ใช่สภาวธรรมอื่นกระทำแล้ว เพราะฉะนั้นฌานนี้ พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสว่า มีความบริสุทธิ์แห่งสติอันอุเบกขาเวทนาให้เกิดแล้ว ฯ แม้ในคำภีร์พระวิภังค์ พระผู้มีพระภาคเจ้าก็ตรัสไว้ว่า สตินี้เป็นธรรมชาติอันอุเบกขาเวทนานี้เปิดเผยแล้ว เป็นธรรมชาติบริสุทธิ์ ผุดผ่อง เพราะเหตุนั้น จึงตรัสว่า มีความบริสุทธิ์แห่งสติอันอุเบกขาเวทนาให้เกิดแล้ว ดังนี้ ฯ อนึ่ง ความบริสุทธิ์แห่งสติ ด้วยอุเบกขาเวทนาใด ย่อมมีในฌานนี้ อุเบกขาเวทนานั้น โดยความหมาย บัณฑิตพึงทราบว่า **ตตฺรมชฺฌตฺตตา** ฯ ก็ในฌานนี้ เฉพาะสติเท่านั้น เป็นธรรมชาติบริสุทธิ์ด้วยอุเบกขาเวทนานั้น อย่างเดียวก็หามิได้ โดยที่แท้แล สัมปยุตธรรมแม้ทั้งหมดก็เป็นธรรมชาติบริสุทธิ์ด้วย ฯ แต่พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสเทศนา ด้วยหัวข้อคือสติ ฯ บรรดาธรรมในจตุตถฌานนั้น อุเบกขาเวทนานี้ มีอยู่ในฌานสามประการแม้ข้างต้น แม้โดยแท้ ถึงอย่างนั้น เปรียบเหมือนดวงจันทร์แม้จะมีอยู่ในกลางวัน ก็เป็นธรรมชาติไม่แจ่มใส ไม่ผุดผ่อง เพราะถูกรัศมีพระอาทิตย์ครอบงำ และเพราะไม่ได้ราตรีที่เป็นสภาคกัน โดยเป็นแดนแผดแสง หรือโดยเป็นธรรมชาติกระทำอุปการะแก่ตน ฉันใด ดวงจันทร์คือตัตรมัชฌัตตุเบกขาแม้นี้ ก็ฉันนั้น แม้จะมีอยู่ในประเภทแห่งฌานมีปฐมฌานเป็นต้น ก็เป็นธรรมชาติไม่บริสุทธิ์ เพราะถูกเดชแห่งธรรมที่เป็นข้าศึกมีวิตกเจตสิกเป็นต้นครอบงำ และเพราะไม่ได้ราตรีคืออุเบกขาเวทนาที่เป็นสภาคกัน ฯ ก็เมื่อตัตรมัชฌัตตุเบกขานั้น เป็นธรรมชาติไม่บริสุทธิ์เสียแล้ว แม้สหชาตธรรมทั้งหลายมีสติเป็นต้น ก็พลอยเป็นธรรมชาติไม่บริสุทธิ์ไปด้วย เปรียบเหมือนรัศมีแห่งดวงจันทร์เป็นธรรมชาติ

ไม่แจ่มใสในกลางวัน ฉะนั้น ฯ เพราะฉะนั้น บรรดาฌานเหล่านั้น ฌาน แม้สักอย่างหนึ่ง พระผู้มีพระภาคเจ้าจึงไม่ตรัสว่า มีความบริสุทธิ์แห่งสติ อันอุเบกขาเวทนาให้เกิดแล้ว ฯ

๒. ก็ธรรมเนียมประพฤติเป็นปกตินี้นั้นแล มี ๒ อย่าง คือ ธรรมเนียมประพฤติเป็นปกติของพระพุทธเจ้า อย่างหนึ่ง ธรรมเนียมประพฤติเป็นปกติของพระสาวก อีกอย่างหนึ่ง ฯ ธรรมเนียมประพฤติเป็นปกติของพระพุทธเจ้าเป็นไฉน ฯ อันดับแรก ธรรมเนียมประพฤติเป็นปกติของพระพุทธเจ้านี้ อย่างหนึ่ง คือพระพุทธเจ้าทั้งหลายอันชนเหล่าใดอาราธนา อยู่จำพรรษายังไม่บอกลา คือยังไม่บอกให้ทราบ ย่อมไม่หลีกจาริกไปสู่ชนบท ฯ ส่วนพระสาวกทั้งหลาย บอกลา หรือไม่บอกลา ก็หลีกไปตามสบาย ฯ ธรรมเนียมประพฤติเป็นปกติของพระพุทธเจ้า แม้ประการอื่นอีก คือ พระพุทธเจ้าทั้งหลายทรงอยู่จำพรรษาปวารณาแล้ว ก็ทรงหลีกจาริกไปสู่ชนบททันที เพื่อทรงพระประสงค์จะสงเคราะห์ประชาชน ฯ และเมื่อจะเสด็จจาริกไปสู่ชนบท ย่อมเสด็จเที่ยวไปในมณฑลใดมณฑลหนึ่งบรรดามณฑล ๓ ประเภทเหล่านี้ คือ มณฑลขนาดใหญ่ มณฑลขนาดกลาง มณฑลขนาดเล็กที่สุด ฯ บรรดามณฑล ๓ ประเภทนั้น มณฑลขนาดใหญ่ มีพื้นที่ ๙๐๐ โยชน์ ฯ มณฑลขนาดกลาง มีพื้นที่ ๖๐๐ โยชน์ ฯ มณฑลขนาดเล็กที่สุด มีพื้นที่ ๓๐๐ โยชน์ ฯ

ให้เวลา ๔ ชั่วโมง ๑๕ นาที.

เฉลย ประโยค ป.ธ. ๙
แปล ไทยเป็นมคธ

๑. อุเปกฺขาสติปาริสุทฺธินฺติ อุเปกฺขาย ชนิตสฺสติปาริสุทฺธึ ฯ อิมสฺมึ หิ ฌาเน สุปริสุทฺธา สติ ยา จ ตสฺสา สติยา ปาริสุทฺธิ สา อุเปกฺขาย กตา น อญฺเญน ตสฺมา เอตํ อุเปกฺขาสติปาริสุทฺธีติ วุจฺจติ ฯ วิภงฺเคปิ วุตฺตํ อยํ สติ อิมาย อุเปกฺขาย วิวฏา โหติ ปริสุทฺธา ปริโยทาตา เตน วุจฺจติ อุเปกฺขา-สติปาริสุทฺธีติ ฯ ยาย จ อุเปกฺขาย เอตฺถ สติยา ปาริสุทฺธิ โหติ สา อตฺถโต ตตฺรมชฺฌตฺตตาติ เวทิตพฺพา ฯ น เกวลํ เจตฺถ ตาย สติเยว ปริสุทฺธา อปิจ โข สพฺเพปิ สมฺปยุตฺตธมฺมา ฯ สติสีเสน ปน เทสนา วุตฺตา ฯ ตตฺถ กิญฺจาปิ อยํ อุเปกฺขา เหฏฺ ฐาปิ ตีสุ ฌาเนสุ วิชฺชติ ยถา ปน ทิวา สุริยปฺปภาภิภวา โสมภาเวน จ อตฺตโน อุปการกตฺเตน วา สภาคาย รตฺติยา อลาภา ทิวา วิชฺชมานาปิ จนฺทเลขา อปริสุทฺธา โหติ อปริโยทาตา เอวมยมฺปิ ตตฺร-มชฺฌตฺตูเปกฺขาจนฺทเลขา วิตกฺกาทิปจฺจนีกธมฺมเตชาภิภวา สภาคาย จ อุเปกฺขา-เวทนารตฺติยา อลาภา วิชฺชมานาปิ ปฐมาทิชฺฌานเภเท อปริสุทฺธา โหติ ฯ ตสฺสา จ อปริสุทฺธาย ทิวา อปริสุทฺธจนฺทเลขาย ปภา วิย สหชาตาปิ สติอาทโย อปริสุทฺธาว โหนฺติ ฯ ตสฺมา เตสุ เอกมฺปิ อุเปกฺขาสติปาริสุทฺธีติ น วุตฺตํ ฯ

๒. ตํ โข ปเนตํ อาจิณฺณํ ทุวิธํ โหติ พุทฺธาจิณฺณํ สาวกาจิณฺณนฺติ ฯ กตมํ พุทฺธาจิณฺณํ ฯ อิทนฺตาว เอกํ เยหิ นิมนฺติตา วสฺสํ วสนฺติ น เต อนปโลเกตฺวา อนาปุจฺฉิตฺวา ชนปทจาริกํ ปกฺกมนฺติ ฯ สาวกา ปน อปโลเกตฺวา วา อนปโลเกตฺวา วา ยถาสุขํ ปกฺกมนฺติ ฯ อปรมฺปิ พุทฺธาจิณฺณํ วุฏฺ ฐวสฺสา ปวาเรตฺวา ชนสงฺคหตฺถาย ชนปทจาริกํ ปกฺกมนฺติเยว ฯ ชนปทจาริกํ จรนฺตา จ มหามณฺฑลํ มชฺฌิมมณฺฑลํ อนฺติมมณฺฑลนฺติ อิเมสํ ติณฺณํ มณฺฑลานํ อญฺญตรสฺมึ มณฺฑเล จรนฺติ ฯ ตตฺถ มหามณฺฑลํ นวโยชนสติกํ ฯ มชฺฌิมมณฺฑลํ ฉโยชนสติกํ ฯ อนฺติมมณฺฑลํ ติโยชนสติกํ ฯ

ประโยค ป.ธ. ๘
แปล มคธเป็นไทย
สอบ วันที่ ๑๔ กุมภาพันธ์ ๒๕๔๘

๑. อวิตกฺกํ อวิจารนฺติ ภาวนาย ปหีนตฺตา เอตสฺมึ เอตสฺส วา วิตกฺโก นตฺถีติ อวิตกฺกํ ฯ อิมินาว นเยน อวิจารํ ฯ วิภงฺเคปิ วุตฺตํ อิติ อยญฺจ วิตกฺโก อยญฺจ วิจาโร สนฺตา โหนฺติ สมิตา วูปสนฺตา อตฺถงฺคตา อพฺภตฺถงฺคตา อปฺปิตา พฺยปฺปิตา โสสิตา วิโสสิตา พฺยนฺตีกตา เตน วุจฺจติ อวิตกฺกํ อวิจารนฺติ ฯ เอตฺถาห นนุ จ วิตกฺกวิจารานํ วูปสมาติ อิมินาปิ อยมตฺโถ สิทฺโธ อถ กสฺมา ปุน วุตฺตํ อวิตกฺกํ อวิจารนฺติ ฯ วุจฺจเต ฯ เอวเมว สิทฺโธวายมตฺโถ น ปเนตํ ตทตฺถทีปกํ นนุ อโวจุมฺหา โอฬาริกสฺส ปน โอฬาริกสฺส องฺคสฺส สมติกฺกมา ปฐมชฺฌานโต ปเรสํ ทุติยชฺฌานาทีนํ สมธิคโม โหตีติ ทสฺสนตฺถํ วิตกฺกวิจารานํ วูปสมาติ เอวํ วุตฺตนฺติ อปิจ วิตกฺกวิจารานํ วูปสมา อิทํ สมฺปสาทนํ น กิเลสกามสฺสิยสฺส วิตกฺกวิจารานญฺจ วูปสมา เอโกทิภาวํ น อุปจารชฺฌานมิว นีวรณปฺปหานา ปฐมชฺฌานมิว จ องฺคปาตุภาวาติ เอวํ สมฺปสาทนเอโกทิภาวานํ เหตุปริทีปกมิทํ วจนํ ตถา วิตกฺกวิจารานํ วูปสมา อิทํ อวิตกฺกํ อวิจารํ น ตติยจตุตฺถชฺฌานานิ วิย จกฺขุวิญฺญาณาทีนิ วิย จ อภาวาติ เอวํ อวิตกฺกอวิจารภาวสฺส เหตุปริทีปกญฺจ น วิตกฺกวิจาราภาว-มตฺตปริทีปกํ วิตกฺกวิจาราภาวมตฺตปริทีปกเมว ปน อวิตกฺกํ อวิจารนฺติ อิทํ วจนํ ตสฺมา ปุริมํ วตฺวาปิ วตฺตพฺพเมวาติ ฯ

๒. อิธ ภิกฺขุ ปฐวีกสิเณ ฌานํ สมาปชฺชติ ตโต อาโปกสิเณติ เอวํ ปฏิปาฏิยา อฏฺสุ กสิเณสุ สตกฺขตฺตุมฺปิ สหสฺสกฺขตฺตุมฺปิ สมาปชฺชติ อิทํ กสิณานุโลมํ นาม ฯ โอทาตกสิณโต ปน ปฏฺฐาย ตเถว ปฏิโลมกฺกเมน สมาปชฺชนํ กสิณปฏิโลมํ นาม ฯ ปฐวีกสิณโต ปฏฺฐาย ยาว โอทาตกสิณํ โอทาตกสิณโต ปฏฺฐาย ยาว ปฐวีกสิณนฺติ เอวํ อนุโลมปฏิโลมวเสน ปุนปฺปุนํ

สมาปชฺชนํ กสิณานุโลมปฏิโลมํ นาม ฯ ปฐมชฺฌานโต ปน ปฏฺฐาย ปฏิปาฏิยา ยาว เนวสญฺญานาสญฺญายตนํ ตาว ปุนปฺปุนํ สมาปชฺชนํ ฌานานุโลมํ นาม ฯ เนวสญฺญานาสญฺญายตนโต ปฏฺฐาย ยาว ปฐมชฺฌานํ ตาว ปุนปฺปุนํ สมาปชฺชนํ ฌานปฏิโลมํ นาม ฯ ปฐมชฺฌานโต ปฏฺฐาย ยาว เนวสญฺญานาสญฺญายตนํ เนวสญฺญานาสญฺญายตนโต ปฏฺฐาย จ ยาว ปฐมชฺฌานนฺติ เอวํ อนุโลมปฏิโลมวเสน ปุนปฺปุนํ สมาปชฺชนํ ฌานานุโลมปฏิโลมํ นาม ฯ ปจฺจวีกสิเณ ปน ปฐมชฺฌานํ สมาปชฺชิตฺวา ตตฺเถว ตติยํ สมาปชฺชติ ตโต ตเทว อุคฺฆาเฏตฺวา อากาสานญฺจายตนํ ตโต อากิญฺจญฺญายตนนฺติ เอวํ กสิณํ อนุกฺกมิตฺวา ฌานสฺเสว เอกนฺตริกภาเวน อุกฺกมนํ ฌานุกฺกนฺตกํ นาม ฯ เอวํ อาโปกสิณาทิมูลกาปิ โยชนา กาตพฺพา ฯ ปจฺจวีกสิเณ ปฐมชฺฌานํ สมาปชฺชิตฺวา ปุน ตเทว เตโชกสิเณ ตโต นีลกสิเณ ตโต โลหิตกสิเณติ อิมินา นเยน ฌานํ อนุกฺกมิตฺวา กสิณสฺเสว เอกนฺตริกภาเวน อนุกฺกมนํ กสิณุกฺกนฺตกํ นาม ฯ ปจฺจวีกสิเณ ปฐมชฺฌานํ สมาปชฺชิตฺวา ตโต เตโชกสิเณ ตติยํ นีลกสิณํ อุคฺฆาเฏตฺวา อากาสานญฺจายตนํ โลหิตกสิณโต อากิญฺจญฺญายตนนฺติ อิมินา นเยน ฌานสฺส เจว กสิณสฺส จ อุกฺกมนํ ฌานกสิณุกฺกนฺตกํ นาม ฯ ปจฺจวีกสิเณ ปน ปฐมชฺฌานํ สมาปชฺชิตฺวา ตตฺเถว อิตเรสมฺปิ สมาปชฺชนํ องฺคสงฺกนฺติกํ นาม ฯ

ให้เวลา ๔ ชั่วโมง ๑๕ นาที.

เฉลย ประโยค ป.ธ. ๘
แปล มคธเป็นไทย

๑. ในสองบทว่า **อวิตกฺกำ อวิจารำ** มีวินิจฉัย ดังนี้ ทุติยฌานนี้ ชื่อว่าไม่มีวิตก เพราะอรรถว่า วิตกไม่มีในทุติยฌานนั่นหรือแก่ทุติยฌานนั่น เพราะละได้ด้วยภาวนา ฯ ทุติยฌานนี้ ชื่อว่า ไม่มีวิจารก็โดยนัยนี้เหมือนกัน ฯ แม้ในคัมภีร์วิภังค์ พระผู้มีพระภาคเจ้าก็ตรัสไว้ว่า วิตกนี้และวิจารนี้ เป็นธรรม สงบ ระงับ เข้าไปสงบ ดับไป ดับไปอย่างราบคาบ ถูกทำให้พินาศไป ถูกทำให้ย่อยยับไป ถูกทำให้เหือดแห้งไป ถูกทำให้เหือดแห้งยับไป ถูกทำให้หมดไป เพราะเหตุนั้น พระองค์ จึงตรัสว่า **อวิตกฺกำ อวิจารำ** ด้วยประการฉะนี้ ฯ

ในอธิการนี้ พระอาจารย์ผู้โจทก์ท้วงว่า ก็เนื้อความนี้ สำเร็จแล้ว แม้ด้วยสองบทนี้ว่า **วิตกฺกวิจารานำ วูปสมา** มิใช่หรือ เมื่อเป็นเช่นนั้น เพราะเหตุไร พระผู้มีพระภาคเจ้าจึงตรัสว่า **อวิตกฺกำ อวิจารำ** ไว้อีก ฯ ข้าพเจ้าจะกล่าวเฉลย ฯ เนื้อความนี้ สำเร็จแล้วเหมือนอย่างนั้นจริงทีเดียว แต่พระดำรัสว่า **วิตกฺกวิจารานำ วูปสมา** นี้ มิใช่แสดงอรรถคือความไม่มีวิตกและวิจารนั้น ข้าพเจ้าได้กล่าวไว้แล้วมิใช่หรือว่า ถึงกระนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้าก็ตรัสไว้อย่างนี้ว่า **วิตกฺกวิจารานำ วูปสมา** เพื่อทรงแสดงว่าการบรรลุทุติยฌานเป็นต้นอื่นจากปฐมฌาน ย่อมมีได้ เพราะล่วงเลยองค์ที่หยาบ ๆ ฯ อนึ่ง พระดำรัสว่า **วิตกฺกวิจารานำ วูปสมา** นี้ แสดงถึงเหตุแห่งความที่ทุติยฌานนี้ผ่องใส และยังสมาธิชื่อเอโกทิให้ผุดขึ้นอย่างนี้ว่า ทุติยฌานนี้ ชื่อว่า **สัมปสาทนะ** (ผ่องใส) เพราะวิตกและวิจาร สงบไป มิใช่เพราะความฟุ้งขึ้นแห่งกิเลสสงบไป และทุติยฌานนี้ ชื่อว่า **เอโกทิภาวะ** (ยังสมาธิ ชื่อ เอโกทิ ให้ผุดขึ้น) เพราะวิตกและวิจารสงบไป มิใช่ เพราะละนิวรณ์ได้เหมือนอุปจารฌาน และมิใช่เพราะองค์ฌานปรากฏเหมือนปฐมฌาน และแสดงถึงเหตุความที่ทุติยฌานนั้นไม่มีวิตกไม่มีวิจารอย่างนี้ว่า ทุติยฌานนี้ ชื่อว่าไม่มีวิตก ไม่มีวิจาร เพราะวิตกและวิจาร สงบไปเช่นเดียวกัน มิใช่เพราะไม่มีเหมือน

ตติยฌาน และจตุตถฌานและมีจักขุวิญญาณเป็นต้น ฯ หาใช่แสดงความไม่มีวิตกและวิจารไม่ แต่พระดำรัสว่า **อวิตกฺกำ อวิจารำ** นี้ แสดงเพียงความไม่มีวิตกและวิจารเท่านั้น เพราะฉะนั้น แม้ตรัสคำแรกแล้ว ก็ต้องตรัสคำหลังอีก ฯ

๒. ภิกษุในพระศาสนานี้ เข้าฌานในกสิณ ๘ อย่าง ตามลำดับ อย่างนี้ คือ เข้าฌานในปฐวีกสิณ ต่อจากปฐวีกสิณนั้น เข้าฌานในอาโปกสิณ เป็นต้น ร้อยครั้งบ้าง พันครั้งบ้าง นี้ ชื่อว่า **กสิณานุโลม** (เข้าฌานตามลำดับกสิณ) ฯ อนึ่ง การเข้าฌานทวนลำดับเหมือนอย่างนั้นนั่นเทียวตั้งแต่โอทาตกสิณ ชื่อว่า **กสิณปฏิโลม** (เข้าฌานทวนลำดับกสิณ) ฯ การเข้าฌานบ่อย ๆ ด้วยสามารถอนุโลมและปฏิโลมอย่างนี้ คือ ตั้งแต่ปฐวีกสิณถึงโอทาตกสิณ ตั้งแต่โอทาตกสิณถึงปฐวีกสิณ ชื่อว่า **กสิณานุโลมปฏิโลม** (เข้าฌาน ตามลำดับกสิณและทวนกสิณ) ฯ อนึ่ง การเข้าฌานบ่อย ๆ โดยลำดับ ตั้งแต่ปฐมฌานถึงเนวสัญญานาสัญญายตนฌาน ชื่อว่า **ฌานานุโลม** (เข้าฌานตามลำดับฌาน) ฯ การเข้าฌานบ่อย ๆ ตั้งแต่เนวสัญญานาสัญญายตนฌานถึงปฐมฌาน ชื่อว่า **ฌานปฏิโลม** (เข้าฌานทวนลำดับฌาน) ฯ การเข้าฌานบ่อย ๆ ด้วยสามารถอนุโลมและปฏิโลมอย่างนี้ คือตั้งแต่ปฐมฌานไปถึงเนวสัญญานาสัญญายตนฌาน และตั้งแต่เนวสัญญานาสัญญายตนฌานไปถึงปฐมฌาน ชื่อว่า **ฌานานุโลมปฏิโลม** (เข้าฌานตามลำดับและทวนลำดับ ฌาน) ฯ อนึ่ง การไม่ข้ามกสิณข้ามเฉพาะฌานโดยภาวะข้ามไปฌานหนึ่ง อย่างนี้ คือ เข้าปฐมฌานในปฐวีกสิณแล้ว เข้าตติยฌานในปฐวีกสิณนั้นนั่นแหละ ต่อจากนั้น เพิกตติยฌานนั้นนั่นเทียวเข้าอากาสานัญจายตนฌาน ต่อจากอากาสานัญจายตนฌานนั้นเข้าอากิญจัญญายตนฌาน ชื่อว่า **ฌานุกกันตกะ** (เข้าฌานข้ามฌาน) ฯ นักศึกษาพึงทำวาจาประกอบความแม้ที่มีอาโปกสิณเป็นต้นเป็นมูลอย่างนี้ ฯ การไม่ข้ามฌาน ข้ามเฉพาะกสิณโดยภาวะข้ามไปกสิณหนึ่งโดยนัยนี้ คือ เข้าปฐมฌานในปฐวีกสิณแล้ว เข้าปฐมฌานนั้น นั่นแหละอีกในเตโชกสิณ ต่อจากเตโชกสิณนั้นเข้าปฐมฌานในนีลกสิณ ต่อจากนีลกสิณนั้นเข้าปฐมฌาน ในโลหิตกสิณ ชื่อว่า **กสิณุกกันตกะ**

(การไม่ข้ามฌานข้ามกสิณ) การข้ามทั้งฌานและกสิณโดยนัยนี้ คือ เข้าปฐมฌานในปฐวีกสิณ ต่อจากปฐวีกสิณนั้น เข้าตติยฌานในเตโชกสิณ เพิกนีลกสิณเข้าอากาสานัญจายตนฌาน จากโลหิตกสิณเข้าอากิญจัญญายตนฌาน ชื่อว่า **ฌานกสิณุกกันตกะ** (เข้าฌานข้ามทั้งฌานทั้งกสิณ) ฯ อนึ่ง การเข้าปฐมฌานในปฐวีกสิณแล้ว เข้าฌานแม้นอกนี้นั้นนั่นเทียวในปฐวีกสิณนั่นแหละ ชื่อว่า **องฺคสงฺกนฺติกำ** (เข้าฌานล่วงเลยองค์) ฯ

ประโยค ป.ธ. ๙
แต่ง ไทยเป็นมคธ
สอบ วันที่ ๑๒ กุมภาพันธ์ ๒๕๔๘

อัตถกามตา ความเป็นผู้ใคร่ประโยชน์นั้น ได้แก่ ความหวังประโยชน์จะให้เกิดแก่ผู้อื่น เป็นคุณสมบัติของท่านผู้เป็นมหาบุรุษผู้มีอัธยาศัยใหญ่ เว้นจากความเห็นแก่ตัว ฯ ประโยชน์นั้น หมายเอาผลอันเจริญแก่เขา ทั้งในทางคดีโลก ทั้งในทางคดีธรรม จะถูกใจเขาหรือฝืนใจเขาไม่เป็นประมาณ ฯ อย่างใดจะเป็นประโยชน์อันแท้จริง แม้ฝืนใจเขา ท่านผู้เป็นมหาบุรุษก็ย่อมทำอย่างนั้น ดุจทารกไม่ชอบรสยา แต่ยานั้นย่อมระงับโรคได้ มารดาบิดาย่อมขืนใจทารกให้ดื่มยานั้นฉะนั้น ฯ ครั้งหนึ่งพระอภัยราชกุมาร พระราชโอรสพระเจ้าพิมพิสาร เข้าเฝ้าสมเด็จพระผู้มีพระภาคเจ้า กราบทูลว่า พระองค์ตรัสพระวาจาเฉพาะที่ถูกใจชนทั้งหลาย หรือพระวาจาที่ไม่ถูกใจเขาก็ตรัสด้วย ฯ ดังได้ยินมา ในเวลานั้น พระราชกุมารยังนับถือนิครนถ์ นิครนถ์แต่งให้ทูลถามอย่างนั้น ด้วยหมายว่า ถ้าพระองค์ทรงตอบว่า ตรัสพระวาจาเฉพาะที่ถูกใจชนทั้งหลาย จักค้านว่า ตรัสติพระเทวทัตด้วยประการต่าง ๆ ก็มี ถ้าทรงตอบว่า พระวาจาที่ไม่ถูกใจคนก็ตรัส จักข่มว่า ถ้าเช่นนั้น พระองค์ก็ไม่แปลกจากสามัญชน คงได้ช่องจะยกวาทะขึ้นข่มพระองค์ด้วยปัญหา ๒ เงื่อนนี้สักอย่างหนึ่ง ฯ สมเด็จพระบรมศาสดาตรัสตอบว่า พระองค์ไม่ทรงเอาข้อนั้นเป็นประมาณ พระวาจาที่ตรัสนั้นจักถูกใจชนทั้งหลายหรือไม่ก็ตามที ทรงเพ่งประโยชน์เป็นที่ตั้งแลตรัสในเวลาอันควร ฯ พระพุทธจรรยานี้ แสดงว่า สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงตั้งอยู่ในอัตถกามตา ทรงใฝ่ประโยชน์แก่เวไนยนิกร ควรเป็นแบบอย่างของพุทธศาสนิกชน ตั้งต้นแต่ท่านผู้เป็นมหาบุรุษลงมาจนถึงสามัญชน ด้วยพระพุทธอัธยาศัยประกอบด้วยพระคุณสมบัตินี้ พระองค์ทรงตั้งพระพุทธบัญญัติสกัดกั้นความประพฤติผิดของภิกษุสงฆ์ แลวางโทษปรับอาบัติผู้ละเมิด แลประทานพระพุทธานุญาต

ให้สงฆ์ทำกรรมลงโทษผู้ประพฤติผิดพระธรรมวินัย เป็นส่วนนิคคหะ ทรงแสดงธรรมชักนำความประพฤติปฏิบัติให้ประณีตขึ้นสมควรแก่พุทธบริษัทผู้เป็นคฤหัสถ์แลบรรชิต ประทานพระพุทธานุญาตให้สงฆ์สาวก มีอำนาจสอนและทำกิจพระศาสนา ทรงยกเป็นเอตทัคคะในทางหนึ่ง เป็นส่วนปัคคหะ ทรงนิคคหะภิกษุลางรูปเช่นนั้น ทรงใฝ่ประโยชน์เพื่อชนมากเป็นที่ตั้ง ครั้งหนึ่ง พวกวัชชีบุตรผู้ต้องปาราชิก ขาดจากความเป็นภิกษุแล้ว ไม่ได้เพื่อจะอุปสมบทอีก เข้าไปเฝ้ากราบทูลอ้อนวอนขออุปสมบทอีก พระองค์ตรัสว่า ไม่ใช่ฐานะอันควรจะถอนปาราชิกสิกขาบทที่ทรงบัญญัติแล้ว เพราะเหตุพวกวัชชีบุตร พระองค์ทรงมุ่งประโยชน์แก่ชนมากเป็นหลักอย่างนี้ ทรงประดิษฐานพระพุทธศาสนาไว้เป็นประโยชน์แก่เวไนยนิกรสืบมา ฯ

ให้เวลา ๔ ชั่วโมง ๑๕ นาที.

ประโยค ป.ธ. ๙
ตัวอย่าง แต่งไทยเป็นมคธ
พ.ศ. ๒๕๔๘

อตฺถกามตาติ เอตฺถ ฯ ปเรสํ อตฺถเมว กาเมตีติ อตฺถกาโม, ตสฺส ภาโว อตฺถกามตา ฯ สา มหชฺฌาสยสฺส อตฺตตฺถปรตาวิรหิตสฺส มหาปุริสสฺส ปฏิปทา โหติ ฯ ตตฺถ อตฺโถติ โลกโต เจว ธมฺมโต จ ปเรสํ ทิฏฺฐธมฺมิกตฺถาทโย สนฺธาเยตํ วุตฺตํ ฯ โส จ เนสํ รุจฺจติ วา โน วา ตํ นปฺปมาณํ, โย เตสํ หิตาย สุขาย จ สํวตฺตติ, โสปิ เตสํ น รุจฺจติ, ตํ มหาปุริโส กโรติ ฯ นิทสฺสนํ เจตฺถ ทฏฺฐพฺพํ ฯ ยถา หิ กิญฺจาปิ ปกติยา เภสชฺชสฺส รโส ทารกานํ น รุจฺจติ สเจ ปน ตํ เภสชฺชํ เตสํ โรคํ วูปสเมตุํ สกฺกุเณยฺย มาตาปิตโร เต ตํ ปาเยนฺติ, เอวํ สมฺปทมิทํ ทฏฺฐพฺพํ ฯ เอกสฺมึ หิ สมเย อภโย นาม รญฺโญ พิมฺพิสารสฺส กุมาโร ภควนฺตํ อุปสงฺกมิตฺวา เอตทโวจ "ภาเสยฺย นุ โข ภนฺเต ตถาคโต ตํ วาจํ ยา สา วาจา ปเรสํ ปิยา มนาปา, อุทาหุ ภาเสยฺย ตมฺปิ วาจํ ยา สา วาจา อปฺปิยา อมนาปาติ ฯ ตทา กิเรโส ราชกุมาโร สปริวาเร นิคณฺเฐ นาฏปุตฺเต ปสีทติ ฯ โส หิ นิคณฺโฐ ตํ ปญฺหํ กตฺวา ภควนฺตํ ปุจฺฉิตุํ ราชกุมารํ เปเสสิ ฯ ตสฺส กิรายํ อธิปฺปาโย โหติ "สเจ ปน สมโณ โคตโม "ภาสติเยว ตถาคโต ตํ วาจํ ยา ปเรสํ ปิยา มนาปาติ เอวํ พฺยากเรยฺย, "อตฺถิเยว เอตํ ยํ สมโณ โคตโม นานปฺปกาเรน เทวทตฺตํ วิครหตีติ เอวํ ปฏิกฺโกสิสฺสามิ, สเจ ปน "ภาสติ ตถาคโต ตมฺปิ วาจํ ยา สา วาจา ปเรสํ อปฺปิยา อมนาปาติ เอวํ พฺยากเรยฺย, "อถ กิญฺจรหิ สมณสฺส โคตมสฺส ปุถุชฺชเนน นานากรณนฺติ เอวํ นิคฺคณฺหิสฺสามิ, เอวํ อุภโตโกฏิเกสุ ปญฺเหสุ อญฺญตเรน สมณสฺส โคตมสฺส วาทํ อาโรเปตฺวา ตเมว นิคฺคณฺหิตุํ โอตารํ ลภิสฺสามีติ ฯ ภควา เอวํ พฺยากาสิ "ยา สา วาจา ภาสิตา, สา ปเรสํ ปิยา โหตุ มนาปา, ตํ นปฺปมาณํ, ตถาคโต ปเรสํ อตฺถเปกฺโขเยว โหติ, ยา สา จ

วาจา ตจฺฉา ภูตา อตฺถสญฺหิตา, ตตฺร กาลญฺญู ตถาคโต โหติ ตสฺสา วาจาย พฺยากรณายาติ[๑] ฯ

อยํ ปน จริยา สมฺมาสมฺพุทฺธสฺส เวเนยฺยานํ อตฺถกามตาย ปติฏฺฐิตภาว-ปริทีปนา โหติ มหาปุริสาทีนํ จ พุทฺธสาสนิกานํ ทิฏฺฐานุคติกา ภวิตุํ ยุชฺชติ ฯ ภควา หิ อิมาย จริยาย สมฺปยุตฺตํ อชฺฌาสยํ ปฏิจฺจ ภิกฺขุสงฺฆสฺส ปญฺญตฺติวีติกฺกมน-ปฏิพาหนตฺถาย วินยปญฺญตฺติโย ปญฺญาเปสิ, ปญฺญตฺตํ วีติกฺกนฺตสฺส ภิกฺขุโน อาปตฺติกรณวเสน อาณํ ฐเปสิ, วินยปญฺญตฺตึ วีติกฺกนฺตสฺส อาณาโรปนตฺถาย สงฺฆกมฺมํ กาตุํ อนุญฺญาสิ ฯ อยํ นิคฺคหจริยา ฯ คิหีนญฺเจว ปพฺพชิตานญฺจ ปฏิปตฺตึ อุปรูปริ ปณีตภาวํ ปาเปตุํ ปฏิรูปึ ธมฺมํ เทเสสิ, อนุรูปโต สาวกานํ สาสนธมฺมํ อนุสาสิตุํ สาสนกิจฺจํ กาตุญฺจ อนุญฺญาสิ, ปคฺคหารเห สาวเก เอตทคฺเค ปคฺคณฺหิ ฯ อยํ ปคฺคหจริยา ฯ นิคฺคหารหํ กญฺจิ ภิกฺขุ์ นิคฺคณฺหิ ฯ พหุนฺนเมว อตฺถํ หิตํ สุขญฺจ อเปกฺขิ ฯ ตตฺริทํ วชฺชีปุตฺตกวตฺถุ ฯ เวสาลิกา กิร วชฺชีปุตฺตกา ปาราชิกํ สิกฺขาปทํ อาปนฺนา ฉินฺนภิกฺขุภาวา หุตฺวา ปุน อุปสมฺปทํ ลทฺธุ์ นาสกฺขึสุ, เอกทา ปเนเต ปุน อุปสมฺปทํ อิจฺฉนฺตา[๒], เยน ภควา เตนุปสงฺกมึสุ, อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อุปสมฺปทํ ยาจึสุ, ภควา เอตทโวจ "อฏฺฐานเมตํ อนวกาโส ยํ ตถาคโต วชฺชีนํ วา วชฺชีปุตฺตกานํ วา การณา สาวกานํ ปาราชิกํ สิกฺขาปทํ ปญฺญตฺตํ สมูหเนยฺยาติ[๓] ฯ อิติ พุทฺโธ ภควา พหุนฺนํ อตฺถกามตํ ปุเรจาริกํ กโรนฺโต เวเนยฺยานํ อตฺถาย หิตาย สุขาย จ พุทฺธสาสนํ ปติฏฺฐาเปสิ ฯ

---

๑ นัยในอภยราชกุมารสูตร ม.ม. ๑๓/๘๕-๘๖/๘๔-๘๖

๒, ๓ ฯเปฯ อายสฺมนฺตํ อานนฺทํ อุปสงฺกมิตฺวา เอวํ วเทนฺติ "ฯเปฯ สาธุ ภนฺเต อานนฺท ภควโต เอตมตฺถํ อาโรเจหีติ, "เอวมาวุโสติ โข อายสฺมา อานนฺโท เวสาลิกานํ วชฺชีปุตฺตกานํ ปฏิสฺสุณิตฺวา เยน ภควา เตนุปสงฺกมิ อุปสงฺกมิตฺวา ภควโต เอตมตฺถํ อาโรเจสิ ฯ "อฏฺฐานเมตํ อานนฺท อนวกาโส ยํ ตถาคโต วชฺชีนํ วา วชฺชีปุตฺตกานํ วา การณา สาวกานํ ปาราชิกํ สิกฺขาปทํ ปญฺญตฺตํ สมูหเนยฺยาติ ฯ (มหาวิ. ๑/๔๓/๓๔-๓๕)

ประโยค ป.ธ. ๙
แปล ไทยเป็นมคธ
สอบ วันที่ ๑๓ กุมภาพันธ์ ๒๕๔๘

๑. เพราะเหตุนั้นนั่นแหละ พระเถระในปางก่อนทั้งหลายจึงได้กล่าวไว้ ๓ ครั้งว่า ภิกษุลัชชีจักรักษา ภิกษุลัชชีจักรักษา ภิกษุลัชชีจักรักษา ดังนี้ ฯ ก็ในการให้กรรมฐานนี้ ภิกษุทั้งหลายมีพระขีณาสพเป็นต้นที่กล่าวไว้ในกาลก่อนแล้ว ย่อมบอกได้เฉพาะทางที่ตนได้บรรลุแล้วเท่านั้น ฯ ก็ภิกษุผู้เป็นพหูสูต จักกำหนดพระสูตรและเหตุการณ์จากที่นี้บ้างจากที่โน้นบ้าง เพราะตนเข้าไปหาอาจารย์นั้น ๆ ชำระการเรียนและสอบถามอย่างเรียบร้อยแล้ว ประกอบเข้าให้เป็นข้อที่เป็นสัปปายะและอสัปปายะแล้วบอกกรรมฐานแสดงให้เป็นทางกว้าง อุปมาเหมือนช้างใหญ่เดินไปในที่ป่ารก ย่อมแสดงทางที่ไปเป็นช่องกว้าง ฉะนั้น ฯ เพราะฉะนั้น ท่านผู้บำเพ็ญเพียรพึงเข้าไปหาท่านผู้ให้กรรมฐานผู้เป็นกัลยาณมิตรอย่างนั้น แล้วทำวัตรปฏิบัติต่อท่านนั่นแหละ เรียนเอากรรมฐานเถิด ฯ ก็ถ้าท่านผู้บำเพ็ญเพียรได้ท่านผู้ให้กรรมฐานนั้น ในวัดเดียวกันนั่นเอง การได้อย่างนี้นั่นเป็นการดี ถ้าไม่ได้ไซร้ ท่านอยู่ที่ใดก็พึงไปที่นั้น ฯ ก็เมื่อจะไป ไม่พึงสวมรองเท้าทั้งที่เท้าล้างแล้วและทาเท้าแล้ว กั้นร่ม ใช้คนให้ถือทะนานน้ำมัน น้ำผึ้ง และน้ำอ้อยเป็นต้น มีอันเตวาสิกห้อมล้อมไป ฯ แต่พึงบำเพ็ญคมิกวัตรแล้วถือบาตรและจีวรของตนเองทีเดียวเข้าไปสู่วัดใดๆ ในระหว่างทาง ก็ทำวัตรปฏิบัติในที่ทุกแห่ง เป็นผู้มีบริขารเบาพร้อม มีความประพฤติขัดเกลาเป็นอย่างยิ่งไป ฯ เมื่อจะเข้าไปสู่วัดนั้น พึงวานใคร ๆ ทำไม้ชำระฟันให้เป็นกัปปิยะในระหว่างทางนั่นแหละ ถือเข้าไป ฯ และไม่ควรเข้าไปบริเวณอื่น ด้วยคิดว่า จักพักทำภาระกิจมีการล้างเท้าและทาเท้าเป็นต้นสักครู่หนึ่ง แล้วจักไปสู่สำนักของอาจารย์ ฯ เพราะเหตุไร ฯ เพราะถ้าภิกษุทั้งหลายที่เป็นข้าศึกของอาจารย์นั้น จะพึงมีอยู่ในบริเวณนั้นไซร้ พวกเขาถามถึงเหตุแห่งการมาแล้ว ก็จะพึงเปิดเผยเรื่องเสียหาย

ของอาจารย์แล้ว พูดว่า ฉิบหายแล้วท่าน ถ้าท่านมายังสำนักของอาจารย์นั้น ดังนี้ แล้วยังความเดือดร้อนใจให้เกิดขึ้น เป็นเหตุให้เธอกลับไปเสียจากที่นั้น เพราะฉะนั้น ควรถามถึงที่อยู่ของอาจารย์แล้ว ตรงไป ณ ที่นั้นนั่นแหละ ฯ

๒. พึงทราบความเป็นของปฏิกูล โดยการบริโภคอย่างไร ? ก็บรรพชิตผู้แสวงหาอาหารได้แล้วอย่างนี้ นั่งตามสบายอยู่ในที่ผาสุกภายนอกหมู่บ้าน พึงพิจารณาความเป็นของปฏิกูล โดยการบริโภคอย่างนี้ว่า ตนยังมิได้หย่อนมือลงในอาหารนั้นนั้นเพียงใด เธอเห็นภิกษุผู้อยู่ในฐานะเป็นครูก็ดี คนผู้เป็นลัชชีก็ดี เช่นนั้นแล้ว ก็อาจนิมนต์ได้อยู่เพียงนั้น แต่ครั้นเธอเพียงหย่อนมือลงในอาหารนี้ เพื่อต้องการจะฉัน จะกล่าวว่า ท่านจงรับเถิด ดังนี้ มีอันจะต้องกระดากอาย ครั้นเมื่อเธอหย่อนมือลงแล้วขยำอยู่ เหงื่อไหลออกตามช่องนิ้วมือทั้ง ๕ ทำแม้ข้าวสุกที่แข็งกระด้างให้ชุ่มอ่อนไปได้ ครั้นเมื่อบิณฑบาตนั้นเสียความงามไปแล้ว แม้เพียงขยำ เธอทำให้เป็นคำวางลงในปากแล้ว ฟันล่างให้สำเร็จหน้าที่แห่งครก ฟันบนให้สำเร็จหน้าที่แห่งสาก ลิ้นให้สำเร็จหน้าที่แห่งมือ บิณฑบาตนั้นถูกโขลกด้วยสากคือฟันถูกพลิกไปมาอยู่ด้วยลิ้นอยู่ในปากนั้น คล้ายกับก้อนข้าวสุนัขในรางสุนัข ฉะนั้น น้ำลายใสจางที่ปลายลิ้นก็แปดเปื้อน น้ำลายข้นแต่กลางลิ้นเข้าไปก็แปดเปื้อน ขี้ฟันในที่ไม้ชำระฟันไม่ถึงก็แปดเปื้อน บิณฑบาตนั้นที่แหลกและแปดเปื้อนแล้วอย่างนี้ มีสีกลิ่นและการปรุงแต่งอย่างวิเศษหายไปทันที เข้าถึงความเป็นของน่าเกลียดอย่างยิ่ง คล้ายกับรากสุนัขที่อยู่ในรางสุนัข ฉะนั้น บิณฑบาตนั้นแม้เป็นอย่างนี้ ก็เป็นของที่พึงกลืนกินได้ เพราะล่วงคลองจักษุไปแล้ว ดังนี้ ฯ

ให้เวลา ๔ ชั่วโมง ๑๕ นาที.

เฉลย ประโยค ป.ธ. ๙
แปล ไทยเป็นมคธ

๑. เตเนว โปราณกตฺเถรา ลชฺชี รกฺขิสฺสติ ลชฺชี รกฺขิสฺสติ ลชฺชี รกฺขิสฺสตีติ ติกฺขตฺตุ๋ อาหํสุ ฯ ปุพฺเพ วุตฺตขีณาสวาทโย เจตฺถ อตฺตโน อธิคตมคฺคเมว อาจิกฺขนฺติ ฯ พหุสฺสุโต ปน ตํ ตํ อาจริยํ อุปสงฺกมิตฺวา อุคฺคหปริปุจฺฉานํ วิโสธิตตฺตา อิโต จิโต จ สุตฺตญฺจ การณญฺจ สลฺลกฺเขตฺวา สปฺปายาสปฺปายํ โยเชตฺวา คหณฏฺฐาเน คจฺฉนฺโต มหาหตฺถี วิย มหามคฺคํ ทสฺเสนฺโต กมฺมฏฺฐานํ กถยิสฺสติ ฯ ตสฺมา เอวรูปี กมฺมฏฺฐานทายกา กลฺยาณมิตฺตา อุปสงฺกมิตฺวา ตสฺเสว วตฺตปฏิปตฺตึ กตฺวา กมฺมฏฺฐานํ คเหตพฺพํ ฯ สเจ ปน ตํ เอกวิหาเรเยว ลภติ อิจฺเจตํ กุสลํ โน เจ ลภติ ยตฺถ โส วสติ ตตฺถ คนฺตพฺพํ ฯ คจฺฉนฺเตน ปน โธตมกฺขิเตหิ ปาเทหิ อุปาหนา อารุหิตฺวา ฉตฺตํ คเหตฺวา เตลนาฬิมธุผาณิตาทีนิ คาหาเปตฺวา อนฺเตวาสิกปริวุเตน น คนฺตพฺพํ ฯ คมิกวตฺตํ ปน ปูเรตฺวา อตฺตโน ปตฺตจีวรํ สยเมว คเหตฺวา อนฺตรามคฺเค ยํ ยํ วิหารํ ปวิสติ สพฺพตฺถ วตฺตปฏิปตฺตึ กุรุมาเนน สลฺลหุกปริกฺขาเรน ปรมสลฺเลขวุตฺตินา หุตฺวา คนฺตพฺพํ ฯ ตํ วิหารํ ปวิสนฺเตน อนฺตรามคฺเคเยว ทนฺตกฏฺฐํ กปฺปิยํ การาเปตฺวา คเหตฺวา ปวิสิตพฺพํ ฯ น จ มุหุตฺตํ วิสฺสมิตฺวา ปาทโธวนมกฺขนาทีนิ กตฺวา อาจริยสฺส สนฺติกํ คมิสฺสามีติ อณฺฑํ ปริเวณํ ปวิสิตพฺพํ ฯ กสฺมา ฯ สเจ หิสฺส ตตฺร อาจริยสฺส วิสภาคา ภิกฺขู ภเวยฺยุ๋ เต อาคมนการณํ ปุจฺฉิตฺวา อาจริยสฺส อวณฺณํ ปกาเสตฺวา นฏฺโฐสิ สเจ ตสฺส สนฺติกํ อาคโตติ วิปฺปฏิสารํ อุปฺปาเทยฺยุ๋ เยน ตโต ปฏินิวตฺเตยฺย ตสฺมา อาจริยสฺส วสนฏฺฐานํ ปุจฺฉิตฺวา อุชุกํ ตตฺเถว คนฺตพฺพํ ฯ

๒. กถํ ปริโภคโต ฯ เอวํ ปริยิฏฺฐาหาเรน ปน พหิคาเม ผาสุกฏฺฐาเน สุขนิสินฺเนน ยาว ตตฺถ หตฺถํ น โอตาเรติ ตาว ตถารูปี ครุฏฺฐานิยี ภิกฺขุ๋ วา ลชฺชิมนุสฺสํ วา ทิสฺวา นิมนฺเตตุมฺปี สกฺกา โหติ ภุญฺชิตุกามตาย ปเนตฺถ

หตฺเถ โอตาริตมตฺเต คณฺหาติ วทนฺเตน ลชฺชิตพฺพํ โหติ หตฺถํ ปน โอตาเรตฺวา มทฺทนฺตสฺส ปณฺจงฺคุลิอนุสาเรน เสโท ปคฺฆรมาโน สุกฺขถทฺธภตฺตมฺปี เตเมนฺโต มุทุกํ กโรติ อถ ตสฺมึ ปริมทฺทนมตฺเตนาปี สมฺภินฺนโสเภ อาโลปํ กตฺวา มุเข ฉฑฺฑิเต เหฏฺฐิมทนฺตา อุทฺกฺขลกิจฺจํ สาเธนฺติ อุปริมา มูสลกิจฺจํ ชิวฺหา หตฺถกิจฺจํ ตํ ตตฺถ สุวานโทณิยํ สุวานปิณฺฑมิว ทนฺตมูสเลหิ โกฏฺเฏตฺวา ชิวฺหาย สมฺปริวตฺติยมานํ ชิวฺหคฺเค ตนุปสนฺนเขโฬ มกฺเขติ เวมชฺฌโต ปฏฺฐาย พหลเขโฬ มกฺเขติ ทนฺตกฏฺเฐน อปฺปตฺตฏฺฐาเน ทนฺตคูถโก มกฺเขติ โส เอวํ วิจุณฺณิตมกฺขิโต ตำขเณเยว อนฺตรหิตวณฺณคนฺธ-สงฺขารวิเสโส สุวานโทณิยํ จิตสุวานวมถุ วิย ปรมเชคุจฺฉภาวํ อุปคจฺฉติ เอวรูโปปี สมาโน จกฺขุสฺส อาปาถมตีตตฺตา อชฺโฌหริตพฺโพ โหตีติ เอวํ ปริโภคโต ปฏิกูลตา ปจฺจเวกฺขิตพฺพา ฯ

ประโยค ป.ธ. ๙
แปล มคธเป็นไทย
สอบ วันที่ ๑๔ กุมภาพันธ์ ๒๕๔๘

๑. วิภูตาวิภูตเภโท นตฺถิ อารมฺมณสฺส วิภูตกาเลเยว อปฺปนาสมฺภวโต ฯ ตตฺถ หิ ฉพฺพีสติมหคฺคตโลกุตฺตรชวเนสุ ยงฺกิญฺจิ ชวนมปฺปนาวีถิโมตรตีติ สมฺพนฺโธ ฯ ปริกมฺโมปจารานุโลมโคตฺรภูนาเมน ยถากฺกมมุปฺปชฺชิตฺวา นิรุทฺเธติ โยชนา ฯ ปฐมจิตฺตญฺหิ อปฺปนาย ปริกมฺมตฺตา ปฏิสงฺขารภูตตฺตา ปริกมฺมํ ฯ ทุติยํ สมีปจารตฺตา อุปจารํ ฯ นาจฺจาสนฺโนปิ หิ นาติทูรวตฺติ สมีปจารี นาม โหติ ฯ อปฺปนํ อุเปจฺจ จรตีติ วา อุปจารํ ฯ ตติยํ ปุพฺพภาเคปิ ปริกมฺมานํ อุปริ อปฺปนาย จ อนุกูลตฺตา อนุโลมํ ฯ จตุตฺถํ ปริตฺตโคตฺตสฺส ปุถุชฺชนโคตฺตสฺส จ อภิภวนโต มหคฺคตโคตฺตสฺส โลกุตฺตรโคตฺตสฺส จ ภาวนโต วฑฺฒนโต โคตฺรภู ฯ อิมานิ จตฺตาริ นามานิ จตุกฺขตฺตุํ ปวตฺติยํ อนวเสสโต ลพฺภนฺติ ฯ ติกฺขตฺตุํ ปวตฺติยํ ปน อุปจารานุโลมโคตฺรภูนาเมเนว ลพฺภนฺติ ฯ อฏฺฐกถายํ ปน ปุริมานํ ทฺวินฺนํ ติณฺณํ วา อวิเสเสนปิ ปริกมฺมาทินามํ วุตฺตํ ฯ จตุกฺขตฺตุํ ติกฺขตฺตุเมว วา ปณฺจมํ วา จตุตฺถํ วา อุปฺปชฺชิตพฺพปฺปนานุรูปโตติ หิ อธิปฺปาโย ฯ

๒. อสมฺปตฺตวเสนาติ อตฺตานํ อสมฺปตฺตสฺส โคจรสฺส วเสน อตฺตโน วิสยเทสํ วา อสมฺปตฺตวเสน ฯ จกฺขุโสตานิ หิ รูปสทฺเทหิ อสมฺปตฺตานิ สยํ วา ตานิ อสมฺปตฺตาเนว อารมฺมณํ คณฺหนฺติ ฯ เตเนตํ วุจฺจติ

จกฺขุโสตํ ปเนเตสุ โหตาสมฺปตฺตคาหกํ
วิญฺญาณุปฺปตฺติเหตุตฺตา สนฺตราธิกโคจเร ฯ
ตถาหิ ทูรเทสฏฺฐํ ผลิกาทิติโรหิตํ
มหนฺตญฺจ นคาทีนํ วณฺณํ จกฺขุ อุทิกฺขติ ฯ

อากาสาทิคโต กุจฺฉิ-
มหนฺโต จ ฆณฺฑาทีนํ
คนฺตฺวา วิสยเทสนฺตํ
อธิฏฺฐานวิธาเนปิ
ภูตปฺปพนฺธโต โส เจ
กมฺมจิตฺโตชสมฺภูโต
น เตสํ โคจรา โหนฺติ
วุตฺตา จ อวิเสเสน
ยทิ เจตํ ทฺวยํ อตฺต-
อกฺขิวณฺณํ ตถา มูลํ
ทิสาเทสวตฺถานํ
สิยา จ สทฺทเวธิสฺส
จมฺมานนฺตริโตปิ จ
สทฺโท โสตสฺส โคจโร ฯ
ผริตฺวา คณฺหตีติ เจ
ตสฺส โส โคจโร สิยา ฯ
ยาติ อินฺทฺริยสนฺนิธึ
วณฺโณ สทฺโท จ จิตฺตโช ฯ
น หิ สมฺโภนฺติ เต พหิ
ปาเร ตวิสยาว เต ฯ
สมีปฺเยว คณฺหติ
ปสฺเสยฺย ปขุมสฺส จ ฯ
สทฺทสฺส น ภเวยฺย จ
สกณฺเณ สรปาตนนฺติ ฯ

ให้เวลา ๔ ชั่วโมง ๑๕ นาที.

เฉลย ประโยค ป.ธ. ๙
แปล มคธเป็นไทย

๑. ความต่างกันแห่งวิภูตารมณ์และอวิภูตารมณ์ ชื่อว่าย่อมไม่มี เพราะอัปปนาชวนจิตเกิดมีได้ เฉพาะในเวลาที่อารมณ์ (มีปฐวีกสิณเป็นต้น) ปรากฏชัดเท่านั้น ฯ เชื่อมความว่า ความจริง ในวาระว่าด้วยอัปปนาชวนจิตนั้น บรรดามหัคคตชวนจิต (๑๘ ดวง) และโลกุตตรชวนจิต (๘ ดวง) รวม ๒๖ ดวง ชวนจิตดวงใดดวงหนึ่ง ย่อมหยั่งลงสู่อัปปนาวิถี ฯ มีวาจาประกอบความว่า เมื่อบรรดากามาวจรชวนจิตที่เป็นญาณสัมปยุต ๘ ดวง ดวงใดดวงหนึ่ง เกิดขึ้นแล้วดับลง ๔ ครั้ง โดยชื่อว่า บริกรรม อุปจาร อนุโลม และโคตรภู ตามลำดับ หรือเกิดขึ้นแล้วดับลง ๓ ครั้ง โดยชื่อว่า อุปจาร อนุโลม และ โคตรภู ตามลำดับ ฯ ความจริง จิต (กามาวจรชวนจิต) ดวงที่ ๑ ชื่อว่า บริกรรม เพราะเป็นธรรมชาตสร้าง คือ เพราะเป็นธรรมชาตปรุงแต่งอัปปนา ฯ กามาวจรชวนจิตดวงที่ ๒ ชื่อว่า อุปจาร เพราะเป็นธรรมชาตใกล้อัปปนา ฯ ความจริง สภาวธรรมแม้ไม่ใกล้นัก ไปไม่ไกลนัก ชื่อว่าอยู่ใกล้ ฯ อีกอย่างหนึ่ง กามาวจรชวนจิตดวงที่ ๒ ชื่อว่า อุปจาร เพราะอรรถวิเคราะห์ว่า เป็นไปใกล้อัปปนา ฯ กามาวจรชวนจิตดวงที่ ๓ ชื่อว่า อนุโลม เพราะคล้อยตามบริกรรมแม้ในส่วนเบื้องต้น และเพราะคล้อยตามอัปปนาในส่วนเบื้องสูง ฯ กามาวจรชวนจิตดวงที่ ๔ ชื่อว่า โคตรภู เพราะครอบงำโคตรที่เป็นกามาวจร และเพราะทำโคตรที่เป็นมหัคคตะให้เกิดมี คือ เพราะให้เจริญ เพราะครอบงำโคตรที่เป็นปุถุชน และเพราะทำโคตรที่เป็นโลกุตตระให้เกิดมี คือ เพราะให้เจริญ ฯ ชื่อ ๔ ประการเหล่านี้ ย่อมได้โดยไม่มีส่วนเหลือ ในเวลาที่กามาวจรชวนจิตเป็นไป ๔ ครั้ง ฯ แต่ว่าในเวลาที่กามาวจรชวนจิตเป็นไป ๓ ครั้ง ย่อมได้เฉพาะชื่อว่า อุปจาร อนุโลม และ โคตรภูเท่านั้น ฯ ส่วนในอรรถกถา (อรรถกถาอัฏฐสาลินี) พระอรรถกถาจารย์กล่าวชื่อมีบริกรรมเป็นต้นแห่งกามาวจรชวนจิต ๒ ดวง หรือ ๓ ดวงข้างต้น ไว้แม้โดยไม่ต่างกัน ฯ

ความจริง มีอธิบายความว่า โดยสมควรแก่อัปปนาชวนจิตจะพึงเกิดขึ้นเป็นวาระที่ ๕ ในเมื่อบรรดากามาวจรชวนจิตที่เป็นญาณสัมปยุต ๘ ดวง (มหากุสลจิต ๔ ดวง และ มหากิริยาจิต ๔ ดวง) ดวงใดดวงหนึ่ง เกิดขึ้นแล้วดับลง ๔ ครั้ง โดยชื่อว่า บริกรรม อุปจาร อนุโลม และโคตรภู ตามลำดับ (สำหรับท่านผู้บำเพ็ญเพียรผู้เป็นทันธาภิญญาบุคคล) หรือโดยสมควรแก่อัปปนาชวนจิตจะพึงเกิดขึ้นเป็นวาระที่ ๔ ในเมื่อบรรดากามาวจรชวนจิตที่เป็นญาณสัมปยุต ๘ ดวง ดวงใดดวงหนึ่ง เกิดขึ้นแล้วดับลง ๓ ครั้งเท่านั้น โดยชื่อว่า อุปจาร อนุโลมและโคตรภู ตามลำดับ (สำหรับท่านผู้บำเพ็ญเพียงผู้เป็นขิปปาภิญญาบุคคล) ดังนี้ ฯ

๒. บทว่า **อสมฺปตฺตวเสน** เป็นต้น ความว่า ด้วยอำนาจอารมณ์ (รูปารมณ์ และ สัททารมณ์) ยังไม่ถึงตน (จักขุปสาทรูป และ โสตปสาทรูป) หรือด้วยอำนาจตน (จักขุปสาทรูป และ โสตปสาทรูป) ยังไม่ถึงส่วนแห่งอารมณ์ ฯ ความจริง จักขุปสาทรูป และ โสตปสาทรูป อันรูปารมณ์และสัททารมณ์ยังไม่ถึงตน ก็รับอารมณ์ได้ หรือว่าตนเอง (จักขุปสาทรูป และ โสตปสาทรูป) ยังไม่ถึงรูปารมณ์และสัททารมณ์เหล่านั้นเลย ก็รับอารมณ์ได้ ฯ เพราะเหตุนั้น พระโบราณาจารย์ทั้งหลายจึงกล่าวถ้อยคำไว้ดังนี้ว่า

> ก็บรรดาปสาทรูป ๕ ประการเหล่านี้ จักขุปสาทรูป และ โสตปสาทรูป ย่อมรับอารมณ์ที่ยังไม่ถึงตนได้ เพราะเป็นเหตุให้วิญญาณจิต (จักขุวิญญาณจิต และ โสตวิญญาณจิต) เกิดขึ้นในอารมณ์ที่มีสิ่งอื่นคั่นในระหว่างและไกลได้ ฯ จริงอย่างนั้น จักขุปสาทรูปย่อมมองเห็นรูปารมณ์ซึ่งอยู่ในที่ไกลก็ได้ รูปารมณ์ที่อยู่ภายในวัตถุโปร่งแสงมีแก้วผลึกเป็นก็ได้ และรูปารมณ์ที่ใหญ่มีภูเขาเป็นต้นก็ได้ ฯ สัททารมณ์ที่อยู่ในอากาศเป็นต้น แม้ที่อยู่ภายในหนังท้องและ

ที่ดังมีเสียงระฆังเป็นต้น ก็เป็นอารมณ์ของโสต-ปสาทรูปได้ ฯ หากผู้ท้วงบางคนพึงกล่าวท้วงว่า จักขุปสาทรูป และโสตปสาทรูปนั้น แผ่ไปถึงส่วนแห่งอารมณ์แล้ว จึงรับรูปารมณ์ และ สัททารมณ์นั้นได้ ดังนี้, มีการประกอบความว่า แม้ในเวลาที่ท่านผู้บำเพ็ญเพียรทำการอธิษฐานอภิญญา (ทิพจักขุญาณ และ ทิพโสตญาณ) รูปารมณ์ และ สัททารมณ์นั้น ก็พึงเป็นอารมณ์ของจักขุปสาทรูป และโสตปสาทรูปนั้นได้ ฯ หากรูปารมณ์และสัททารมณ์นั้น ย่อมไปถึงที่ดำรงอยู่แห่งอินทรีย์ (จักขุนทรีย์ และ โสตินทรีย์) เพราะเกี่ยวเนื่องกันแห่งมหาภูตรูป รูปารมณ์ที่เกิดแต่กรรม จิต และอาหาร และสัททารมณ์ที่เกิดแต่จิต ย่อมเป็นอารมณ์ของจักขุปสาทรูปและโสตปสาทรูปเหล่านั้นไม่ได้, เพราะรูปารมณ์ และ สัททารมณ์เหล่านั้น ย่อมไม่เกิดมีในภายนอก (ร่างกาย), อนึ่ง ในพระบาลี (พระบาลีคัมภีร์ปัฏฐาน) พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสรูปารมณ์และสัททารมณ์เหล่านั้นว่าเป็นอารมณ์ของจักขุปสาทรูป และ โสตปสาทรูปนั้นแหละไว้ โดยไม่ต่างกัน ฯ ก็ถ้าว่า จักขุปสาทรูปและโสตปสาทรูปทั้งสองนี้ รับได้เฉพาะรูปารมณ์และสัททารมณ์ที่ใกล้ตนเท่านั้น ไซร้, อนึ่ง จักขุ-ปสาทรูปก็จะพึงมองเห็นดวงตาและโคนขนตาได้ ฯ การกำหนดทิศและสถานที่ แห่งสัททารมณ์ ก็จะไม่พึงมี และลูกศรก็จะพึงตกลงในหูของตน ของนายขมังธนูผู้ยิงตามเสียง ฯ

พระธรรมวโรดม คุณสมฺปนฺโน วัดเบญจมบพิตรดุสิตวนาราม เฉลย
สนามหลวงแผนกบาลี ตรวจแก้